

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIM ÜRETİCİSİ VE
TÜKETİCİSİ TUTUMU VE ALGISINA İLİŞKİN ETİK
DEĞERLER

Burcu NAMAL

TIP TARİHİ VE ETİK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Berna ARDA

ANKARA
2020

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Türkiye’de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler” başlıklı tez; bilimsel ahlâk ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler ve yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Burcu NAMAL

Tarih:

İmza:

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	viii
Çizelgeler	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Etik ve Kavramları	2
1.1.2 Çevreci Etik	9
1.1.3 Tarım ve Gıda Etiği	10
1.2 Tarihsel Süreçte Tarımsal Değişime Paralel Düşünce Değişimleri	13
1.2.1 Neolitik Devrimden Önce	16
1.2.2 Neolitik Devrim	17
1.2.3 Sanayi Devrimi	20
1.2.4 Yeşil Devrim	22
1.3 Organik Tarım	25
1.3.1 Türkiye’de Organik Tarım	28
1.4 Ahlaki Üretim	31
1.5 Ahlaki Tüketim	35
2. GEREÇ VE YÖNTEM	40
2.1. Veri Toplama Araçları	40
2.2 Araştırma Grubu	42
2.3 Niteliksel Veri Analizi	43
2.4. Etik Kurul Kararı ve Aydınlatılmış Onam	44
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	45
3. BULGULAR	46
3.1. Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri	46
3.2. Niteliksel Veriler	50
3.2.1 Üretici için Organik Tarımın Tanımında Öne Çıkan Değerler	51
3.2.2 Tüketici için Organik Tarımın Tanımında Öne Çıkan Değerler	55
3.2.3. Üretici için Organik Tarıma Yönelme Motivasyonu	57
3.2.4. Tüketici için Organik Tarıma Yönelme Motivasyonu	66
3.2.5. Üreticinin Yalnızca Organik Gıda Üretmesi	74
3.2.6. Tüketicinin Yalnızca Organik Gıda Tüketmesi	77
3.2.7. Üreticiye Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Problemler	81
3.2.8. Tüketiciye Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar	86
4. TARTIŞMA	92
4.1. Sosyodemografik Veriler	94
4.1. 1. Üretici Çalışma Grubu	94
4.1. 2. Tüketici Çalışma Grubu	96
4.2. Üretici ve Tüketicilerde Organik Tarım Algısı	98
4.3. Organik Tarımın Motivasyonu	106

4.4. Tarım ve Gıda Alanındaki Problemler	113
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	118
KAYNAKLAR	123
ÖZET	131
SUMMARY	132
EKLER	133
ÖZGEÇMİŞ	137

ÖNSÖZ

Hazırlamayı amaçladığım tez çalışması ile ilgili olarak, konu üzerinde çalıştığım her geçen gün, heyecanımın daha da arttığını belirtmek isterim. Özellikle yapmış olduğum görüşmeler sonucunda organik pazarlarda ticaretin ötesine geçmiş bir ilişkiler ağı oluştuğunu gözlemleme fırsatı buldum. Ayrıca insanların duyarlılıklarıyla ilgili düşünürken kendi tercihlerimi de yeniden gözden geçirme imkânı bulduğumu söyleyebilirim.

Organik üretimin sahip olduğu dinamikler bakımından klasik üretim ve ticaret biçimlerinden farklı bir yere sahip olduğunu gözlemledim. Tüketiciler açısından da üründeki emeğe duyulan saygı bağlamında tüketim kültürünü terbiye eden bir algı gözlemlediğimi söyleyebilirim. Tüm bunlar beni kişisel olarak oldukça olumlu etkiledi.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca kurduğum dostlukları önemli ve gerçek kazanımlar olarak değerlendiriyorum. Arkadaşlarım, Hilal KANBER'e, Dr. Abdullah YILDIZ'a ve Ayşe KURTOĞLU'na desteklerini ve ilgilerini benden hiç esirgemedikleri için teşekkür etmek isterim. Engin bilgilerinden faydalandığım çok değerli hocalarıma, olguları tarihsel perspektifle değerlendirmenin önemini kavramamı sağlayan Sayın Prof. Dr. Ahmet ACIDUMAN' ve tezimin büyük bir bölümünde bana danışmanlık yapmış olan hocam Sayın Prof. Dr. Neyyire Yasemin YALIM'a teşekkür etmek isterim.

Ayrıca Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Berna ARDA'ya, hayatımda alacağım pek çok kararın ardında yapıcı ve olumlu tavrının etkilerini hissedeceğimi, bu süreçte gösterdiği tutumu daima örnek alacağımı ifade etmekle beraber, kendisinin verdiği desteğe duyduğum minneti ve sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tez çalışması boyunca geçirdiğim çok sıkıntılı günlerimde bana destek olmak için elinden gelen her şeyi yapan, beni cesaretlendirmek için daima yanımda olan kötü gün dostluğunun ne demek olduğunu bir kere daha anlamamı sağlayan Şeyma TAŞDELEN'e bana her konuda ilham veren bir insan olarak hayatımda bulunduğu için teşekkür etmek istiyorum. Benden manevi desteğini ve yardımlarını esirgemeyen ve bu süreçte ihtiyaç duyduğum motivasyonu sağlamakta önemli rolü olan dostum Seville SİRTAŞ'a çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırmamın bazı bölümlerinde arkadaşlarım Esra DEMİRKIRAN ve Ece ŞENTURAN'dan aldığım desteği, misafirperverliklerini ve arkadaşlıklarını şükranla karşıladığımı belirtmek isterim. Neredeyse her gün heyecanla tezimle ilgili durumumu güncellediğim ve sabırla beni dinleyen ve destek olan mesai arkadaşlarıma da teşekkür etmek isterim.

Son olarak eşim Fatih NAMAL, kızlarım Kevser NAMAL ve Fatma Bahar NAMAL'a öncelikle varlıklarıyla hayatıma neşe getirdikleri, anlam kattıkları için ve sonra da bu süreçte kendilerine ayırmam gereken zamandan fedakârlık ettikleri, bana destek oldukları ve anlayış gösterdikleri için minnettarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

TDK	Türk Dil Kurumu
DNA	Deoksiribo Nükleik Asit
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizma
DDT	Dikloro Difenil Trikloroethan
IFOAM	International Federation of Organic Agriculture Movements
AB	Avrupa Birliği
SSE	Social and Solidarity Economy
FAO	Food and Agriculture Organization
TARGET	Türkiye’de Tarım ve Gıda Etiğinin Geliştirilmesi ve Tarım Alanındaki Paydaşların Etik Karar Verme Kapasitelerinin Arttırılması AB Projesi
BÜKOOP	Boğaziçi Mensupları Tüketim Kooperatifi
BDTD	Birleşik Devletler Tarım Dairesi

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1	Etik Matris
Çizelge 2.1	Veri Analizi Akışı
Çizelge 3.1	Üreticilerin Demografik ve Mesleki Bilgileri
Çizelge 3.2	Tüketicilerin Demografik ve Mesleki Bilgileri
Çizelge 3.3	Üretici İçin Organik Tarımın Tanımı
Çizelge 3.4	Tüketici İçin Organik Tarımın Tanımı
Çizelge 3.5	Organik Üretme Motivasyonu
Çizelge 3.6	Organik Tüketme Motivasyonu
Çizelge 3.7	Yalnızca Organik Tarım Ürünleri Üretmek
Çizelge 3.8	Yalnızca Organik Tarım Ürünleri Tüketmek
Çizelge 3.9	Üreticiye Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar
Çizelge 3.10	Tüketicilere Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar

1. GİRİŞ

Çevre sömürüsüne dayalı, sonu gelmeyen büyüme hedefleyen ekonomi modeli ve küresel tüketim, karmaşık dünya sistemlerinin karşılayamayacağı kritik sınırlara ulaşmıştır. Eşitsizlik üzerine kurulu bir ekonomik sistem, dünyanın pek çok yerinde sömürücü ve istismarcı pazar koşulları, endüstriyel tarımda hayvanların kötü yaşam şartları, yabancılaşma ve anlamsızlık duygusunun gittikçe büyümesi gibi belirtiler kapitalizmin sistemsal semptomları olarak ortaya çıkmaktadır.

Tarım ve gıda sistemleri, üretim ve tüketimin insani ve toplumsal boyutlarıyla ve doğal kaynaklarla ilişkisi açısından ele alındığında, politika belirleyiciler, üretim ve ticaret yapanlar, dağıtım ve satış zincirinde yer alanlar ve tüketiciler gibi her aşamadaki aktörler, sıklıkla etik ikilemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Yalın ve Taluğ, 2017). Bu olgu nedeniyle tarım ve gıda etiği kavramını ele almak ve bu konular etrafında oluşacak tartışmaları değerlendirmek gerekmektedir.

Organik tarım ise bu tartışmalarla gündeme gelen problemlere kendi çözümünü sunmakta ve ahlaki üretim ve ahlaki tüketim bağlamında yeni bir kültür oluşturmaktadır.

Arz talep dengesinde talebin belirleyici olduğu varsayılırsa tüketicinin yaptığı tercihler üretim şeklini etkileyecek güce sahiptir (Vermillion, 2017). Bu sebeple tüketicinin etik değerleri ve tercihlerinin üretim biçiminde farklılıklar yaratabilecek potansiyele sahip olduğu düşünülebilir.

Tüketiciler; hayvan refahı adına vejetaryen olmak, işçilerin haklarının korunması adına adil ticaret talep etmek, sürdürülebilirliğin gözetilmesi adına organik tarım ürünlerini tüketmek gibi geneli ilgilendiren ve yalnızca kişisel zevklerle belirlenmeyen etik pozisyonlar alabilmektedirler (Norman, 2017).

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de ortaya çıkan organik pazarlar özelinde organik ürün üreticisinin ve tüketicisinin bu alana yönelmesinin altında yatan etik değerleri ve temel motivasyonları araştırmaktır. Çalışmanın bir diğer hedefi ise Türkiye’de organik tarım üreticilerinin ve tüketicilerinin organik tarım değerlerini nasıl algıladıklarını ve bu değerleri ne oranda içselleştirdiklerini, hangi değerleri önceliklediklerini ortaya koymaktır.

1.1 Etik ve Kavramları

Ahlak anlamına gelen *moral* kelimesi Latince töre, karakter, alışkanlık ve huy anlamlarına gelen *mos* kelimesinden türemiştir. Etik ise *mos* ile benzer anlamları içeren Latince *ethos* kelimesinden gelmektedir (Gündoğan, 2019). Ahlak her toplumda alışkanlık, gelenek, töre gibi kaynaklardan beslenerek var olan kişinin çoğu zaman pasif bir biçimde benimsediği yaşam pratiklerinde görünen kurallar, normlar, değerler ve ideallerdir. Etikse ahlak ve ahlaklılık olgusunu sorgulayan ve bu sorgulama üzerinden “iyi” ve “doğru”nun ne olduğunu araştıran, felsefenin en temel alt dallarından biridir. İnsanın eylemlerini ve bu eylemleri hayata geçirirken referans aldığı değerler üzerine bir düşünme alanıdır (Bayraktar, 2019). Ahlak zamanın ruhu ile değişen, toplumsal, yerel ve dolayısıyla göreceli bir içeriğe sahipken etik, ahlaki olarak yerleşmiş değerlerin anlamlarını sorgulayarak ahlaki unsurları tartışarak genelleştirilebilir “evrensel iyi”ye ulaşmayı hedeflemektedir (Arda, 2009).

Hobsbawm’ın “*Aşırılikler Çağı*” (1996) diye adlandırdığı geçtiğimiz yüzyıl, sanayileşmenin güç kazandığı, doğanın kirletilip tahrip edildiği sömürgeci politikaların ve savaşların arttığı bir dönem olarak, etik konularının da artık kişiler arası olmaktan çıktığı, insanın sorumluluk alanının genişlediği bir süreç olarak değerlendirilebilir. Yakın geçmişinde iki büyük dünya savaşının yaşandığı ve sırf maddi çıkarlar sebebiyle milyonlarca insanın öldürüldüğü günümüzde “*uygulamalı etik*” alanları, farklı disiplinlere ait konuların bir arada

değerlendirilmesi gerekliliği ile birlikte ortaya çıkmıştır. Uygulamalı etiğin konu aldığı, *kapitalizm, ırkçılık, insan hakları, sivil itaatsizlik ve dünyadaki açlık* gibi çok sayıda olgu ve problem vardır (Cevizci, 2013).

Uygulamalı etik “ne yapmalıyım?” sorusuna yanıt aradığı için normatif etikten oldukça yararlanır. Ahlaki davranışın ne olduğunu belirleyerek kurallar koymayı hedefleyen **normatif etik** teorisi içerisinde ise, “Sonuçsalcılık” (Consequentializm), “Ödev Etiği” (Deontolojizm) ve “Erdem Etiği” gibi kural koyucu üç temel teoriden söz edilebilir.

Sonuçsalcılık en yüksek iyunin ne olduğunu sorgularken Epiküros’un hedonizminden, Hobbes’un egoizmine ve sonunda Bentham ve Mill’in yararcılığına uzanır. Yararcılık Rawls ile ulaştığı noktada toplumsal sözleşme kavramı ile ilişkilendirilir. Buna göre bireyler, toplumdaki diğer insanların taviz ve fedakârlıklarına karşılık kendileri de toplumun çıkarları adına kendi çıkarlarından ödün vermeyi kabul ederler (Cevizci, 2013). Yararcılık ve sözleşmecilik kişinin kendi mutluluğunu merkeze almak yerine genelin mutluluğunu ve çıkarlarını gözetmekle eşitlikçi bir anlayışla egoizmden ayrılır. Yani yararcılık son tahlilde en yüksek iyunin ve en yüksek sayıda insanın mutluluğunu sağlayacak iyunin ne olduğunu sorgular. En yüksek iyiyi mutluluk veya haz kabul eden görüşler olduğu gibi bu soruyu bilgi, güç veya kendini gerçekleştirmek gibi kavramlarla yanıtlayan görüşler de mevcuttur (Yıldız, 2012).

Deontolojik etik, eylemlerin kendi doğasına vurgu yapan onların dayandıkları değerleri temel alan ve onların sonuçlarından bağımsız bir şekilde doğru veya yanlış olduğunu savunan etik teoridir. Buna göre, örneğin sözünü tutma gibi bir eylem bir doğa yasası olsaydı istenir olacağı için doğru; yalan söyleme gibi bir eylem ise bir doğa yasası olarak istenmeyeceği için yanlıştır (Yıldız, 2012). Deontolojik etiğin en önemli temsilcisi Kant’a göre sadakat, adalet, zarar vermeme ve dürüstlük insanın ahlaken sorumlu olduğu ödevlerdir ve deontolojik temele dayanan eylemler duygular, güdüler ve alışkanlıklarla değil salt akılla ve ödev sorumluluğu ile tercih edilmelidir (Cevizci, 2013).

Erdem etiği ise bu iki yaklaşımdan farklı olarak eylemi değil, ahlaki özneyi temel alarak, eylemin failini bütünsel bir değerlendirmeye tabi tutar. Bununla birlikte bireyi toplumsal bağlarından kopararak izole bir biçimde değerlendirmez. Erdem etiğinin en önemli temsilcisi Aristoteles'e göre iyi olanın, kendisi için olması, başka bir şeye araç olmaması ve kendi kendine yeter olması ve sürekli olması gerekmektedir. Ruhun rasyonel yanıyla ilgili olan bilgelik, usluluk, doğru yargılama gücü gibi erdemlerin yanı sıra, adalet, doğru olanı hür olarak seçmek olan «objektiflik», sevgi - dostluk gibi erdemleri ruhun hep orta yola yönelmiş olması şeklinde değerlendirir (Kuşuradi, 1971).

Meta etik, etik alanının çözümleyici türü olarak değerlendirilmektedir. Meta etik alanındaki kuramlar ahlaklı davranışın ne olduğunu söyleme sorumluluğunu üzerlerine almamakla birlikte ahlak yargılarını analiz eder ve ahlaki eylem ölçütlerini tartışır, kavramsal olarak bu değerleri irdeler (Cevizci, 2013).

Kıta felsefesinin etik teorileri olarak da sınıflandırılan **eleştirel etik** ise Kant'ın tanımladığı, ahlaki özne “akıl”ı, hislerden ve toplumsal gelenekten arınmış ve fazlasıyla izole olmakla, yararcılığın amaçlarını ise aşağı ve değersiz olmakla eleştirir. Max Scheler ve Nicolai Hartmann *içerikli değer etiğini* fenomenolojiye dayanarak, Martin Buber ve Emmanuel Levinas *ötekiyle ilişki etiğini* Hegel'in efendi köle ilişkisinden hareketle geliştirmiştir. Marks'ın özgürlük etiği ise Jürgen Habermas'ın *söylem etiğine* dayanak olmuştur (Cevizci, 2013). Ayrıca iki büyük dünya savaşına ve totaliterliğin yükselişine şahit olmalarının etkisiyle *sorumluluk etiğini* geliştiren Simone Weil ve Hannah Arendt'e göre insan ve doğa arasındaki muhalefet ortadan kaldırılmalı, bilim ortak bir bilince ve farklı insanların birbirini anlamasını sağlayan bir dile dönüşmelidir (Nye, 1994). Bu son örnekle de benzer bir biçimde kıta felsefesi teorilerinde eleştirel etik düşüncesinin ortak gelişimi ve farklı zamanlarda yaşamış olan bu filozofların düşünceleri, dönemlerinin olumsuz koşullarından ve hatta felaketlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Eleştirel etik temsilcilerini birleştiren en temel unsur modern dönemde temel kabul edilen klasik ve seküler felsefeye

olan güvensizliktir. Bu felsefenin kurguladığı insan hem psikolojik hem de antropolojik bakımdan hatalıdır. Örneğin klasik felsefenin ıslah etmeyi hedeflediği bencillik, bizzat modernitenin bir tezahürüdür. Bu modern insan kendisine ve başkalarına yabancılaşmış, bir değer bunalımı içinde yolunu kaybetmiştir. Eleştirel etik bu insanı ahlaki bakımdan dönüştürmeyi hedefler. Bu dönüşümün sağlanması ancak değerlerin etkinleşmesi ile sağlanabilecektir (Cevizci, 2013).

Bu etik yaklaşımların tümü ahlaki bir özne olarak insanı ve onun ilişki kurduğu tüm öteki varlıkların değersel anlamda hakikatini ortaya koymayı amaçlar.

1.1.1 Değerler

İnsan davranış ve tercihlerinde değerlerin merkezi bir yeri bulunmaktadır. İnsanların davranışlarını yönlendiren değerlerin psikolojik kökenleri olduğu gibi felsefi dayanakları da vardır. Üretici ve tüketicileri organik tarıma yönlendiren motivasyonların temelinde bir takım değerler olduğu varsayımı ile hazırlanmış olan çalışmanın bu bölümünde “değerler” felsefi bağlamda incelenecektir. Zira insan eylemlerinin değerlendirilmesi, kendisi de bir insan edimi olan felsefenin işidir. Bilimin, tekniğin ve ahlakın insan için taşıdığı anlamı ve insan için ortaya çıkardığı problemleri göstermek ve araştırmak felsefenin işidir (Kuçuradi, 1971).

Kuçuradi’ye göre “*değer problemi felsefede aslında değerlendirme problemi ve değerler problemi olarak karşımıza çıkar. Çünkü “iyi nedir?”, “güzel nedir?”, “faydalı nedir?”, “doğru nedir?” gibi sorular sormak, değerlendirme etkinliğini belli açılardan problem haline getirmektir; saygı, dürüstlük, adalet, eşitlik gibi kişilerarası ilişkilerin temelindeki anlamla ilgili sorular ortaya koymak veya sanat, bilim, moral gibi insan başarılarının özelliklerini araştırmaksa, farklı çeşitten değerleri problem haline getirmek olur.*” Buradan da anlaşılacağı gibi iyi ve kötü birer değer olmayıp, değerlendirmede kullanılan ve içi pek çok şekilde

doldurulabilen boş bir kavram setidir. Kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan değerlerin neden değerli olduğu, bunları değer yapanın ne olduğu da felsefecinin bu kavramları kullanarak değerlendireceği sorulardır (Kuçuradi, 1971). Değerlendirme, iyi ve kötü kavramlarının göreceli yapısının önemini azaltacak şekilde yapılmalıdır ki insan realitesine ilişkin daha büyük ve kapsayıcı bir resim görülebilsin.

Değerin (iyi-kötü/güzel- çirkin) değişkenliği, aynı nesnede ya da olguda farklı anlamlar görme durumunu, değer göreceliğini açığa çıkarmaktadır. Ancak bir çok düşünürün göre sevgi, saygı, adalet, özgürlük, erdem, sorumluluk gibi ahlaki ilkeler de birer değer olarak görecelilikten uzak mutlak yapılardır (Yönden, 2015).

Ülken, değer kavramının tarifini "ihtiyaç" kavramına atıfla yapar. Buna göre değer muhtaç olunan ve istenilendir. İhtiyaç, kendi başına objeye çevrilen bilincin eylemidir. Hedeflenen obje de değerdir. Değerlerde istenilir olan veya kaçınılması gerekenin temelinde bireyin ilgi, ihtiyaç, zihinsel tutum ve kültürünün idealleştirdiği bir aşkınlık mevcuttur (Gündoğan, 2019). Buna göre değer her insan düşüncesinin tatmin bulmak için ulaşmak istediği bir ideal olmak bakımından bütün insanlarda ortaktır.

Değerlerin kaynağının ne olduğu cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Değerlerin gerçekleşmesi ve görünür olmasının zemini toplumsal alandır. Bireyi etik bir varlık haline getiren de kişiler arası ilişkilerdir. Paulhan'a göre ahlaki varoluşun nedeni birey toplum çelişkisidir. Ahlakın görünürlüğü toplum içinde olmasına karşın ancak bireyin özgür, istenmiş ve niyetli eylemleri ile gerçekleşebilir (Gündoğan, 2019).

Olgulardan değerlerin türetilip türetilmeyeceğine ilişkin çeşitli görüşler, Hume'un olgudan değere geçişteki anlaşılmazlıktan bahsettiği bir pasaja atıf yapmaktadır. Buna göre her ahlak sisteminde ortak olarak, tanrının buyruklarına veya beşeri gözlemlere dayalı olgusal yargı cümlelerinin ardından şeylerin nasıl

olması gerektiğine dair değer yüklü önermelere geçiş anlaşılmazdır. Olgu-değer problemine ilişkin felsefî görüşler arasında bu geçişi imkansız bulanlar, mümkün bulanlar ve tanrının buyruğu ile beşeri gözleme dayalı olgusal önermeler arasındaki farkı dikkate alarak daha kompleks bir görüş bildirenler mevcuttur (Kılıç,1996).

Bu çalışmada organik pazar olgusunun bu olguların bir parçası olmayı tercih eden üretici ve tüketicilerin algılarına ilişkin değersel bir analiz yapmak hedeflenmektedir. Bu sebeple olgudan değere geçişi mümkün kılan görüşün kabul ettiği önermeye örnek vermek yerinde olacaktır.

Olgu: Tarım ilaçları toprağa zarar vermektedir.

Değer: Gıda üretirken tarım ilacı kullanmamalıyım

Değer: Tarım ilacı kullanılmadan üretilmiş ürünleri tüketmeliyim

Burada değer ile birlikte ödev ve yükümlülüğün de ortaya çıkmasının sebebi, değer bilince aşkın olmasıdır (Kılıç,1996).Organik üreticisini/ tüketicisini organik tarım ürünleri üretmeyi/tüketmeyi tercih etmeye yönlendiren etik değer “zarar vermemek”tir.

Hartmann'a göre değerler; apriori bir sezgiyle özne tarafından kavranabilen, kendi kendine karakterli ideal ve müstakil özler, yani "metafizik yapılar"dır. Dolayısıyla değer'i belirleyen; değerler bilinci değildir. Aksine, değerler bilincini belirleyen değer kendisidir. Taylor da değeri, kişinin yarattığı değil de keşfettiği bir şey olarak tanımlar. Her değer varlıklar alanının nesnesine ait bir keşiftir ve ondan sonra da insanın duyu verileri ile ifade edildiğinde bir icat haline gelir.(Kılıç,1996). Buna göre değerler, insanlar arası ilişkilerde somutlaşmakta nesnel dünyaya ait olgulara ilişkin keşiflerle görünür hale gelmektedir.

Değerler, temel ve aracı değerler olarak sınıflandırılabilir. Hem temel değerler, hem de aracı değerler kişisel ve sosyal olarak ikiye ayrılırlar. Bu ayrımın esası; değerlerin kişiye dönük veya kişiler arası olmasıdır. Örneğin; iç huzuru, kendine saygı gibi hedeflerle ilgili durumlar kişiye dönük, barış içinde bir

dünya, eşitlik gibi nihai durumlar kişiler arası bir nitelik taşırlar. Aracı değerler de yine aynı şekilde değerlendirilerek ahlaki değerler ve beceri değerleri olarak ele alınabilir. Ahlaki değerler kişiler arası bir niteliğe sahip olup, yanlış yapmak, topluma karşı duyulan bir sorumluluktan ötürü rahatsızlık verir. Yardımseverlik, sorumluluk sahibi olmak, kibarlık gibi değerler ahlaki değerlerdir. Diğer aracı değerler ise beceri ile ilgilidir. Bunlar, yeterlik veya kendini gerçekleştirme değerleridir. Aydın, cesur, yetenekli gibi değerler beceri değerlerine örnek verilebilir (Durmuş, 1996).

Var oluşun amacı olan temel değerler, kişinin ulaşmak istediği hedefleri gösterir. Aracı değerler ise, temel değerlere nasıl ulaşılacağını gösteren davranış tarzlarıdır (Durmuş, 1996).

Herhangi bir nesne, fayda sağlamak üzere bir öznenin kullanımına sunulabiliyorsa, o nesnenin “araçsal değer”inden söz edilmelidir. Çevrenin insanların istifade ettiği bir nesne olarak tanımlanması; onun, insan çıkarları ve ihtiyaçları tarafından kuşatıldığını ve baskı altına alındığını göstermektedir. Yani çevre insan mutluluğu ve faydası sebebiyle değerli olmakla birlikte araçsallaştırılmış olmaktadır. Böylece çevrenin sürdürülebilirliği adına insanlar ile onların gereksinimleri arasında bir dengenin oluşturulması gereği ortaya çıkmaktadır (Durmuş, 1996).

“İçsel-gerçek değer” ya da kendinde değer ise değerlendirmeyi yapanın varlığından bağımsız olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Herhangi bir nesne varolmasından dolayı değere sahipse bu nesnenin içsel değerinden söz edilebilir. Bu nesneler varolmaları nedeniyle değerlidir ve önemlidir (Durmuş, 1996).

Çevre etiği yaklaşımlarını bu iki değerlendirme sistemine göre değerlendirebiliriz.

1.1.2 Çevreci Etik

Çevre etiği kapsamında ortaya çıkan etik yaklaşımları insan merkezli, canlı merkezli ve çevre merkezli olarak sınıflandırmak mümkündür.

İnsan merkezli antroposantrik yaklaşım doğayı araçsallaştırmakta ve tüm canlılığın insan için var olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre örneğin organik tarımın kazanımları sağlık, faydalılık ve iyi fiyatlar olarak yorumlanabilir. İnsan-merkezci dünya görüşünün felsefi temelleri, Bacon’la başlayıp, Descartes’le gelişip, Kant’la zirveye ulaşan modern felsefeye dayanır. Bacon asli günaha göndermede bulunarak, insanın bu ilk günah sebebiyle kaybettiği epistemolojik yeteneğini, bilimsel yöntemleri kullanarak tekrar kazanabileceğini iddia etmiştir. Bu yetenekle insan doğa üzerindeki egemenliğini gerçekleştirebilir. Zaten bilginin amacı da bu anlamda doğaya egemen olmaktır (Eren, 2015).

Tüm doğayı yaratıcının bir emaneti olarak gören teosantrik yaklaşımlara göre, çiftçiler Tanrının tasarımına zarar vermemeli, onu sürdürmeli, kötüye kullanmamalıdır. Tanrıya karşı duyulan sorumluluk duygusu ile ölçülü davranma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yahudi- Hristiyan geleneği bütün doğayı insanın hizmetine sunması ve antroposantrik tutumu sebebiyle eleştirilse de çevreci hassasiyetlerinin dini inançlarından kaynaklandığını ileri süren Hristiyanlar ve Museviler vardır (Neril, 2020). Bunun yanında Kuran’ı Kerim’de de tabiatın insanın hizmetine sunulduğunu ifade eden ayetler olmakla birlikte, insanlar ölçüyü kaçırmama, aşırı gitmeme, yaratılıştaki denge ve düzeni bozmama konusunda uyarılmış, sorumlu davranmakla emredilmiştir (Eren, 2015). Çevresinin farkında olan, çevresini inşa eden, çevresini değiştiren ve çevreye uyum sağlayabilen bir varlık olarak insanı ele alan İslami anlayış, insanı evrenden bağımsız, dış dünyadan izole edilmiş bir varlık olarak düşünmemektedir (Güven, 2014). Böylece teosantrik yaklaşımlarla temel noktalarda herhangi bir değişiklik yapmadan despot insan yorumu yumuşatılarak “kahya insan” yorumu ön plana çıkmaktadır. “Kahya insan” ekolojik bütünü yani yaşam formlarını ve koşullarını korumakla sorumlu tutulur (Ünder, 2019).

Doğayı araçsallaştıran bu yaklaşımlardan farklı olarak patosantrik yaklaşıma göre tüm canlılar acıyı hissedebileceğinden ahlaken sorumlu olunması gereken varlıklardır. Buna göre çevre etiğinin merkezinde yalnızca insan olmamalıdır. Diğer canlılar da çevre etiği kapsamında korunmalıdırlar. Hayvan refahı ve pestisitsiz bitkisel üretim önemsenmeli, etik ilginin kapsamı, canlıların acı çekme kapasitesine kadar genişletilmelidir. Patosantrik yaklaşım bir anlamda biyosantrik yaklaşıma geçiş niteliğindedir. Hayvan, bitki ve toprak gibi insan türüne ait olmayan doğanın değerlerini tanımanın gerekliliğini savlayan biyosantrik yaklaşıma göre döngü kendi içinde tamamlanmalı, toprak verimliliği, bitki ve hayvanlar önemsenmelidir. Etik kaygı gütmek için varlıkların canlı olması yeterlidir. Bu yüzden bitki ve hayvan toplulukları (flora ve fauna) gibi yeryüzündeki canlıların tümü korunmalıdır (Freyer ve ark., 2015).

Biyosferik eşitlikçiliği savunan derin ekoloji, çevreyi içsel/gerçek değeri ile ele almaktadır. Başka bir deyişle tüm canlılar ve doğa yararlılıklarından bağımsız olarak asli bir biçimde değerlidir. İnsan dışı doğayı bütüncül bir biçimde ele alan ekosantrik yaklaşıma göre çiftçi, doğayı kendine ait döngüsü olan bir sistem olarak değerlendirir, toprak zenginliğinin de önemini kavrayarak çok çeşitli mahsuller elde eder ve sağlıklı hayvanlar yetiştirir (Freyer ve ark., 2015).

Etik düşünce sistemi üzerine Leopold'un değerlendirmesine göre örneğin ilk aşamada Musa'nın 10 Emri ile kişiler arası etik düzen kurulurken, demokrasi ile bireyin toplumla ilişkileri düzenlenmektedir. Bundan sonraki aşama ise toplumsal vicdanı, insanlardan toprağa doğru genişletilerek insanın toprak ile ilişkisinin ahlaki olarak çözümleyen çevre etiği aşaması olmalıdır (Cevizci, 2013).

1.1.3 Tarım ve Gıda Etiği

Gıda etiği, gıda teknolojisi ve uygulamalarında, doğru kabul edilecek değerleri araştırmayı ve bu değerleri sistemleştirmeyi amaçlamaktadır (Vural, 2015). Gıda etiği, tıp etiği, bilim etiği, çevre etiği gibi uygulamalı etiğin gelişmekte olan bir dalıdır.

Uygulamalı etik alanında her disiplin kendine has koşul ve gereksinimlerine göre normatif etik teorilerini uyarlamayı hedeflemektedir. Öncelikle tarım ve gıda endüstrisini kapsayacak ayrı ve özel bir uygulamalı etik alanının gerekliliğini temellendirmek için tarım ve gıda alanının kendine has dinamiklerini belirlemek gerekmektedir (Mepham, 2000).

Mepham'a göre (2000) her şeyden önce gıda insan yaşamı için elzemdir. Ayrıca gıda üretimi canlı kaynakların kullanımını gerektiren organik bir süreçtir. Sürdürülebilir gıda üretimi karbon ve azot gibi temel bileşenlerin döngüsünü sağlamaya ve ekolojik istikrarı korumaya bağlıdır. Son tahlilde tarımsal verimlilik, geniş arazilerin, diğer endüstriler için kullanılması yerine bitki ekimine tahsis edilmesine bağlıdır.

Gıda endüstrisinin fiziksel, biyolojik ve kültürel çevremiz üzerine diğer endüstrilere göre daha büyük etkisi olduğundan etik endişeler de şöyle sıralanabilir (Mepham, 2000):

- İnsanın beslenme ihtiyaçları ile küresel gıda arzı arasındaki uyumsuzluk
- Tarım ticaretinin kırsal istihdam üzerindeki etkisi
- Tarım ve gıda biyoteknolojilerinin insan ve hayvan refahına yansıyan sonuçları
- Konvansiyonel (bu terim kimyasal uygulamaların yaygınlaşması sonucu geleneksel tarım ifadesinin yerini almıştır) üretim biçimlerinin sürdürülebilirlik ve küresel çevre üzerine etkileri

Bu endişelerden yola çıkılarak üzerinde durulması gereken öncelikli kavram “gıda güvenliği” olmalıdır. Gıda Güvenliği (Food Safety) sağlıklı gıda üretimini sağlamak amacıyla gıdaların; üretim, işleme, muhafaza ve dağıtımı sırasında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması olarak tanımlanmaktadır(Vural, 2015).

FAO gıda güvenliğini sağlamak adına gıdaya erişimde eşitlik, gıda maddelerine ulaşım sürdürülebilir üretimin ve gıda kalitesinin sağlanmasını gibi koşulların gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Vural, 2015).

Mephram (2000), Beauchamp ve Childress'in tıp etiğinde benimsedikleri 4 kuralın yararcı etik yaklaşım, ödev etiği yaklaşımı ve toplumsal sözleşme yaklaşımı üzerine oturduğunu analiz ederek bu kuralları Gıda Etiği alanına uyarlamıştır. Buna göre tıp etiğinde benimsenen prensiplerle benzer şekilde ortaya konulan 3 ilke şöyledir:

Zarar vermeme- fayda sağlama (Yararcı yaklaşım)

Özerklik (Kantçı ödev etiği yaklaşımı)

Adalet (Rawls'ın toplum sözleşmesi)

Bu üç ilkenin gıda endüstrisindeki, canlı gıda kaynağı, üretici, tüketici ve çevre gibi etken ve edilgen çeşitli aktörler için değerlendirilmesini ve etik olarak takibini sağlayacak bir etik matris oluşturulmuştur (Çizelge 1.1).

Çizelge 1.1 Etik Matris

	Zarar vermeme- fayda sağlama	Özerklik	Adalet
Canlı gıda kaynağı	Örneğin hayvan refahı	Örneğin davranış özgürlüğü	Özsel değer
Üretici	Uygun gelir ve çalışma koşulları	Benimseme veya benimsememe özgürlüğü	Adil ticaret ve hukuk
Tüketici	Güvenilir gıdaya ulaşılabilirlik	Tüketici seçim özgürlüğü	Gıdanın evrensel olarak sağlanabilirliği
Çevre	Çevre ve canlı varlığının korunması	Bio-çeşitlilik devamlılığı	Biyolojik nüfusun sürdürülebilirliği

(Mephram, 2000)

Gıda etiğinin bir kavram olarak gündeme gelmesinde tarımsal üretimin tarihsel gelişimi ve bununla birlikte şekillenen tüketim alışkanlıklarına ilişkin dönüşümlerin oynadığı rolün vurgulanması gerekmektedir. Tarımsal üretimin değişimine paralel olarak değişen düşünce sistemlerinin ve bunun çevreci etik alanındaki yansımalarının panoramik bir resminin sunulması; çalışmanın bulgularının değerlendirilmesinde kullanılacak kavramsal çerçeve açısından ayrıca önemlidir. Çalışma, konusu itibariyle organik tarıma odaklanmıştır ve bu nedenle, çalışmanın bu giriş bölümünde, öncelikle tarihsel süreçte tarımsal değişim ve buna bağlı olarak ortaya çıkan düşünsel dönüşüm ele alınarak; organik tarımın hem bir kavram hem de tarımsal bir pratik olarak meydana çıkışını hazırlayan zemin değerlendirilmiş; ardından organik tarım ile ilgili literatüre ve organik tarımın Türkiye’deki görünümüne değinilmiştir. Bu bölümde ayrıca, organik tarımda üretici ve tüketici yönelimleri, ahlaki üretim ve ahlaki tüketim kavramlarıyla birlikte, etik bağlamda ele alınmaktadır.

1.2 Tarihsel Süreçte Tarımsal Değişime Paralel Düşünce Değişimleri

Canlılığın devamı için gerekli enerjiyi sağlamanın yolu beslenmektir. Ateşin bulunmasından sonra insanlar yiyeceklerini pişirerek tüketmiş, tarım toplumu olduklarında ise meydana gelen “artık ürünü” bozulmadan depolayabilmek için çeşitli işlemlerden geçirmişlerdir. İşte bu işlemler, insanın doğadaki şartlarla mücadele etme biçimini ve bu mücadeleyle oluşturduğu kültürü yansıtmaktadır.

“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (TDK sözlük) anlamına gelen *kültür* kelimesinin kökenine bakıldığında görülecektir ki bu terim insanın toprakla kurduğu ilişki üzerine inşa edilmiş, “yetiştirmek”, “toprağı işlemek” gibi yan anlamlarını korumuştur. Tarımın ve gıda işleme tekniklerinin zaman içindeki değişiminin de tarihsel süreç içinde önemli bir yeri vardır.

Herşeyden önce tarım devrimi, bir üretim biçimi ortaya koymuş, toplum içinde ekonomik ilişkiler meydana getirmiş, yaşayış ve düşünüş biçimlerini etkilemiştir.

İlk çağlarda, avcı toplayıcı dönemde ve tarım devriminden sonra kendisini, doğayı ve evreni açıklamaya çalışan insan, bu sorunun cevabını ampirik bilgidan ziyade doğa üstü güçlerden gelen bilgilerde aramıştır (Başagaç Gül, 2009).

İlerleyen zamanlarda düşünce yapısı “varlığın”, doğanın parçası olan ana ilke ve unsurlarla açıklanma çabasıyla gelişim göstermiştir. “Ana madde” problemi üzerinden gelişen doğa felsefesi, insanı doğadan ayrı görmeyen bir düşünce sistemi oluşturmaktadır. Ancak daha sonra Sokrates ile insan merkezli bir anlayışla toplum ve devlet sorunları üzerinden ilerleyen süreç düşünce gelişimine hakim olmuştur (Başagaç ve Gül, 2009).

Devam eden ortaçağ felsefesi Avrupa medeniyeti için doğanın bilimsel açıdan ele alınmasının ertelenmesi anlamına gelmiştir. Aristoteles'in doğa felsefesi, 13. yüzyılda tekrar ele alınarak incelenmiştir. Orta çağda üniversitelerin bu felsefenin benimsenmesinde Dominiken ve Fransisken tarikatlarının önemli etkisi olmuştur. Bu dönemde kilisenin tanımladığı insan ile Aristoteles'in doğa felsefesi uzlaştırılma yoluna gidilmiştir (Rukanci ve Anameriç, 2004).

Rönesans döneminde ise doğa tanrıdan bağımsız ve kendi içinde kapalı bir sistem olarak ele alınmıştır. Descartes doğanın hakim ve sahip olunacak bir şey olduğunu ileri sürmekle, insanın doğa üzerindeki iktidarını mutlak hale getirmiş, hayvanları sıradan makinelere indirgeyerek insan doğa düalizmini ileri bir noktaya taşımıştır (Descartes, 2011). Tüm doğanın insan öznesi tarafından oluşturulan anlam ve değer üzerinden var olabildiği bu anlayış geliştikçe, insan davranışını hayvanlara ve diğer canlılara karşı sorumluluk duygusu ile kontrol altına almaya çalışan anlayış da, belirginleşmeye başlamıştır (Başagaç Gül; 2009).

Aydınlanma sonrası hümanizm ile diğer tüm canlılardan farklı, kendine özgü ve üstün olan insan, evrim kuramı ile diğer canlıların bir uzantısı haline gelmiştir (Harrari, 2015). Bu durum, insanın doğa karşısındaki konumunu ve tutumunu

değiştirdiği gibi kendi türüne karşı duruşunu da etkilemiştir. Öyle ki insan, evrimin bir ürünü olarak diğer canlılarla akraba olmanın yanında, artık evrimsel olarak Nietzsche'nin "üstün insanı"nı hedefleyebilmekte, bunu yaparken doğal seleksiyon kavramını kullanabilmektedir (Wicker,2008). Aşırı bir örnek olarak Naziler, ideolojilerini doğal süreçlerin tartışmasız yasalarına göre adapte edilecek bir toplum ideali üzerinden meşrulaştırmıştır. Ekolojik hareketin köklerinin dayandığı insan-doğa bütünselliği gerçek ruhunu, aklın ve doğanın ilerleme ve iktidar kontrolü adına araçsallaştırıldığı bu dönemde değil ama ilerleyen tarihlerde bulacaktır.

Günümüzde dünyanın içinde bulunduğu süreç, gerek ulaşım ve ticaret açısından, gerek iletişim ve enformasyonun geldiği nokta itibariyle kültürel bakımdan tam anlamıyla bir küreselleşme sürecidir. Küreselleşme; gıda üretimi, tedariki ve tüketim alışkanlıkları boyutunda ele alındığında yerel ürün kavramını ortadan kaldıran, dünyada üretilen bütün ürünü dünyadaki herkes için erişilebilir kılmayı amaçlayan bir homojenleşme süreci olarak yorumlanabileceği gibi, küresel sermayenin tüm dünyanın tüketim alışkanlıklarında yeknesaklık yakalayarak tüm pazara hakim olmasının bir aracı olarak da görülebilir. Organik tarım da bir yönüyle bu olguya karşı direnen bir hareket olarak değerlendirilebilir.

Modern gıda sisteminin tarihi feodal yapıların dağılması, köylülerin tasfiyesi ve sanayi proletaryasının oluşumuna tekabül eden, sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme süreçlerini de kapsaması itibariyle günümüzü daha iyi anlamamız için dikkatle okunması gereken bir tarihtir. Kendine yeterli tarımsal yapılardan pazar için üretim yapan modern çiftlik sistemine geçilmesi ile özetlenebilecek kapitalist üretim biçiminin küresel ölçekte yayıldığı bu tarihsel süreç, değerlerin sürekli olarak yeniden belirlenmesini gerektiren bir süreç olarak yorumlanabilir. (Koç, 2019).

Güncel tarım ve gıda üretiminde organik tarımın pozisyonunu daha iyi kavramak adına genel olarak tarımsal gelişmeleri tarihsel bir değerlendirmeye tabi tutmak yerinde olacaktır.

1.2.1 Neolitik Devrimden Önce

İnsan türünün beslenme şekli ve alışkanlıklarının biçimlenmesi Homosapiens'in doğal seleksiyondan galip çıkarak tarih sahnesinde belirginleşmesinden çok öncesine dayanır. Zira insanoğlunun yerleşik tarımcı olarak geçirdiği süre yeryüzünde geçirdiği sürenin binde birinden azdır. İnsanın yerleşik hayata geçmeden önce avcı toplayıcı olarak geçirdiği süreyi 8 milyon yıl öncesine dayandırmak mümkündür (Kipple, 2010).

Ne bitkilerin ne de hayvanların evcilleştirilmiş olduğu bu dönemde, hayvani ve vahşi bir yaşam sürdüğü sanılan taş devri insanının düşünce ve inanç dünyasına ilişkin bulgular, yoğun ve zengin bir sembolik anlatıma sahip bir tapınak olan Göbekli Tepe kazılarında yakın zamanda elde edilmiştir. Hayatını avcı-toplayıcı olarak sağlamaya çalışan, çanak-çömlek yapmasını bile bilmeyen, tarımı ve yerleşik hayatı keşfetmemiş insanların 12 bin yıl önce ritüellerini gerçekleştirebilmek için büyük işgücü ve zaman harcayarak yaptıkları tapınak, onların soyut düşünceden ve din kavramından yoksun olmadığına dair bir kanıt olarak değerlendirilmektedir (Özalp, 2016).

Bu dönemde yaşamış arkaik insan, sanıldığığının aksine güçlü bir tanrı düşüncesine sahip ve ileri düzeyde bir dinî sembolizm kullanmaktadır. Bu zamana kadar ortaya konan teorinin önerdiği (tarım, yerleşik hayat, din ve tapınak) kronoloji değişmiş, dini düşünce tarım hayatının sonucu olma konumundan sebebi ve tetikleyicisi konumuna gelmiştir(National Geographic- Göbekli Tepe Belgeseli, 2012). Bu durum, teoloji alanında değerlendirilecek sonuçlar getirmekle beraber, Harrari'nin 70 bin yıl öncesine dayandırdığı bilişsel devrim teorisini akla getirmektedir (Harrari, 2015).

Klaus Schmidt'e göre Göbekli Tepe gibi erken Neolitik Dönem ritüel merkezinin oluşumu, avcılık ve yabani tahıl hasadı gibi, geniş kültürel çevre üzerinde potansiyel bir kontrol ile eş zamanlı gerçekleşmiştir. İnsanlar bu yapının inşasından binlerce yıl önce hayvanların, taşların, bitkilerin: doğadaki her şeyin

bir ruh taşıdığına inanıyordu. İnsan doğanın ufak bir parçasıydı. Schmidt'e göre mağaralarda görülen çizimlerde insan figürü diğer unsurlar arasında sıradan bir yere sahip olup, tabiat karşısında zayıf resmedilmektedir (Clare ve ark, 2019). Ancak Göbekli Tepede görülen insan biçimindeki dev sütunlar vahşi hayvanlar ile sembolize edilen tabiatın üzerinde yükselmektedir. Joris Peters ortada duran bu dev taş sütunların hayvan figürleri üzerine bir üstünlük fikrine binaen oluşturulduğuna değinmektedir (National Geographic- Göbekli Tepe Belgeseli, 2012).

İnsanlık tarihinde Neolitik devrimden önceki zaman dilimini, insanın kendini doğa içinde konumlandırma biçimine göre yorumlamak mümkündür. İnsan için avcı toplayıcı dönemde kendini doğanın bir parçası olarak tanımladığı ve doğa ile birlikte hareket ettiği bir dönem olduğu gibi doğadan üstün bir konum benimseyerek, daha sonraki bütün teknolojik gelişmelerin ruhunda var olacak üstünlük ve hâkimiyet kurma çabasına girdiği bir dönemin de olduğu görülmektedir.

1.2.2 Neolitik Devrim

İnsanlık tarihinde en büyük devrimlerin meydana geldiği ve günümüz yaşantısının köklerinin dayandığı en önemli dönem Neolitik çağdır. Bu çağda yaşananlar, özellikle insanların beslenmelerindeki değişiklikler ile karakterize olmaktadır. “Yeni taş çağı” dönemi diye adlandırılan devrin sembolü olan cilalı taş aletlerinin, avcılık toplayıcılıktan besin üreticiliğine geçiş sebebiyle ortaya çıkmış aletler olarak yorumlanması mümkündür. Neolitik Dönem, paleoantropolojik bakımdan insanlık tarihinde insan-çevre ilişkilerinin en iyi şekilde gözlemlenebildiği, kültür izlerinin bulunduğu önemli dönüm noktalarından biridir (Güngör, 2017).

İlkel komünal dönemde insanlar, avcı toplayıcı olarak hayatlarını sürdürmekte ve ihtiyaçlarını günlük olarak karşılamaktadırlar. Oysa tarım hayatı ile birlikte, insan gelecekle ilgili endişeler duymaya, geleceği planlamaya ve öngörülebilir bilgiyi elde edebilmek için hesaplamalar yapmaya başlamıştır (Harari, 2015). Bir teoriye göre göçebe olarak yaşarken Bereketli Hilal bölgesine geldiklerinde bu toprakların cömertliği onları daha yerleşik ve nispeten daha rahat bir yaşam sürmeye itmiştir. Ancak kıtlıklar baş gösterip, ihtiyacı kadar avlanmak yerine besin kaynaklarını daha kontrollü kullanmak gerekliliği ortaya çıktığında insan, eski göçebe alışkanlıklarını hatırlamak yerine, doğanın değişkenliğiyle mücadele etmeyi ve tarım hayatının getirdiği yerleşikliği seçmiştir (Harman, 2009). Yerleşik hayata geçerek tarım yapmaya başlamak, ister fiziki şartların zorlamasıyla olsun ister Göbekli Tepe teorisinde değinildiği gibi ruhani ve dini motivasyonlarla gerçekleşmiş olsun, insanlık tarihini en temelden ve her anlamda etkilemiş, bir nevi tarihsel devinimin ateşleyicisi olmuştur.

Evcilleştirme, insanın bitki ve hayvan toplulukları üzerinde yarattığı değişiklikler olarak tanımlanabilir. Evcilleştirilen hayvan ve bitki toplulukları insan yardımı olmaksızın türlerini sürdüremezler (Güngör, 2017). İnsanın canlılar ve doğa üzerinde kurduğu iktidarın ilk görüngülerinden olan evcilleştirme ve bunun gibi ilerlemeler çoğu zaman insanoğlunun flora ve faunayla ve bizzat gezegenle kurduğu ekolojik ilişkiler bakımından öngörülemez sonuçlarla yüklü devrimlerdir (Kipple, 2010).

Başlarda avcı toplayıcı dönemdeki dayanışma ve iş birliği ruhu bir süre korunmuşsa da “artık ürün” ün oluşması, bu ürünü toplayabilmek ve depolayabilmek için ortaya çıkan iş gücü ihtiyacı, yerleşik şekilde belirli rutin işler edinen toplumun bu çeşitli işleri üyeleri arasında bölüştürmesi, sınıf kavramının oluşmasına sebep olmuştur (Harman, 2009). Daha sonra yerleşik düzene geçiş, kentleşme, nüfus artışları, yoğun sosyalleşme ve toplumsal iletişim yöntemlerinin gelişmesi aşamaları izlemiştir (Güngör, 2017). Büyük ölçekli politik ve toplumsal sistemlerin kurulmasına yol açan çiftçiliğin çok geniş etkileri olmuştur. İnsanlar arasındaki işbirliği, baskı ve sömürüye dayalı bir hale gelmiştir. Yönetici ve seçkin

diye adlandırılan kesim, köylülerin emeğiyle ürettiği fazla gıdaya el koyarak onları zar zor hayatta kalabildikleri bir yaşama mahkûm etmeye başlamıştır. Ancak bu durum, siyaseti, savaşları, sanatı ve felsefeyi canlandırmıştır. Saraylar, kaleler, anıtlar ve tapınaklar inşa edilmiştir (Harari, 2015).

Sosyal anlamda bu değişimleri sağlayan gıda üretim şeklindeki gelişmeler insanın yaşadığı çevrede ve kendi biyolojik yapısında da bazı farklılıkların meydana gelmesini sağlamıştır. Günümüzde yaşanan obezite gibi beslenme sorunlarına ilişkin öne sürülen, insanın çevresinde yaptığı değişimin tarihsel açıdan oldukça kısa sayılabilecek iki yüzyıl gibi bir süre içinde gerçekleştiği ve bu sebeple binlerce yıldır açlıkla savaşılan eski metabolik yapısıyla ters düştüğü yorumu (Brownell ve Horgen, 2004) eksik bulunabilir. Çünkü son iki yüzyılda çok daha görünür olsa da değişim aslında tarım toplumunun oluşmasıyla başlamıştır.

Ateş ile somutlaştırılan, değişimi, gelişimi ve insan olmaya geçişi sembolize eden *techne*'yi tanrılardan çalarak insana veren Prometheus, Aiskhylos'un "Zincire vurulmuş Prometheus" adlı eserinde insanın hayatına getirdiği değişimi şöyle ifade ediyor (Aiskhylos, 2015)

*"Bilmiyorlardı duvar örmesini.
İçine gün ışığı giren evler yapmasını,
Ağacı kullanmasını bilmiyorlardı.
Yerin altında, karanlık mağaralarda
Karınca sürüleri gibi yaşıyorlardı.
Ne kışın geleceği belliydi onlar için.
Ne çiçekli baharın, ne bereketli yazın
(...)
Hayvanlara da ilk boyunduruk vuran ben oldum
Ölümlülere kurtarmak için kaba işlerden;
Atları dizginleyip arabalara koştum,
Zenginlerin şanını artıran arabalara.
Denizler aşan gemilerin bez kanatlarını*

Bulan da benim, başkası değil.”

Öte yandan Platon diyaloglarında, insanın yeryüzünde gereğince yaşayabilecek donanımdan yoksun bir şekilde yaratılmasına sebep olan Epimetheus'un yaptığı hatayı düzeltmek için Prometheus'un ateşi ve teknik bilgeliği insanlar arasında dağıttığından söz edilir. İnsanlar bu bilgiyi kullanarak hayvanlardan aşağı haldeyken onlara üstün gelebilmiş, eserler üretmiş, şehirler kurmuşlardır. Ancak bu teknoloji birbirlerine üstünlük kurmalarına ve birbirlerini öldürmelerine de sebep olur. Bu sebeple Zeus onlara adalet ve tevazu erdemlerini öğretmesi için Hermes'i görevlendirir. Sınırı aşanları cezalandıran yasaların yanı sıra insanlar bu erdemler sayesinde şehirlerde ahenkli bir yaşam sürebileceklerdir(Umut, 2018). İnsanların birbirleri arasında ölçülü olmasını sağlayan bu erdemler, “techne”nin teknolojiye evrilmesiyle, insanların doğa ve çevreye karşı da ölçülü davranması gerekliliğine temel oluşturma görevini üstlenecektir.

1.2.3 Sanayi Devrimi

Jethro Tull isimli çiftçinin 1701'de bulduğu, tohum ve toprak israfını engelleyen, atla çekilen bir çapa ile düzgün ve aralıklı bir şekilde ekim yapılmasını sağlayan buluşu, tarımda verimliliğin artmasında bir dönüm noktası olmuş, sürekli ekim ve üretim tekniklerinin temelini oluşturmuştur. İki at ve bir insanla toprağın hızlı ve etkin şekilde çevrilmesini sağlayan Rotherham'ın üçgen sabanı 1730'da gelişmeleri ilerletmiş, deneme niteliğindeki ilk harman makineleri 1780'lerde yapılmıştır (Deane,1994). Tüm bu küçük çaplı gelişmeler Sanayi Devrimini tetikleyen tarımsal yeniliklerdir. Sanayi Devrimi aslında her şeyden önce ikinci bir Tarım Devrimidir (Harrari, 2015).

Tarımsal faaliyetlerin geleneksel formdan uzaklaşarak büyük ölçekli bütünleşmiş işletmeler tarafından yapılması, alanı genişleyen yoğun hayvan besiciliğine, bireysel çiftçilik düzeninden milli ve uluslararası hale gelen tarım

işçileri topluluklarına ve tarımda tam gün çalışan işçi istihdamına neden olmuştur (Kipple, 2010). Bu özelliklere eşlik eden hızlı ve büyük miktarlardaki üretim, sanayileşme için gereken sermayeyi sağlamış, makineleşme ise tarımsal iş gücüne duyulan ihtiyacı azaltarak kentleşme süreci ile sonuçlanmıştır (Kipple, 2010).

Bu gelişmeler, insanoğlunun yaşam şeklinde başka bir devrin açılmasına sebep olmuş, insanın gıda kaynağıyla ilişkisi tamamen kesilmiş, tükettiği yiyeceği, kendisi üretmeyen bir hale gelmiştir. Yaşamın devamı için gıda elde etmeye uğraşmayan ancak başka toplumsal rolleri olan sınıflar çoğalmış ve sanayide istihdam edilen işçi sınıfı belirginleşmiştir. Zira küçük ölçekli çiftçilik ve aile çiftlikleri, tekelleşen ve piyasaya hakim olan bu üretim biçimiyle rekabet edemedikleri için ortadan kaybolurken, eski çiftçiler ya işsiz kalmışlar veya profesyonel tarım işçileri olarak büyük ölçekli firmalarda maaşlı işçiler haline gelmişlerdir. Bu süreçte daha az ve daha büyük çiftlikler oluşmuş ve üretim miktarı artmıştır (Atkins ve Bowler, 2001).

Bunun yanında tarımsal ürünlerin arzındaki yükseliş, bu ürünlerin depolanabilmesi için besin değerlerini gözetmeyen gıda işleme teknolojilerinin gelişmesine sebep olmuş, tüketim zamanını mevsimsel olmaktan çıkarmıştır. Üretim arzındaki artış, daha çok tüketimi teşvik eden politikaların uygulanmasını gerektirmiştir. Sermaye gücünü tatmin etmek için gıda firmaları insanları “daha fazla” tüketmeye ve kendi ürünlerini tercih etmeye ikna etmek zorunda kalmışlardır. Firmalar kendi ürünlerinin sağlıklı olduğunu topluma anlatmak için bilim insanlarını, medyayı ve zaman zaman devlet politikalarını kullanmışlardır (Nestle, 2007). İnsanların bu işlenmiş ürünlerin sağlıklı olduğuna inanmalarında teknolojiye ve ilerlemeye duydukları güven ve inancın etkisi göz ardı edilemez. Beslenme uzmanları bu firmaların sponsorluğunda insanları sağlık vaadiyle bazı ürünleri tüketmeye yönlendirmiştir. Bu reklamlar ve politikalar, kendi damak zevkine sahip olduğunu düşünen, yiyeceğini kendi tercihiyle seçtiğini sanan insanları, tüketimleri konusunda yönlendirmekte oldukça etkili olmuştur. Bir başka deyişle aslında insan artık metabolik olarak hiç ihtiyacı olmayan besinleri kültürel

hegemonyanın yönlendirmesiyle tüketmeyi alışkanlık haline getirmiş ve tüketim bağımlılıklarının farkında olmayan bir topluluk haline gelmiştir (Nestle, 2007).

Sermayenin pompaladığı “fazla yeme” ve işlenmiş ürün tavsiyeleri, insan metabolizmasını bozarak, şişmanlık, kanser, şeker hastalığı, hipertansiyon gibi kronik hastalıkların yaygınlaşmasına sebep olmuş, bu hastalıklar ölüm nedenleri arasında ilk sıralarda yerini almıştır (Nestle, 2007).

Sanayi Devrimi ile insanın ulaştığı yetkinlik, kendini doğa karşısında konumlandırışını da önemli ölçüde etkilemiştir. Teknolojik gelişmeler, insanın ihtiyaçlarını karşılamaktan çok onun ihtiraslarını tatmin etmek için kullanılmıştır. Doğanın büyüü bozulmuş, bir korku ve merak nesnesi olmaktan çıkmış, insanların sınırsız kullanımına açılmıştır (Cevizci, 2013). Doğa üzerindeki hakimiyetin ve kontrolün tamamen insana geçtiği fikri oluşmuş ve böylece uzlaşılacak veya sorumluluk hissedilecek veya kısıtlılarla terbiye edecek olan “Tanrı ölmüştür”. Bununla birlikte “Tanrı öldüyse herşey serbest”tir. Herşey yapılabilir. Ancak herşeyin yapılamayacağını, herşeyin ne adına yapılamayacağını, insanın şartlar ne olursa olsun her şeyi yapmayı kendinde hak olarak görmesinin meşru olmadığını görmesi gereklidir (Kuçuradi, 1971) .

1.2.4 Yeşil Devrim

Yeşil devrimle kastedilen dönem sanayi devriminin düşünce yapısını oluşturan pozitivist ve kapitalist anlayışın devamı niteliğinde olmakla birlikte, bu dönemde insanın doğaya hoyratça muamelesi çeşitli yollarla meşrulaştırılmıştır.

Nüfus artışıyla birlikte modern dünyanın baş etmesi gereken bir başka problem ortaya çıkmıştır: “Açlık”. Thomas Malthus’un 1798’de yayınladığı Nüfus Prensipleri Üzerine isimli makalesinde değindiği gibi, dünya artık nüfus artışına bağlı açlık ve hastalıkla savaşmaya hazırlanmaktadır (Atkins ve Bowler, 2001). Ancak 1945’ten sonra “yeşil devrim” adı verilen uygulamalar bu soruna çözüm

getirmek üzere ortaya çıkmıştır (Perkins, 1997). Bu durum firmaların üretim kapasitelerini arttırmak için yeni teknolojiler denemelerine ve uygulamalarına gerekçe olmuştur. Yirminci yüzyıl başlarından itibaren genetik biliminde ortaya çıkan gelişmeler bitki ve hayvan ıslahında kullanılmış, verimli bitki ve hayvan ırkları üretilmiştir. Bunun yanında tarımda mekanizasyon ve kimyasal gübre kullanımı hastalık ve zararlıların neden olduğu ürün kayıplarının önüne geçmiştir (Atsan ve Kaya, 2008).

Tarım devriminin başlarında yabani bir ot olan buğday olgunlaştığında tohumları yere saçılıyor ve hasadı imkânsızlaştırıyordu, ilk çiftçiler bu başaklar içinden çatlayıp dökülmeyenleri seçerek on bin yıl süren bir ıslah sürecini başlatmıştır (Özkaya, 2007). Buğday üzerinde seçme işlemi binlerce yıl öncesine dayandığı halde buğday türü üzerinde kontrollü üretim yaparak, bir anlamda genetik bir müdahale ile daha verimli yeni türler elde etmek de yeşil devrim esnasında olmuştur (Perkins, 1997).

2025 yılı itibariyle 8 milyarı aşması beklenen dünya nüfusunu beslemek hala bir sorundur ve klasik ıslah yöntemleriyle sağlanan verim artışı bu ihtiyacı karşılayacak gibi görünmemektedir (Atsan ve Kaya, 2008). Bir görüşe göre tarımsal biyoteknoloji, tarımda klasik ıslah yöntemleri ile “çözülemeyen” bu gibi ekonomik öneme sahip problemlerin çözümünde önemli katkılar sağlamıştır. GDO, genetik kodu gen teknolojisi kullanılarak değiştirilmiş canlı organizmalardır. Bu işlem genetik modifikasyon yapılacak organizmanın genomuna bir parça DNA’nın yada birkaç küçük DNA parçasından oluşan sentetik bir kombinasyonun eklenmesi ile elde edilir. Transfer edilecek gen, doğal canlı organizmalardan alınmakta, ürüne yeni bir özellik taşınarak hibrit bir ürün elde edilmektedir (Atsan ve Kaya, 2008).

GDO içeren ürünler veya genetiği değiştirilmiş ürünlerin sağlık üzerine etkisi tartışmalı bir konumdadır. Genetiği değiştirilmiş organizmaları destekleyen yeşil devrim taraftarları; genetik mühendisliği teknolojisiyle, artan nüfusun ihtiyacı olan gıda ve ilacın yüksek oranda üretilebileceğini ileri sürmektedirler. Ayrıca GDO destekçilerine göre bu teknoloji ile üretilen ürünler hastalık ve böceklerle

dirençli, herbisitlere dayanıklı olmanın yanı sıra daha lezzetli, daha güvenli, daha verimli, daha besleyici, uzun ömürlü ve sağlık açısından daha faydalı olmaktadır. Bunun yanında, bitkisel ve hayvansal ürünlerin ve endüstriyel ve farmakolojik üretime katkı sağlayacak organizmaların elde edilmesi gibi potansiyel faydalara sahip olduğu ileri sürülen GDO teknolojisinin dünyanın önemli tarım, sağlık ve ekolojik problemlerini çözebileceğine inanmaktadırlar (Atsan ve Kaya, 2008).

Ne var ki GDO'ların insan sağlığı üzerine etkileri konusunda yapılan araştırmalar sonucunda allerjinite ve toksisite gibi olumsuz etkiler tespit edilmiştir (Çelik, Balık ve Balık, 2007).

Ayrıca endişe verici bir konu da gıda ürünlerine aktarılan genlerin insan bağırsak mikrobiyotasında veya insan ya da hayvan genomunda yer alıp almayacağı ve bunun sonuçlarının ne olacağıdır. Antibiyotiğe dirençli bakterilerin oluşabileceği ve bu genlerin yatay gen transferiyle insana geçebileceği konusunda endişeler bulunmakta ve insan sağlığı üzerinde yapacağı etkiler hala tartışılmaktadır (Çelik, Balık ve Balık, 2007).

Diğer taraftan üretim biçimini konvansiyonel tarıma mahkum etme gerekçesi olarak ortaya konan açlık sorununun asıl sebebinin gıdaya erişimde yaşanan sıkıntılar ve adaletsiz gelir dağılımı nedeniyle ortaya çıkan yoksulluk olduğunu savunanlar, sorunun asıl kaynağı olarak gıda israfı ve hatalı beslenme alışkanlıklarını ileri sürmektedir (Aslan ve Demir, 2017).

Whitefield'e göre (2016), büyük miktarlarda üretilmesine rağmen gıdaya erişim ve adil dağılım konularındaki sistematik ve temel problemleri sebebiyle açlığa çözüm olamayan konvansiyonel üretim yanlıları, organik tarımın üretim kapasitesindeki görece azlığı, hedef şaşırtma ve manipülasyon aracı olarak kullanmaktadırlar. Ancak konvansiyonel tarımın ve bunun dağılım biçiminin dünyayı besleyemediği artık açıkça görülmektedir. Özünde yenilenebilir olmayan kaynakların kullanımı sebebiyle girdi ve çıktı krizleri ortaya çıkmaktadır. Girdi açısından temel sorun kimyasal gübreler ve bunların üretiminde kullanılan fosforun

kısıtlı bir kaynak olması ve endüstriyel gübre üretim süreçlerinin aşırı fosil yakıt tüketimi gerektirmesidir. Konvansiyonel tarımın temel çıktısının verimli toprakların kaybı olduğunu belirten Whitefield (2016), dünyayı besleyebilmek ve sürdürülebilmek için hem toplumsal hem de tarımsal gelişimin yönünün değişmesinin şart olduğunu ve hali hazırdaki büyümenin sürdürülebilir olmadığını ileri sürmektedir. (Whitefield, 2016).

Sürekli bir değişim süreci olan tarihe baktığında ilerleme heyecanıyla teknolojiye teslim olmuş nesillerin ne gibi sıkıntılar çektiğini gören bazı temkinli çevrelerin neden konvansiyonel tarım ve GDO gibi teknolojik gelişmelere mesafeli oldukları, daha iyi anlaşılabilir. Organik hareketin de bu bağlamda incelenmesi yerinde olacaktır.

1.3 Organik Tarım

Organik tarım, farklı dillerde farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Avrupa Birliği organik tarım yönetmeliği (2092/91 sayılı Konsey Tüzüğü)'nde belirtildiği gibi İngiltere'de organik (organic), Almanya'da ekolojik (ökologish) ve Fransa'da biyolojik (bioloque) sözcükleri aynı kavramı ifade etmek için kullanılmaktadır (Demiryürek, 2011).

Organik tarım tanımlarına bakıldığında, pek çoğunun organik tarımın sürdürülebilirliğine vurgu yaptığı görülmektedir. Söz konusu tanımlarda, sürdürülebilirlik çevresel, sosyal ve ekonomik olarak ele alınmış; entegre bir tarım sistemi oluşturma yaklaşımının önemi vurgulanmış; çiftlik dışı tarımsal girdilere olan bağımlılığın mümkün olduğunca azaltılması gerekliliğine değinilmiştir (Demiryürek, 2011).

Birleşik Devletler Tarım Dairesi (BDTD) tarafından yapılan teknik tanıma göre organik tarım, sentetik içerikli gübre, tarım ilaçları, büyüme düzenleyiciler ve

hayvan yem katkıları kullanımını yasaklayan ve büyük ölçüde bu uygulamalardan kaçınan bir üretim sistemidir. Organik tarım sistemleri toprağı işlerken verimliliğini korumayı hedefler. Bunu sağlamak için zararlı böcek, yabancı ot ve hastalıkları kontrol etmek adına dönüşümlü ürün ekimi, hayvan gübresi uygulaması, yeşil gübreleme gibi doğa döngüsü ile uyumlu teknikler tercih edilmektedir (Demiryürek, 2011).

Dünya çapında siyasi çalkantıların ortaya çıktığı, organoklorin ve organofosfat gibi insektisitler üreten petrokimya şirketlerine karşı aktivist hareketlerin baş gösterdiği 60'larda, tarım konularını da içerecek şekilde çevre meselelerine dair dikkate değer bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. 70'lerin başlarında çevreci hareket ilk zaferini, pestisit kullanımında, yırtıcı kuşlara ve diğer türlere zarar verdiği gerekçesiyle DDT ve organoklorinlerin pek çok ülkede yasaklanmasıyla kazanmıştır. Daha sonra kullanılan suni gübrenin sudaki nitrat seviyesini artırması, ortaya çıkan methemoglobinemi (mavi bebek) hastalığının birinci şüphelisi olarak ileri sürülmüştür. Tüm bu olanlar sebebiyle, tarım ve gıda üzerine doğayı önemseyen ve güvenliği önceleyen yaklaşımlar popüler hale gelmiş ve bu sorunlara çözüm üretmek daha büyük kitlelerin ilgisini çekmeyi başarmıştır (Lockeretz, 2007).

Bahro (1996)'ya göre dünyanın karşı karşıya kaldığı ekolojik tehlike artık bir tür olarak insanı tehdit etmektedir. Bu sebeple, belli bir sınıfın çıkarları yerine insanlığın çıkarları esas alınmalıdır. Kapitalizmin yanında sanayi uygarlığının da yıkılması gerekmektedir. Organik tarım 60'ların ve 70'lerin ruhu ile kendi yapısını kazanmış ve hippie tarımı olarak ortaya çıkmışsa da bugün daha kapsamlı bir kitlenin tercihi haline gelmiştir.

Önceleri organik tarım hareketinin iddialarını bilimsel olarak anlamsız bulan çevreler bunları boş hurafeler olarak nitelendirmişti. Örneğin Amerikan Bilimsel İlerleme Derneği organik tarımı savunan "sahte bilim insanları"nın insanları kandırarak ve korkutarak gıdaya daha fazla para ödemelerini sağlamakla, üreticilerin yeterince verimli ürün elde etmesini engelleyerek insanlığın refahını

tehlikeye sokmakla suçlamaktaydılar. Ancak yedi yıl gibi kısa bir süre sonra aynı dernek tarafından yayımlanan bir dergide fosil kaynaklı enerji kullanımını ve toprak erozyonunu azalttığı için organik tarımı ekonomik olarak tercih edilebilir ve oldukça faydalı olduğunu ileri süren büyük bir araştırma çalışması yayımlandı (Lockeretz, 2007). Benzer eğilimler politika belirleyiciler arasında da ortaya çıktı. Organik tarımın açlığa yol açacağını ileri süren kurumlar, organik tarım potansiyelini ve sınırlarını araştıran çalışmalar yürüttüler (Lockeretz, 2007).

Organik tarım tüm dünyada önem kazandıktan sonra, ülkeler kendi dinamiklerine uygun olarak organik tarım faaliyetlerini geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya başlamışlardır. 1972 yılında dünyadaki organik tarım hareketinin ilkelerini düzenlemek amacıyla, “Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu” (International Federation of Organic Agriculture Movements-IFOAM) kurulmuştur. 1980 yılında organik tarım uygulamalarına etik bir rehber olmak üzere IFOAM tarafından geliştirilmiş olan “Temel İlkeler” yayımlanmış (Freyer, Bingen, Klimek, 2015), 1998 yılında “Temel Standartlar” olarak revize edilmiştir. Bu organizasyon aracılığıyla organik tarımdaki tüm gelişmeler üyeler tarafından izlenmekte ve çiftçilere aktarılmaktadır (Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016). IFOAM ilkeleri en son 2003 ile 2005 yılları arasında düzenlenen ve uluslararası danışma süreci niteliğinde olan IFOAM Dünya Kurulu esnasında gözden geçirilmiştir. Sürecin her aşamasını düzenleyen ve dünya çapında paydaş temelli bir söylem içeren IFOAM etik kuralları uluslararası düzeyde benimsenmiştir. IFOAM’ın organik hareketi içinde etkisinin zayıflaması ve küreselleşen bir organik marketin oluşması, bu kuralların, temel standartlar haline dönüştürülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Organik sektörünün öncüleri de bu değerleri güncel pazara adapte etme görevini üstlenmiştir (Freyer ve ark., 2015).

IFOAM, Sağlık, Ekoloji, Adalet ve Sorumluluk başlıklarında 4 temel ilke ile etik çerçeveyi çizmiştir. Sağlık ilkesi gereği organik tarım; toprak, bitki, hayvan ve insan sağlığını bir bütün olarak sürdürmeli ve artırmalıdır. Ekoloji ilkesi gereği organik tarım, ekosistemleri ve döngüleri gözetmeli, onların sürdürülebilirliğini sağlamalı, onlarla uyum içinde çalışmalıdır. Adalet ilkesi gereği organik tarım ortak

evre ve yaşam fırsatları bakımından adaletli ilişkiler üzerine kurulmalıdır. Sorumluluk ilkesi gereği organik tarım uygulamaları şimdiki ve gelecekteki sağlığı ve refahı korumaktan sorumludur ve bunun için tedbirli uygulamaları benimsemelidir (Freyer ve ark., 2015). IFOAM'ın oluşturduğu bu ilkeler ülkelerin ulusal standartlarını ve yönetmeliklerini yazmaları için temel oluşturmaktadır.

IFOAM'ın temel ilkeleri insanlara bireysel tercihlerini yaparken etik bir zemin sağlamaktadır. Kanunla veya sertifikasyon sisteminde belirlenmemiş ve bağlayıcılığı olmayan bazı konular ise yine kişilerin etik tutumları ve inisiyatiflerine bırakılmış durumdadır (Freyer ve ark., 2015).

1.3.1 Türkiye'de Organik Tarım

Türkiye'de organik üretimi başlatan önemli nedenlerden birisi geleneksel rnlerin Avrupa organik pazarında talep edilmesi olmuştur (Demiryürek, 2011). İlk resmi organik tarım hareketi 1992 yılında "Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği"nin kurulmasıyla başlamıştır. Başta ithalati ülkelerin bu konudaki mevzuatlarına uygun olarak yapılan üretim, 1991 yılından sonra bitkisel üretimde, 1999 yılından sonra da hayvansal üretimde 2092/91 sayılı Avrupa Birliği Konsey Tüzüğü esas alınarak yapılmıştır. 1990'lı yıllarda organik ürünlerin ticari olarak tüm dünyada önem kazanması ile birlikte, üretimden pazarlamaya kadar organik tarım faaliyetlerinin tüm aşamalarını düzenleyen ulusal bir mevzuatın oluşturulması zorunluluk haline gelmiştir. Bu doğrultuda eski adıyla Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde "Bitkisel ve Hayvansal rnlerin Ekolojik Metotlarla retilmesine İlişkin Yönetmeliği" hazırlamıştır (Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016). Günümüzde Türkiye'de organik tarım; 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu ve bu Kanuna dayanılarak ıkarılan Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik kapsamında yapılmaktadır. Bu retim sistemi, yönetmelikler çerçevesinde izin verilen girdilerin kullanıldığı, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı, izlenebilirliği olan bir sistemdir.

Türkiye’de 2013-2016 Organik Tarım Ulusal Eylem Planı kapsamında üreticiyi organik tarıma teşvik etmeyi amaçlayan devlet destekleri uygulanmıştır. Tüketiciyi organik tarıma yönlendirmek ve organik tarım tüketimini yaygınlaştırmak da bu eylem planı dahilinde organik tarım pazar payını artırmayı sağlamak için hedeflenmiştir (Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016). Ancak tüketicinin yönlendirilmesi ve önce talebin yaratılması büyük ölçüde sivil toplum projeleriyle gerçekleşmiştir. Devlet politikalarında organik tarım daha çok bir ihracat kalemi olarak ele alınmaktadır (Vardar, 2016). Gerçekten de organik tarım, Türkiye’de bir dış pazar talebiyle ortaya çıkmıştır. Malatya, Manisa ve Samsun’dan, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine kayısı, kuru üzüm, fındık ihracatına yönelik bir pazar iken, bir sivil toplum ve kamu işbirliği projesi olan “organik pazarlar” sayesinde, tüm çeşitliliğiyle organik ürün sunan bir iç pazara dönüşmüştür. Organik pazarlar, sözleşmeli çiftçilik veya büyük işletmelere yönelik ticari modelin yanısıra küçük bağımsız çiftçilere birinci elden tüketiciye ulaşma imkânı sunmakta, alternatif bir pazarlama biçimi sağlamaktadırlar (Vardar, 2016).

“Organik Tarım”, havayı, suyu ve toprağı kirletmeksizin, erozyonu önleyici, toprağın kalitesini koruyucu, hastalık ve zararlıların etkisini en aza indiren tarımsal tekniklerle doğaya dost bir üretim metodu olarak değerlendirilmektedir (TOB, *Organik Tarım Tüketicinin bilmesi gerekenler*). Organik tarım, üretim yapılırken ekolojik dengenin gözetilmesini, tarımda sürdürülebilirliğin sağlanmasını amaçlar (TOB, *Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016*). Organik tarımın ana unsurlarından olan sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir dünyayı tehlikeye sokmadan bugünkü ihtiyaçlarımızı karşılama zorunluluğu ilkesini esas almaktadır (Lichtfouse ve ark., 2009). Geleneksel tarımın ana hedefi kârlılık ve verimlilik iken, organik tarım uygulamaları sürdürülebilirlik esasına dayalı, fizik, kimya, biyoloji, ekonomi ve sosyal bilimleri de kullanarak güvenilir ve çevreye zararsız bir üretim biçimi kurgulamayı amaçlamaktadır (Lichtfouse ve ark., 2009).

Organik üretim yapacak çiftçinin organik tarım yapacağı arazinin; geleneksel üretim yapılan bölgelerden, işlek anayollardan, ağır sanayi tesislerinden,

maden işletmelerinden, kentsel atıkların toplu olarak bırakıldığı alanlardan, kirletici atıklar içeren akarsular ve yeraltı sularından etkilenmeyecek bir mesafede olması gerekmektedir. Organik tarım, üretimin her aşamasının kontrol edildiği ve nihai ürünün sertifikalandırıldığı bir üretim şekli olduğundan kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının denetiminde ve sözleşme dâhilinde uygulanmakta (*TOB, Organik Tarım Tüketicinin Bilmesi Gerekenler*), özel şartları sağlama zorunluluğu üreticinin karşılaması gereken zorlukları ve maliyeti artırmaktadır.

Eylem Planı kapsamında, organik ürünlerin özellikleri, üretim teknikleri, çevre ve insan sağlığına etkileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan tüketicilerin, organik ürünlere önyargı ile yaklaştığı ve bu durumun organik ürün tüketimini sınırlandığı tespit edilmiştir (*TOB, Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016*). Buna göre tüketicide bir farkındalık ve bilinç oluşturmak önemli bir husustur.

Bunun yanında yine bu Eylem Planı kapsamında üreticilerin de organik tarımı benimsemeleri, organik tarıma geçmeleri ve örgütlenmelerini sağlamak amaçlanmış, Tarım ve Orman Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri aracılığı ile eğitim ve yayım çalışmaları yapılarak, organik tarımın temel değerlerinin ve şartlarının üreticiye benimsetilmesi planlanmıştır (*TOB, Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016*).

1990 yılından beri çalışmaları olan ve 2002 yılında resmi olarak Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği çatısı altında faaliyet gösteren Buğday Hareketi, Türkiye’de organik tarımın yaygınlaşması ve uygulama pratiklerinin sürdürülmesi açısından önemli bir harekettir. Bu kapsamda Buğday Derneğinin çalışma prensipleri incelendiğinde, tek tek bireylerde ve bir bütün olarak toplumda ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturmanın amaçlandığı görülmektedir. Buğday Derneği ekolojik dengelerin geri dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözümler sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamı desteklemek gibi hedefler doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Bireyin doğa ile uyum içinde yaşayabilmesi için bilgilendirilmesi ve becerilerini

geliştirebilmesi amacıyla faaliyet alanları yaratmayı hedeflemektedir (Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği Tüzüğü/ 8. Olağan Genel Kurul Onay Tarihi : 30.04.2017) .

Buğday Derneği, insanın doğadan ayrı tutulamayacağını ve bir bütünün parçası olduğu fikrinden hareketle bütüne katkı sağlayacağını temel alarak ekosantrik ve holistik ilkeyi benimsemektedir. Dernek, dürüstlük, içtenlik ve güvenilirlik esasları çerçevesinde ekolojik yaşam bilgisinin yaygınlaşmasını ve önerdiği alternatifleri uygulamaya geçirmeyi hedeflemekte, geleneksel bilgiyi önemsemekte ve bu bilginin korunması ve sürdürülmesi için geleneksel ve yerel üretimleri desteklemektedir (Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği).

Türkiye’de organik üretimde kayda değer ilerleme sağlayan Buğday Derneği tüzüğünde, rekabet yerine “işbirliği” kavramını ve adil değerler yaratmayı öncelediğini ve döngünün her aşamasında bireylerin ve doğa unsurlarının zarar görmediği bir ticaret anlayışını desteklediğini ifade etmektedir. (Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği Tüzüğü/ 8. Olağan Genel Kurul Onay Tarihi: 30.04.2017).

Organik ürünlere olan üretici ve tüketici yönelimlerini ahlaki üretim ve ahlaki tüketim hareketleri olarak değerlendirilebilir.

1.4 Ahlaki Üretim

“Etik Üretici” adlı makalesinde Allinson insanın tüketicilikten üreticiliğe geçişindeki temel motivasyonun açlıkla açıklanamayacağını, bu açıklamanın “yemeğini bir başkası ile paylaşmanın vereceği haz” ile temellendirildiğinde tamamlanmış olabileceğini ifade etmektedir. Yazar, kronolojik olarak tüketicilikten üretici olmaya adım atmış olsa da, insan hayatında üretimin tüketime göre öncelikli öneme sahip olduğu fikrini “yemek için yaşamazsın yaşamak için yersin” sözü ile

temellendirerek insanın dünyayı daha iyi bir yer yapma sorumluluğu ile varoluşsal olarak etik bir üretici olması gerektiğinden bahsetmektedir (Allinson, 2011).

Sayers'e göre insan gereksinimlerine tarihsel ve toplumsal açıklamalar getiren Marks, insanı üretken bir varlık olarak tanımlamaktadır. Tarihsel perspektifte de ele alındığı gibi Marks'a göre insan kendi emeğinin dünyayı değiştirmesi ile kendi de değişime uğrayan kendini dönüştüren bir varlıktır. Bu değişimin ateşleyicisi temel olarak insan emeğidir ve insan ontolojik olarak üretkendir. Gorz'a göre ise amacın kendisi olması gereken üretmek, hayatı idame ettirmek için araçsallaştırıldığında insanın emeğine yabancılaşması kaçınılmaz olmaktadır (Sayers, 2009).

Modernizmin büyük düşünürlerinden Adam Smith'in 27 yıl arayla yazdığı iki ayrı çalışmaya atıfla adlandırılan "Adam Smith Problemi", etik-iktisat, diğerkâmlık- kişisel çıkar arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır. 1759 tarihinde kaleme alınan *Ahlaki Duygular Kuramı* insan davranışlarını empati kavramı temelinde açıklarken, 1776 tarihli *Ulusların Zenginliği*'nde insan davranışları kişisel çıkar tabanında açıklanmıştır. Geleneksel değerlere dayalı sistemle ticari toplum arasındaki çatışma Smith'in düşünce dünyasında etiğin varlığını koruduğu ticari bir toplum arayışında somutlaşmıştır. Ancak ilerleyen dönemde insanı *homo economicus* olarak tanımlaması ile bu gerilim son bulmuş, iktisat etikten koparak felsefi boyutunu yitirmiştir (Levent, 2019).

1970'lere gelindiğinde çağdaş iktisadi yaklaşımların kaçınılmaz bir sonucu gibi görünen bu ekonomik indirgemeci tavır, daha "insani" modeller arayan ekonomistler tarafından eleştirilmiştir (Bayraktar, 2019). Etik iktisat ayrılığı yerini, genişletilmesi gereken bir kesişim alanına bırakmıştır. Buna göre etik, piyasanın anonim ilişkilerini düzene sokarak gayrimeşru güç kullanımını ve belirsizliği azaltma aynı zamanda güveni temin etme fonksiyonlarını üstlenmektedir (Levent, 2019).

Nikaragualı köylüleri desteklemek için Hollanda tarafından başlatılan bir hareket olarak dürüst ticaret akımı şeffaf, sorumluluk sahibi, etkin iletişim kuran, uluslararası ticaret eşitliğine dayalı kurallara riayet eden kuruluşları destekleyen sivil toplum örgütlerinin desteği ile yaygınlık kazanmıştır. 1990’da kurulan Avrupa Dürüst Ticaret Birliği, tüketici hakları, tüketici etiği, çevrenin korunması, kültürel kimliklerin ve ülke değerlerinin korunması temaları ekseninde etik ticaretin gözetilmesini amaçlamaktadır (<http://www.european-fair-trade-association.org/efta/Doc/FT-E-2010.pdf>).

Üreticilerin toplumda ahlâkî birer özne olarak yer almaları ve toplum amaçlarıyla uyumlu faaliyet göstermeleri düşüncesi, sosyal sorumluluk kavramını ortaya çıkarmıştır. Sosyal sorumluluk, üretime katkı sağlayan işletmecilerin, toplumun yaşam kalitesini iyileştirmek için ahlâkî, ekonomik, yasal, çevresel, kültürel ve sosyal gelişmeye destek vermelerinin yanı sıra sürdürülebilir bir üretim biçimi benimsemeleridir (Mevlüt, 2010).

Günümüzde doğayı araçsallaştıran sanayileşmiş üretim biçimlerinin sürdürülebilirliği şüphe altındadır. Sürdürülebilirlik kavramı 1960’ların sonlarında ekolojik krizin artık halk tarafından algılanmaya başlamasıyla ortaya çıkmış ve kapitalist bir ekonomide ilk kez büyümenin durdurulmasını öneren “Büyümenin Sınırları” adlı raporda vücut bulmuştur (Ergün ve Çobanoğlu 2017).

Ekonomik büyüme herhangi bir bağlamda sosyal ve kültürel koşulları iyileştirecek bir bölüşüm sistemiyle desteklenmedikçe kalkınmayı temsil edemez. Ekonomik büyüme ile eş anlamlıymış gibi kullanılagelen kalkınma, ancak sanayileşme yoluyla ulaşılabilecek bir hedefmiş gibi gösterilmektedir. Oysa sanayileşmenin getireceği büyüme yine taleple sınırlı olacaktır. Devamlı kalkınmanın önündeki bu soruna kapitalizmin getirdiği çözüm, sanayi üretimini sürekli kılacak yapay ihtiyaçların yaratılması, büyük miktarlarda ekonomik ve çevresel atık oluşumuna ve toplumsal bir karmaşaya sebep olmaktadır. Günümüzde atık toplama ve işlemenin kendisi bir sanayi kolu haline gelmiştir (Aykaç, 2018).

1980’lerde ortaya çıkan, sosyal ve dayanışma ekonomileri üzerine literatürde değinilmiş pek çok yaklaşımı bir araya getirmek ve kavramsal açıdan ortak bir dil ve tutarlılık yakalayabilmek amacıyla dünyanın pek çok ülkesinden araştırma, röportaj, analiz ve inisiyatif örneklerini toplayan SSE (Social and Solidarity Economy) hareketine göre ekonomiye büyüme odaklı olmayan alternatif bir vizyon kazandırılmalıdır. Refah kavramı yeniden tanımlanmalı, ekonomi ve ekoloji çıkarları örtüştürülmelidir. Sosyal adalet ve dayanışma sağlanmalı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflenmelidir. Ayrıca dayanışma, sorumlu yatırım ve birbirini tamamlayan destekleyici para hareketleri ile ekonomik dinamiklerin dönüşmesi sağlanmalıdır. Kooperatifler, yerel gıda ağları ve sorumlu tüketim de yatırım, üretim ve tüketim bağlamında alternatif önerilerdir (SSE). SSE önerdiği bu sistemi 2016’da yürürlüğe girmiş ve 15 yıl süreyle Birleşmiş Milletler ekonomik politikalarına rehberlik etmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin hayata geçirilmesinin ideal bir yolu olarak sunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınmayı “gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama imkânlarını ortadan kaldırmadan bugünkü kuşakların gereksinimlerini karşılamak” olarak tanımlamıştır. Aynı raporda, gelişmekte olan ülkelerin de kalkınma hamlelerini sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyumlaştırmalarının gerekliliğine değinilmiştir.

Sürdürülebilir üretim kavramı, temel gereksinimler ve çevrenin yenileme kapasitesi göz önüne alınarak şimdiki ve gelecek nesillerin gereksinimlerinin uzlaştırılması esasına dayanmaktadır (Ergün ve Çobanoğlu 2017).

Topluluk ekonomilerinin inşasına yönelik hegemonya karşıtı projeler sunmak istediklerini belirten Gibson ve Graham’a(aktaran Aykaç, 2018) göre ekonomi bir karar alma ve etik pratik alanı olarak tanımlanmaktadır. Gibson ve Graham’a göre sosyal ve karşılıklı bağımlılığa dayalı yapının güçlendirilmesini merkeze alan topluluk ekonomileri, kişisel ve toplumsal varlık için gerekli olan unsurları, sosyal artık değer birikim ve bölüşüm, üretim ve tüketim pratiklerini,

ortaklıkların ve ortak alanların üretimi ve sürdürülmesini temel almaktadır (Aykaç, 2018).

Bununla birlikte devrimci olmaktan çok dönüşümcü olarak nitelendirilebilecek dayanışma ekonomilerinin ana dinamiği sistemi değiştirmek değil sistem içinde oluşan sorunlara çözüm üretmek ve dolayısıyla sistemi desteklemektir. Dayanışma ekonomileri, kitlelerin birleştirilmiş çıkarlarının örgütlenmesi yerine, farklı toplumsal hareketler ve talepler arasındaki işbirliklerini esas alarak gelişmektedirler (Aykaç, 2018). Dayanışma ile karşılıklı, etkileşimli ve birbirine bağlı toplu hareket etmek, kişisel ya da tekil kazanımlar yerine karşılıklı ve çoğul fayda elde etmek hedeflenmektedir. Bu nedenle sosyal ekonomi, kâr elde etmekten çok hedefledikleri amaçları gerçekleştirmek için çalışan aktörlerden meydana gelir (Bayraktar, 2015). Başka bir deyişle bu tip oluşumlar kâr motivasyonu ile değil yenilenebilir enerji, temiz su şebekesi, beslenme meseleleri ve organik tarımın gelişmesi gibi konuları da dikkate alarak varlık göstermektedirler (Aykaç, 2018).

1.5 Ahlaki Tüketim

“Etiğin tüketiciler dünyasında bir şansı var mı?” sorusunu irdeleyen Bauman’a göre, tüketim hacmimizle mutluluğu ilişkilendiren inancın ötesinde yeni bir değerler sistemine ve yeni bir etik bilince ihtiyacımız vardır (Lewis ve Potter, 2013). Böyle bir etik ancak Levinas’ın, karşılık beklemezsizin ötekinin sorumluluğunu üstlenmekten geçen “öteki için var olma” kavramı üzerine kurulu felsefesi üzerine kurulabilir (Bauman, 2009).

İnsanların acıdan kaçamayacağını, bunun bir sonucu olarak da merhamet duygusunun kaçınılmaz olduğunu savlayan ve ahlaki eylemin ancak merhamet (acıma) ile mümkün olacağını ileri süren Schopenhauer da özgecilik/ altruizm, yani öteki için varolma ilkesine işaret etmektedir (Günör, 2016). Buna göre özgecilik, ortak acıyı temel alarak empati duygusuna işaret etmektedir.

Altruizm'in mümkün olup olmadığını tartışan Thomas Nagel'e göre ise özgeciliğin kaynağı sempati ve fedakârlık gibi duygulanımlar değil doğrudan akıldır. Nagel Kant'la benzer olarak ahlakın temelini pratik akılda bulur. Teorik akıl bize inanmamız için nedenler sağlarken pratik akıl eylemlerimizi gerekçelendirmektedir. Nagel'in ahlak felsefesinde insanların eylemlerindeki motivasyonun evrensel olması gerekir. Buna göre ahlaki eylemin nedenleri nesnel ve gayri şahsi olmalıdır. Ahlaki özne kendini diğerleri içinde yalnızca bir kişi olarak gördüğünde de ahlaki ilke gerçekleşmiş olur (Günör, 2016).

Kapitalizmin sürekli yeniden ürettiği tüketim alışkanlıkları doğrultusunda talep, tüketicinin ihtiyacı ve ihtirasının toplamından oluşmaktadır. Freud'un tanımladığı "*doyurulamaz arzu*" için sürekli olarak ihtiyaçlar silsilesi yaratan ve özel bir özgürlüğü zorunlu kılan tüketim kültürü, artan üretim- tüketim döngüsünün sürekliliğini temin etmektedir (Tandaçgüneş, 2016).

Fromm'a göre 20. yüzyıl sonrası kapitalizmi, bireylere sürekli tüketme görevini yüklemiştir. 19. yüzyılda emek sömürüsü üzerinden gelişen kapitalizm artık bireyin arzu ve ihtiraslarını ihtiyaçlara dönüştürerek sömürmektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016).

Marks'ın işçinin emeğinin metalaşması ile ortaya çıkan ve üretim sistemi içinde teorileştirdiği yabancılaşma kavramı tüketim toplumunda tüketicinin ihtiraslarının metalaşması ile yeniden üretilmektedir. Tüketim metaları birey üzerinde bir erk meydana getiren deneyimler ve imajlar halinde tüketiciye bir kimlik vaat etmektedir. Bu durum araçsallaşmış olan bireyin yaratıcılığını ve özerkliğini yitirmesine sebep olmakta, birey kendine ait olmayan istek ve arzularla kuşatılmış olduğundan kendine yabancılaşmaktadır (Aydoğan, 2018).

Herbert Marcuse 'Tek Boyutlu İnsan' adlı eserinde, maddi bolluk ve aşırı tüketimin, düşüncelerin manipülasyonunu kolaylaştırdığını, manevi ve entelektüel zenginliği azalttığını ve değerlerin kaybolmasına sebep olduğunu belirtmektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016). Ayrıca tüketim toplumu ile ilgili sorgulanması

gereken noktalardan birisi bu kadar bolluğun yaşandığı bir çağda tatminsizliğinin artışıdır. Bir başka deyişle niceliksel fazlalık tüketim toplumunda niteliksel yoksunluk sonucunu vermektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016).

Aşırı tüketim alışkanlıklarının benimsenmesi, kapitalist sistem için varoluşsal ve verimli olmakla beraber doğal kaynakların sınırlılığı ve ekolojik tahribat göz önüne alındığında bir tehdit unsuru olarak da değerlendirilebilir (Carrington ve ark.,2016). Bu sebeple kapitalizm kendi yarattığı doymak bilmeyen tüketiciyi ıslah edebilmek veya bu konuda ahlaki kaygılarla tüketimi azaltmayı düşünebilecek kitleyi ikna etmek amacıyla etik/ahlaki tüketim fikrini pazarlamaya başlamıştır. Böylece tüketicinin tüketirken vicdanen rahat olmasını ve kendini özgür hissetmesini sağlayacak bir seçenek olarak sunulan ahlaki tüketim, sisteme dokunmadan sistem içinde bir çözüm üretmenin yolunu açmıştır (Carrington ve ark.,2016). “Gezegeni kurtarmak” için “tüketici”nin elinden gelecek en iyi şey tüketimin azaltılmasından ziyade daha fazla ödemeye razı olarak belirli ürünlerin tüketimine yönlendirilmesidir. Bir boyutuyla kapitalist sistemin bir tuzağı olarak değerlendirilebilecek ahlaki tüketim olgusu elbette bundan ibaret görülmemelidir.

Baudrillard, sistem tarafından bireylere verilen “tüketme” görevini “toplumsal iş” olarak nitelendirmektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016). İstekli ve ihtiraslı tüketici rolünü oynama görevi emredilen ve sistem tarafından yalnızca tüketici olarak tanımlanan insan artık bir *homo consumens*’tir (Aydoğan, 2018).İnsanın kendine verilen bu hareket alanı dâhilindeortaya koyabileceği bir etki arayışı içine girmesi ve bunu belirli ürünleri tüketip bazılarını boykot ederek gerçekleştirme çabası, yaptığı tercihlerle üretim biçiminde farklılıklar yaratabilmeyi ümit etmesi, onun sistem içindeki edilgen durumundan sıyrılarak ahlaki bir özne olmaya çalışma hamlesi olarak değerlendirilmelidir.

Ayrıca tüketim kültürüne karşı ortaya çıkmış olan “gönüllü sadelik” akımından da bahsetmek yerinde olacaktır. İlk olarak, 1936 yılında Richard Gregg tarafından kavramsallaştırılmış olan gönüllü sadelik akımının temel amacı, bireylerin tüketim bağımlılığına bir son vermek, tüketim miktarını azaltmaktır.

Elgin ve Iwata'ya göre birey bu şekilde dış dünyasında sade ve basit, iç dünyasında ise zengin bir yaşam sürmekte, metalara daha az bağlı olmakta ve kendi kendine yetmektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016).

Tüketicinin kendine dönük boyutundan çok ekolojik değerlere odaklanarak yaptığı tercihler de vardır. Kaynakların yok olması, toprak, su ve hava kirliliği, küresel ısınma, türlerin yok edilmesi, yoksulluk gibi pek çok çevresel ve toplumsal sorunun çözümü için bireylerin tüketim davranışlarını değiştirmeye başlaması, erdemli tüketicinin üreticiyi de erdemli davranmaya zorlamasını beraberinde getirmektedir. Alman sosyolog Ulrich Beck bunun gibi sorunlarla baş etmenin en iyi yolunun bilinçlenmeyi gerekli gören “düşünsel (bilinçli) modernleşme” olduğunu ileri sürmüştür (Buğday ve Babaoğlu, 2016).Düşünsel modernleşme sanayi modernitesinin beraberinde getirdiği yenilikleri olduğu gibi kabul etmeyi içeren moderleşmeden farklı olarak bu yenilikleri sorgulamayı gerektirmektedir (Buğday ve Babaoğlu, 2016).

Bu bilinçlenme sonucunda tüketiciler, bir ürün satın alırken, çocuk işçiler, çevre kirliliği, etik ticaret ilkeleri, doğal kaynakların sınırlılığı gibi pek çok konuyu da göz önünde bulundurarak tüketim eylemlerinin ahlaki bir boyut kazanmasını sağlamışlardır (Buğday ve Babaoğlu, 2016). Bunların yanında tüketicinin ahlaki tüketim çerçevesinde bilinçlenmesi konusunda ekolojik okuryazarlık (ecoliteracy) kavramı da önem kazanmaktadır. Ekolojik okuryazarlık çevresel sorunlarla ilgili bilgi sahibi olmakla yetinmeyip bu sorunların çevreye verdiği tahribat karşısında kaygı duymak ve bu zararı giderebilmek için aksiyon almak demektir. Ekolojik okuryazarlık kazanmış bireylerin, ekosistemin nasıl çalıştığını ve insanların çevre üzerindeki etkisinin neler olduğunu anlayabilecek farkındalık, bilgi ve duyarlılığa sahip olacağı ve çevreci ürünleri tercih etmesinde rol oynayacağı düşünülmektedir (Erciş ve Türk, 2016).

Birkaç on yıldır, ahlaki tüketim kavramı, dünya genelinde zengin kapitalist ülkelerde ön plana çıkmaktadır. Amerika'da 2009'da yapılan bir araştırmaya göre görüşülen tüketicilerin %40'ı tükettikleri ürünleri tercih ederken üretici şirketlerin

sosyal ve politik değerlerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. 2001 yılında İngiltere’de etik tüketim üzerine yapılan çalışmada ortaya çıkan, etik tüketim eğilimi veya niyetinin %30, pazar payınınsa %3 olduğuna işaret eden ve “30:3 Sendromu” olarak adlandırılmıştır (Litter, 2011; Carrington ve ark., 2016).

Ancak yine de yaygınlaşan ahlaki tüketim kavramı sayesinde artık marjinal siyaset ürünü olmaktan çıkan, "sorumlu" ve "duyarlı tüketim" gibi terimler, "sıradan" tüketicilerin günlük dilinde ve uygulamalarında yer almaya başlamıştır. Gezegen adına enerji ve su tüketimini en aza indirmek ya da genel olarak tüketicinin azaltılması için geri dönüşüm veya takas kültürünü hakim kılmak ve "suçtan arınmış" adil ticaret yolları kurmak için dayanışma ve kolektif kaygıları esas alan önlemler üzerinde düşünülmektedir (Lewis ve Potter, 2013).

Düşünce sistemlerinin tarihte tarımın değişimine paralel olarak nasıl değiştiği, bunun çevreci etik alanındaki yansımaları ve ahlaki üretim ve tüketim eğilimlerinin genel görünümü değerlendirildikten sonra bu genel resmin organik pazar üreticisi ve tüketicisinin algı dünyasında nasıl ve ne kadar yer bulunduğunu irdelemek üzere bir araştırma kurgulanmıştır.

2 GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma deseni olarak fenomenolojik tasarım tercih edilmiştir. Fenomenolojik araştırmaların temel amacı bir olgu hakkında insanların öznel yaşantılarını bir diğer ifade ile esas deneyimlerini anlamaya çalışmaktır. Bu tez çalışması kapsamında organik tarım üreticileri ve tüketicilerinin, tutum ve duyarlılıklarını belirleyebilmek amacıyla nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın fenomenolojik özelliği nedeniyle bulguların evrene geçerli bir şekilde genellenebilmesinden çok, araştırma konusunun derinlemesine aydınlatılabilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma grubunu belirlemede amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmış, çalışma grubu organik pazarlarda ürününü pazarlayan üretici ve gıda ihtiyacını buralardan karşılamayı tercih eden tüketici olarak belirlenmiştir.

2.1. Veri Toplama Araçları

Tez çalışmasında kullanılan yarı yapılandırılmış yüzyüze derinlemesine görüşme soru formu, sistematik bir yapı çerçevesinde açık uçlu soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış bir şekilde tasarlanmıştır (Ek-1).

Organik pazarlarda ürünlerini tüketiciye sunan üreticinin ve buralardan alışveriş yapan tüketicinin tutum ve duyarlılıklarını belirleyerek etik değerlere yönelik derinlemesine bir kavrayışa ulaşmak adına üretici ve tüketici tutumlarına dair bazı varsayımlar yapılarak araştırma kurgulanmıştır. Bu varsayımlara ilgili alanyazın taranarak ulaşılmıştır. Bu varsayımlar, organik tarıma yönelim sebepleri ve alanla ilgili sorunlar bağlamında üretici ve tüketicinin fikirlerine ilişkin olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

Üreticinin organik tarıma yönelmesinin olası sebepleri;

1. Artan talebin varlığı
2. Devlet teşviklerinden yararlanabilmek
3. Ürünü organik pazarlar vasıtası ile birinci elden tüketiciye sunarak nihai fiyattan nispeten daha büyük kâr elde etmek
4. Çevreci kaygılar
5. Sağlıkla ilgili endişeler
6. Toprak kalitesini korumak
7. Uzun vadede sürdürülebilirliği sağlayarak verimliliği artırmayı amaçlamak

Tüketicinin organik tarım ürünlerine yönelmesinin olası sebepleri;

1. Sağlık endişeleri
2. Çevreci kaygılar
3. Toprak kalitesinin korunması
4. Sürdürülebilirliğin sağlanması

Organik tarım üreticilerinin olası en önemli sorunları;

1. Sertifikasyon şartlarını sağlayabilmek
2. Maliyeti ve ürün kaybını artıran kısa raf ömrü

Organik ürün tüketicilerinin olası en önemli sorunları;

1. Organik ürüne erişimin kısıtlılığı
2. Organik ürünlerin pahalılığı.
3. Organik ürün çeşidinin azlığı

Bu varsayımlar ışığında katılımcılara yöneltilen sorular, 1-Demografik, 2-Giriş, 3-Anahtar ve 4-Bitiş soruları olmak üzere dört kategoride incelenebilir.

Niteliksel araştırmada yüzyüze görüşmelere başlamadan önce organik tarımın değersel evreni hakkında bilgi toplamak amacıyla yabancı ve yerli araştırmalar okunarak ön hazırlık yapılmıştır. Bu sayede araştırmacı, araştırma grubu hakkında bir görüş ve ortak dile ilişkin bir kavrayış kazanmıştır.

2.2 Araştırma Grubu

Örnekleme, Türkiye’de faaliyet gösteren Organik Pazarlarda satış yapan üreticiler ve buralardan ürün satın alan tüketiciler olarak belirlenmiştir. 2006 ve 2016 yılları arasında Türkiye’nin 4 bölgesine dağılmış olan 9 şehirde açılmış toplam 19 organik Pazar içinden İstanbul Şişli Bomonti Organik Pazarından, Kadıköy Organik Pazarından, Ankara Çayyolu ve Ayrancı Organik Pazarlarından, Eskişehir Organik Pazarından, Bursa ve Konya Organik Pazarlarından olmak üzere gönüllü 30 kişiyle yarı yapılandırılmış yüzyüze görüşme tekniği uygulanmıştır.

Ölçüt örnekleme tekniği gereğince önceden belirlenmiş bütün koşulları taşıyan bireylerle çalışmak amacı doğrultusunda araştırmaya dahil olma kriterleri; organik tarım üreticisi veya tüketicisi olmak, gönüllü olmak, organik pazarlarda ürün pazarlıyor veya buralardan ürün satın alıyor olmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca görüşmecilerin aydınlatılmış onam beyanını imzalamayı kabul etmeleri ve ses kaydı alınmasına rıza göstermeleri de katılımcı olabilmeleri için gerekli koşullar olmuştur.

Araştırmaya katılan üreticiler, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde üretim yapan ve haftalık olarak pazara satış yapmak üzere gelen gönüllü katılımcılardır. Araştırmaya katılan tüketiciler de bu pazarlara düzenli olarak gelen ve gıda ihtiyaçlarını buralardan karşılamaya özen gösteren gönüllü katılımcılardır.

Üretici ve tüketicilerden oluşan katılımcılara görüşme öncesi kısa cevaplı 8 sorudan oluşan soru formu doldurtulmuş ve derinlemesine görüşmede 7’şer sorudan oluşan yarı yapılandırılmış, açık uçlu sorular sorulmuştur. Görüşmeye başlamadan önce görüşmecilerin aydınlatılmış onamı alınmıştır (Ek-2). Görüşmeler, pazar ortamında olabileceği kadar verimli bir şekilde ses kaydı alınarak yapılmış, ortalama 20 dakika sürmüştür.

2.3 Niteliksel Veri Analizi

Tez çalışmasında bütün katılımcıların söylemlerinden elde edilen veriler, “tematik içerik analizine” tabi tutularak değerlendirilmiştir. Bu yöntem, görüşmelerde tekrarlayan kavramları ya da ortak temaları kategorize etmek için uygulanan bir analiz yöntemidir. Tematik içerikli analizin güçlü yanı, temaları kategorize etmenin yanında kavramlar arasında ilişki kurmaya ve bu ilişkileri yorumlamaya olanak sağlamasıdır.

Öncelikle ses kayıtları deşifre edilmiş ve ham kütükler oluşturulmuştur. Kütüklerde görüşmecilere numaralar verilmiş, üretici gönüllülerin ilkinde Ü1, tüketici gönüllülerin ilkinde T1 kodu verilmiş, görüşme sırasına göre diğer görüşmeciler de benzer şekilde kodlanmıştır. Ham kütükteki cevaplar, anahtar sorular ile olan ilişkisine göre gruplandırılmıştır. Herhangi bir soruyla ilişkilendirilemeyen ya da birden fazla soruyla ilişkilendirilen ifadeler ayrıca gözden geçirilmek üzere başka bir grup altında toplanmıştır. Daha sonra oluşturulan bu gruplarda bulunan ifadelerin hangi temalar ile ilgili olduğu sorgulanmış ve taslak tema seti üretilmiştir. Tematik kodlama denilen bu işlem sırasında ifadelerin sıklığı, özgünlüğü, duygusal içeriği ve yaygınlığı değerlendirilmiştir. İlgili tema grupları üzerinde ortaya çıkan ana-tema, tema setleri ile bağlamın ilişkisini gösteren tablolar oluşturulmuştur. Ham kütükten ayrıştırılmış ifadeler içerisinde ana-temaları ve temaları en iyi temsil eden örnekler seçilmiştir. Son olarak elde edilen veriler araştırmacı tarafından ilgili literatür zemininde yorumlanmıştır (Çizelge 2.1).

Niteliksel verilerin yorumlanması aşamasında; çalışmanın başlamasından önceki hazırlıklardan araştırma sürecindeki deneyimlere kadar her şey bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge2.1. Veri Analizi Akışı

Basamak	İşlem	Amaç
1	Deşifre	Ham kütüklerin yazımı
2	Veri Sökümü	Sorularla ilişkili cevapların ayıklanması ve gruplanması
3	Tematik kodlama	Gruplara uygun temaların atanması
4	Tabloların oluşturulması	Bağlam, ana tema ve tema kalıbına göre tabloların oluşturulması
5	Rekonstrüksiyon	Verilerin tablolara göre yeniden yapılandırılması
6	Yorumlama	Nihai sonuçların yorumlanması

2.4. Etik Kurul Kararı ve Aydınlatılmış Onam

Yüksek lisans tez çalışmasının alan araştırması, 29 Ocak 2018 tarihinde Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'nun onayını aldıktan sonra başlamıştır (EK 1). Çalışmaya katılan üretici ve tüketicilerin aydınlatılmış onamları alınmıştır. Görüşmeye başlamadan önce her katılımcıya yürütülen çalışma hakkında genel bilgiler sözel olarak da verilmiştir. Aydınlatılmış onam formunda araştırmanın adı, araştırmayı yapan kurum, ilgili anabilim dalı, araştırmanın amacı, konusu ve nasıl yürütüleceği, araştırmanın etik kurul tarafından onaylandığı ve araştırmacıların kimlik bilgilerine yer verilmiştir (EK 2). Araştırma katılımcılarının kimlik bilgilerinin gizli kalacağı, her bir katılımcıya protokol numarası verileceği, elde edilen verilerin protokol numarası üzerinden değerlendirileceği açıklanmıştır.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya konu katılımcılar günlük hayatın telaşı içinde pazar alışverişini yapmak için organik pazarda bulunan organik tarım tüketicisi ve burada geçimini sağlamak üzere bulunan organik tarım üreticisinden oluşmaktadır. Sıradan bir halk pazarı ortamına oranla daha sessiz ve sakin de olsa son tahlilde uzun ve detaylı görüşmeler için sınırlılıkları olan bir alanda çalışmanın gerçekleştirildiği söylenebilir.

Bununla birlikte üreticilerle olan derinlemesine görüşmeler süre bakımından çok daha uzun olmuş, kendi birikimlerini aktarmak ve tatminkâr cevaplar verebilmek için ciddi çaba ve süre ayırmışlardır. Yine tüketiciler de araştırma konusuna ilgi göstermiş ve katkı sağlamak için değerli vakitlerini esirgememişlerdir.

Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde organik tarım hareketinin alanının oldukça geniş ve çeşitli olması sebebiyle farklı ürün gruplara yönelimlerde farklı değerlerin çıktığı göz önüne alınarak spesifik ürün gruplarının tüketimi veya üretimine yönelik araştırmaların kurgulanmış olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın bulgularında spesifik olarak hayvan refahına ilişkin ifadelere rastlanmamış olması çalışmanın bir eksikliği olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durum organik pazar ortamında hayvansal üründen ziyade meyve sebze ağırlıklı ürünlerin satılmasından kaynaklanmıştır.

Sonuç olarak; 17 tüketici ve 13 üretici ile ortalama 20 dakika süren görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3 BULGULAR

3.1.Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı bu bölümde; yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumu ve organik üretim/tüketim süresi sorulmuştur. Bunun yanında organik tarıma yönelmede etkili olduğu düşünüldüğünden çocuk sayısı da demografik sorular arasına eklenmiştir. Ürün kaynağı olarak sadece organik üretmek veya konvansiyonel ürün de üretiyor olmak üreticilerin yaptıkları işle ilgili tavırlarını kavrayabilmek adına bir gösterge olarak değerlendirilmiş ve sorular arasında yerini almıştır. Yine tüketicilerin organik ürüne ulaşmadaki zorlukları (yaygın olmama ve pahalılık gibi) sorgulamaya yarayacağı ve tüketicinin organik tüketimindeki iddiasını da ortaya koyacağı için “sadece organik mi tüketiyorsunuz” sorusu sorulmuştur. Pazar ortamında yapılacak olan derinlemesine görüşme öncesindeki bu soru formunda katılımı olumsuz etkileyebileceği düşünüldüğüne ne üreticilere ne de tüketicilere gelir düzeyleri ile ilgili bir soru sorulmamıştır. Üretici gönüllülerin verdikleri demografik bilgiler Çizelge 2.1’de, tüketici gönüllülerin verdikleri demografik bilgiler Çizelge 2.2’de yer almaktadır.

Araştırma grubu demografik bilgileri tablolarında da görüldüğü üzere 4 kadın üreticiyle ve 12 kadın tüketiciyle görüşülmüştür. Organik pazarda kadın üreticilerin varlığı göze çarpmakla birlikte, derinlemesine görüşmelerde edinilen bilgiye göre aile çiftliklerinin temsilcisi olarak pazarda bulunmaktadırlar. Bunun yanında organik ürün tüketiminde 12 kadın ve 5 erkek olarak araştırma grubuna yansıyan rakamlar da tüketiciler arasında kadınların çokluğuna işaret etmektedir.

Organik tarım ürünlerine yönelen üretici ve tüketici gönüllüler arasında 22’sinin çocuğu vardır. Derinlemesine görüşmelerde ise üreticiler arasında 2, tüketiciler arasında 7 görüşmeci, çocuklarının doğumu ile bu alana yönelediklerini veya çocukların beslenmesinde organik tarımı önemsediklerini belirtmiştir.

Üreticiler arasında 9’u mesleklerini çiftçi olarak beyan etmiş, geri kalan 4 kişi ise hemşirelikten emekli, pratisyen hekim, mimar ve öğrenci olduklarını belirtmiştir. Tüketicilerin meslekleri, doktor, akademisyen, yönetici, gazeteci, yönetmen, psikolog, mühendis gibi geniş bir yelpazeyi ortaya koymaktadır.

Çizelge3.1 Üreticilerin Demografik ve Mesleki Bilgileri

Görüşmeci	Ü1	Ü2	Ü3	Ü4	Ü5	Ü6	Ü7	Ü8	Ü9	Ü10	Ü11	Ü12	Ü13
Yaş	39	42	22	54	54	48	54	32	37	60	50	50	48
Cinsiyet	K	K	K	E	K	E	E	E	E	E	E	E	E
Çocuk Sayısı	2*	2	-	3	2	-	1*	1	2	2	2	1	-
Meslek	Çiftçi	Çiftçi	Öğrenci	Çiftçi	Emekli Hemşire	Mimar	Doktor	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi	Çiftçi
Eğitim durumu	Lise	İlkokul	Lisans	İlkokul	Önlisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lise	Lise	Lise	Lise	Lisans
Ne zamandır üretiyor	10	35	11	5	11	3	13	13	12	12	6	15	7
Sadece organik üretim mi?	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Organik üretim daha kârlı mı?	Evet	Hayır	Evet	Hayır	-	-	-	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	-	Evet

Çizelge3.2.Tüketicilerin Demografik ve Mesleki Bilgileri

Görüşmeci	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17
Yaş	43	43	37	62	34	50	50	49	59	37	60	34	40	38	56	36	37
Cinsiyet	K	E	K	K	K	E	E	K	K	K	E	K	K	K	K	E	K
Çocuk Sayısı	2	3	1	1	2	Yok	Yok	2	2	Yok	2	1	1	Yok	Yok	2	2
Meslek	Doktor	Yönetici	Fizyoterapist	Öğretim üyesi	Bankacı	Tasarımcı	Heykeltıraş, akademisyen	Finansçı	Eğitim uzmanı	Gazeteci	İnşaat mühendisi	-	-	Psikolog	Emekli	Yönetmen	Yönetmen
Eğitim durumu	Lisans	Yüksek Lisans	Lisans	Docent	Lisans	Lisans	Doktora	Doktora	Lisans	Yüksek Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Yüksek Lisans	Lisans	Lisans	Lisans
Ne zamandır tüketiyorsunuz	3	3	12-15	-	4	10	15	10	6	5	10	3	3	6 ay	12	10	10
Sadece organik gıda mı tüketiyorsunuz=?	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
Organik gıda tüketimi daha hesaplı mı?	Pahalı	Pahalı	-	Pahalı	Pahalı	Değişir	Değişir	Evet	Kârlı	Pahalı	Pahalı	Evet	Pahalı	-	Dengeli	Değişir	Değişir

Üreticilerden 2'si ilkokul mezunu olup, 5'i lise mezunu, 6 kişi de lisans derecesinde eğitim düzeyine sahiptir. Tüketiciler ise minimum lisans seviyesinde eğitim görmüşlerdir.

Organikle olan bağlarının ne zamandır süregeldiği sorulduğunda üreticilerden biri geleneksel olarak organik tarımı ailesinden öğrendiğini ve 35 yıldır fiilen organik tarım yaptığını belirtmiştir. Tüketicilerden biri ise yalnızca son 6 aydır ciddi bir biçimde organik ürün tükettiğini ifade etmiştir.

Üreticilerin tamamı yalnızca organik üretmektedir. Tüketicilerin ise yalnızca 4 tanesi ihtiyaçlarını %100 organik karşıladıklarını ve bunda iddialı olduklarını ifade etmiştir.

Üreticilerden sadece 3'ü organik tarımı kârlı bulurken, 6 kişi konvansiyonel tarıma göre kârlı bulmadıklarını ve 4 kişi de konvansiyonel tarım üretim biçimiyle ilgili bir deneyimleri olmadığından kıyaslama yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Tüketicilerden ise beklenenin aksine yalnızca 4 kişi bu tüketim alışkanlığını pahalı bulduğunu ifade etmiş, geri kalanı ise uzun vadede sağlık harcamalarındaki azalmayı hesapladıklarında organik ürünleri pahalı bulmadıklarını beyan etmişlerdir.

3.2. Niteliksel Veriler

Niteliksel veriler analiz edilirken araştırma soruları 3 grupta değerlendirilmiştir. Bu gruplar organik tarımın tanımında öne çıkan değerler, organik tarıma yönelimdeki temel sebepler ve tarım ve gıda alanında karşılaşılan problemler olarak belirlenmiştir.

Organik tarımın tanımında öne çıkan değerler başlığı altında organik tarımın ne olduğunu tarif etmeleri üretici ve tüketicilerin organik tarım algılarında öne çıkan değerleri tespit etmek amacıyla görüşmecilerden istenmiştir.

Organik tarım alanına yönelişin nedenini sorgulayan “Neden organik tarım ürünleri üretiyor/tüketiyorsunuz?” , “Neden sadece organik ürün üretiyor/tüketiyorsunuz?” ve “Neden organik üretimin/tüketimin getirdiği zorlukları göğüslemeyi göze alıyorsunuz?” soruları bu çalışmanın elde etmeyi amaçladığı temel verileri araştırmaktadır. İki ayrı tabloda gösterilen bu veriler “Organik Tarım Motivasyonu” ve “Yalnızca Organik Tarım” başlıkları altında ortaya konmuştur. Bu ayrımın önemli olduğu düşünüldüğünden, üretici için de tüketici için de 2’şer adet tabloda toplanmış ve detaylıca değerlendirilmiştir.

Üretici ve tüketiciye yöneltilen sorulardan “Gıda ve tarım alanında en önemli sorunlar sizce nelerdir?”, “Organik hareket buna ne gibi çözümler sunmaktadır?”, “Sizce organik tarım üretiminin getirdiği ne gibi sorunlar ve güçlükler var?” ve “Her organik ürün tüketmek isteyen bu ürünlere ulaşamamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?” soruları ise “Tarım ve gıda alanındaki sorunlar” başlığı altında tablolastırılmıştır.

3.2.1 Üretici için Organik Tarımın Tanımında Öne Çıkan Değerler

Üreticilerden organik tarımın tanımını yapmaları istenmiştir. Bu soruda, üreticinin teknik anlamda bilgilerinin sorgulanmasından ziyade bu üretim biçiminde hangi özellikleri öncelediklerine ilişkin bilgi edinmek ve organik tarım üretimine ilişkin algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler sağlık ve çevre bağlamında yoğunlaştığı gerekçesiyle iki kategoride değerlendirilmeye uygun görülmüştür (Çizelge3.3.)

Çizelge3.3. Üretici için Organik Tarımın Tanımında Öne Çıkan Değerler

Bağlam	Ana-tema	Alt Tema
Sağlık	Güvenilirlik	Zararlı ilaç ve kimyasal olmayan Faydalı Sertifikalı
Çevre	Sorumluluk	Gelecek nesillere borçlu hissetmek Ata tohum ile sürdürülebilir üretim Toprağın canlılığını koruyan üretim Ekosistemle uyumlu üretim

Sağlık- Güvenilirlik

Üreticilerin tamamı yaptıkları üretimin zararlı ilaçlardan arınmış ve kimyasal kullanımdan uzak olduğunu vurgulamış, organik üretimde temel olarak bunun önemli olduğuna değinmişlerdir. Üretimin güvenilirliğine, zararsızlık ve sağlığa faydalılık üzerinden işaret eden bu söylemler aşağıda mevcuttur. Ayrıca organik üretim türünün insan sağlığına olumlu katkılar sağladığını, faydalı bir iş yaptıklarını ve hatta ürünlerinin tedavi amaçlı kullanıldığını, bunun kendilerine dönüşünün maddi ve manevi açıdan olumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Üreticilerin ürettikleri ürünü, zarar vermeme ve fayda sağlama bakımından değerlendirdikleri, sağlık bağlamında güvenilir olmasını öncelikledikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ü11 “...ilaçsız üretim yani. Üretimden topraktan pazara tüketicinin eline geçene kadar ilaçsız, zararlı ilaçlar diyelim ilaçsız üretim demek.” (**Zararlı ilaç ve kimyasal olmayan**)

Ü12 “Kimyasal ilaçsız, kimyasal gübresiz kimyasal olmayan yöntemlerle üretilmiş sektörel anlamda bir tarım yöntemidir.” (**Zararlı ilaç ve kimyasal olmayan**)

Ü3 “organik üretim yani mesela diğer ürünleri alıp şifa bulmak niyetiyle alınıyor lakin hiçbir şekilde şifa bulunamıyor. Glikoz şeker tüketiliyor organik

üretimdeyken şifa niyetine alınan organik ürün şifa niyetine yenilebiliyor. Ben bunu çoğu hastalara da vadediyorum ve gerçekten bunun karşılığını da görüyoruz hastalıklar karşısında organik üretimin organik tüketimin faydalarını görüyoruz.”(Faydalı)

Üreticilerden bazıları organik tarımı daha teknik bir açıdan ele alarak sertifika süreçlerine değinmiş ve ürünlerin denetim altında olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre ürünün organikliği,güvenilebilir denetimle sağlanacak bir şeffaflıkla sertifikada somutlaştırılmıştır. Bu denetim mekanizmasının sağlık bağlamında güvenilirlik sağladığı ve üreticilerin güvenilirliği temel bir değer olarak kabul ettikleri yorumu yapılabilir.

Ü5 “Kimyasal ilaç gübre falan kullanılmadan doğal yetiştirilen sertifikalı kontrolleri yapılmış sertifikalı ürünlerimiz. Yani bunu ta yetiştirmeden önce toprağından numune alıp tahlil yapıyorlar. Hiç daha önce en azından 5-6 senedir kullanılmamış bir arsa olacak toprak olacak ondan önce bi numune alıyorlar, tahlil yapıyorlar bu alanda yetiştirebilirsiniz diye bize sertifika veriyorlar sertifika kurumu izin veriyorlar ondan sonra biz başlıyoruz üretmeye.”(Sertifikalı)

Ü6 “Organik tarım Türkiye Cumhuriyeti yasalarınca yetkilenmiş yetkilendirilmiş firmalar tarafından geleneksel üretim yapan üreticilerin ürünlerinin sertifikandırılması benim açımdan organik tarımdır. Bir kurum tarafından bir yetkili firma tarafından bir ürünün belgelendirilmesi (...) yani diğer sektör unsurları yani manav yada market yada büyük pazarlarda organik diye adlandırılan şeyler organik değil. Bi sertifika belge göstermesi gerekiyo.Yani belirli standartlarda belirli şeylerde üretimin olması ve bunun da üretici açısından düzenli kontrolü demek. Yani ben bi kere yaptım organik oldu artık ne yaparsam organik değil.”(Sertifikalı)

Ü12 “Mesela şey derler, referans vereyim Abdullah Aysu Bilge köylü tarımı der mesela, başka bir şey der mesela. Eskiden 30 yıl önce böyle bir tarım yöntemi yoktu, zaten dedelerimiz, babalarımız bunu yapıyordu, kimyasal girmemişti der.

Bu daha gerçekçi, daha güzel ama burada sertifika şirketi işin içine giriyor”(Sertifikalı)

Çevre- Sorumluluk

Üreticiler güvenilirlik dışında sorumluluk duygusu üzerinden organik tarım tanımlarını yapmışlardır. Gelecek nesillere karşı çevre duyarlılığına ilişkin sorumluluk bilinci ile onlara daha sağlıklı bir çevre bırakma kaygısını vurgulayarak organik tarımı tanımlamışlardır. Bunun yanında toprağın canlılığını ve tohumun sürdürülebilirliğini önemsediklerini organik tarım bilinci ile hareket eden üreticilerin bu unsurları gözeterek üretim yapmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu ifadeler, çevre bağlamında toprağın kendisine karşı duyulan bir sorumluluğa işaret etmektedir. Ekosistemle uyumlu bir üretim anlayışının benimsenmesi gerektiğini belirten ifadeler ise üreten çiftçiye mutlak bir özne olarak ortaya koymamakla beraber çevresel döngünün doğasının belirleyiciliğini göz ardı etmeden bununla uyumlu bir şekilde üretimin yapılması gerektiğini kabul etmektedir.

Ü8 *“gelecek nesillere daha iyi bir yaşam bırakabilmek için daha sağlıklı bi çevre bırakabilmek için yapabileceğimiz en önemli şeylerden biri.” (Gelecek nesillere borç)*

Ü7 *“Toprağın canlılığını ve devamlılığını koruma gayreti ve çabası olması gerekiyor. Bölgesel tohumlar ve bu tohumların muhafazası sürdürülebilirliği. Üstelik aslında şöyle olması gerekiyor dışarıdan değil de kendi tohumunu kendi üretebilir bir yapı içinde olması gerekiyor(...) hem toprağı canlı tutacaksınız. Hem de tohumunuzu kendiniz üretilip devam ettireceksiniz o kültürünüz olacak”(Ata tohum ile sürdürülebilir üretim, Toprağın canlılığını koruyan üretim)*

Ü12 *“Ekosistemle de uyumlu olması lazım. Bazı bölgeler biyolojik diyor, bazıları organik diyor, bazıları ekolojik diyor, ama bizim topraklara kavram olarak ekolojik*

anlatmak, hepsi aynı anlama da gelse, daha ikna edici oluyor. Ekosistemin döngüsünü iyi anlamak, ona biraz model olmak diyorum.”(Ekosistemle uyumlu üretim)

3.2.2 Tüketici için Organik Tarımın Tanımında Öne Çıkan Değerler

Tüketicilerin organik tarım tanımları da sağlık, çevre ve ahlaki üretim bağlamında güvenilirlik, sorumluluk ve iyi niyet değerleri üzerinden şekillenmiştir (Çizelge 3.4). Yine ilaç ve kimyasal olmayan ve insan sağlığına zarar vermeyen bir üretim biçimi olduğuna bütün tüketiciler değinmiştir.

Çizelge3.4. Tüketici için organik tarımın tanımı

Bağlam	Ana-tema	Tema
Sağlık	<i>Güvenilirlik</i>	<i>İlaç ve kimyasal olmayan Zararsız gıda Sertifikalı</i>
Çevre	<i>Sorumluluk</i>	<i>Doğaya zararsız Ata tohum ile yerel üretim</i>
Ahlaki üretim	<i>İyi niyetli üretim</i>	<i>Toprağın verdiği razi olmak Açgözlü olmamak</i>

Sağlık- Güvenilirlik

Tüketicilerin üreticilerle benzer biçimde üretim sürecinde ilaç ve kimyasal gübre kullanılmıyor oluşuna özellikle değindikleri gözlemlenmektedir. Bunun yanında doğala en yakın ve zararsız ürün olarak nitelendirilen organik ürünlerin üretim süreçlerini “temiz” diye nitelendiren görüşmeciler olmuştur. Tüketicilerin

cevaplarında ürünlerin sertifikalı olmalarının verdiği güvene değinilmesi de dikkat çekicidir.

T5 “Organik tarım bildiğimiz kadarıyla GDOsuz tarım ilaçsız mümkün olduğunca ya da zararlı tarım ilaçlı diye düşünüyorum yapılan ürünler”**(İlaç ve kimyasal olmayan gıda)**

T1 “Hormonsuz ilaçsız doğala en yakın ya da insan vücudu için zararlı olabilecek en yakın ürün gibi düşünüyorum.”**(Zararlı gıda)**

T8 “bence organik tarımda bıkere sertifikası olan ve o sertifika kapsamında ekiminden ya da dikiminden tüketiciye gelene kadar herhangi bir kimyasal kullanılmayan eee gıda maddesi diyebiliriz.”**(Sertifikalı)**

T16 “Ben şöyle yapıyorum organik tanımı yani sertifikaya güvenmek. Yani doğrudan bir üretimi sırasında ilaç kullanılmamış genetiği değiştirilmemiş, tarıma organik tarım diye umarak alıyoruz.”**(Sertifikalı)**

Çevre- Sorumluluk

Tüketicilerin cevapları çevre bağlamında sorumluluk ana teması altında da gruplanmaktadır. Ürünün yalnızca insan sağlığı üzerinde zararlı olması değil çevreye de zararlı bir üretim biçimi olmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca tüketicilerden bazıları, ata tohum ile sürdürülebilir ve yerel üretim özelliklerini önceliklerini belirten cevaplar vermişlerdir. Bunun yanında bazı tüketiciler, üreticilerin kanaatkar tutumlarını ve çevreye olan saygıları gereği bu üretim biçimini tercih etmelerini takdirle karşıladıklarını ifade etmişlerdir.

T4 “...doğaya da zarar vermeyecek sadece insana değil doğaya da zarar vermeyecek yöntemlerle üretilmesi.”**(Doğaya zararlı)**

T14 “Organik tarım bence, tohumunun ata tohumu olduğu, yani doğal; yaratılış üzere olan, genleri bozulmamış olan, beslenme koşullarının gübresidir, suyudur, yoldan uzaklığıdır, hepsinin ekolojik olarak doğaya zarar vermeyecek şekilde üretilmesidir.”(**Ata tohum ile üretim**)

T10 “hibrit olmayan, GDO’lu olmayan, yok İsrail’den gelmeyen... işte o şey tohumların değil, daha böyle hani, bizim tohumlar, bu tarlaya, bu toprağa, bu memlekete, bu tohumdan üretirsek doğru olur, (...) gibi bir şey.”(**Yerel üretim**)

Ahlaki üretim- İyi niyetli üretim

T10“...mütevazı bir tohumla, doğru ve daha sakın üretmeyi tercih eden bir tarımcının, üreticinin, sakın, olduğu kadar, iddiası, şaşası, yok güzel olsun yok muazzam olsun, yok şöyle olsun böyle değil, toprağın verdiğini, iyi tohumla, iyi üreticiyle, herkesin iyi niyetiyle, toprağın verdiğini aldığımız şey aslında organik bence.” (**toprağın verdiğine razı olmak**)

T10 “Teknik bir sürü tanımlama yapabiliriz ama ben orada iyi bir niyet görüyorum, toprağın da iyi niyetini görüyorum, işte üreticinin de çünkü zor bir şey olduğunu biliyorum organik tarımı sürdürmenin.(...) zor bir şeyin başarıldığını düşünüyorum. ...sonuçta parlıtlı yaldızlı birşeyin çıkmayacağını düşündüğün halde yaptığın her türlü çabanın iyilik olduğunu düşünüyorum....çok vermesine gerek yok, olduğu kadar gibi bir şey” (**Açgözlü olmamak**)

3.2.3. Üretici için Organik Tarıma Yönelme Motivasyonu

Bu çalışmanın temel araştırma alanını aydınlatacak olan “neden organik tarım” sorusu üreticiyi organik tarıma yönlendiren değerlerle ilgili bilgi edinmek amacıyla sorulmuştur. Üreticinin verdiği yanıtlar; sağlık, kârlılık, mesleki tatmin,

dayanışma kültürü, sosyal tatmin ve kültürel değerleri korumak bağlamlarında gruplanmıştır (Çizelge 3.5).

Çizelge3.5.Organik Üretim Motivasyonu

Bağlam	Ana-tema	Tema
Sağlık	<i>Kendi tüketimi için güvenilir gıda</i>	<i>Sağlıklı kalmak için Sağlık sorunları nedeniyle Çocukların sağlığı için</i>
	<i>Tüketicie karşı sorumluluk</i>	<i>Sağlık sorunları nedeniyle Çocukların sağlığı için</i>
Kârlılık	<i>Pazarlama avantajları</i>	<i>Doğrudan pazarlama imkanı Az da olsa kendi üretimini pazarlayabilmek</i>
	<i>Çalışanlara karşı sorumluluk</i>	<i>Üretimin kendini idamesi</i>
	<i>Desteklemelerden yararlanmak</i>	<i>Giderlerini karşılamak</i>
Mesleki tatmin	<i>İşini sevmek</i>	<i>Faydalı hissetmek Mutlu hissetmek</i>
	<i>Emeğin değerinin takdir edilmesi</i>	<i>Tüketicinin övgü dolu geri dönüşleri Üreticinin itibarlı hissetmesi Tüketicinin emeğe değer vermesi</i>
Dayanışma kültürü	<i>Karşılıklı güven ve desteğe dayalı ilişkiler</i>	<i>Aile gibi olmak Dost/arkadaş olmak</i>
Sosyal tatmin	<i>Aidiyet hissetmek</i>	<i>Sosyal ortam</i>
Kültürel değerleri korumak	<i>Geleneksel kültüre karşı sorumluluk hissi</i>	<i>Geleneği kaybetme kaygısı</i>

Sağlık

Üreticilerin tamamı kendileri de organik ürün tüketmeye özen gösterdiklerini ifade etmiştir. Bu konuda asla taviz vermediğini ve organik dışında hiçbir ürün tüketmediğini ileri süren üreticiler olduğu gibi ekonomik sebeplerle bütün tüketimlerini organik sağlamayan ancak bazı ürünleri özellikle seçerek faydasına binaen tükettiklerini belirten üreticiler de vardır.

Daha önce yaşamış oldukları sağlık sorunları nedeniyle çözümü organik ürünler tüketmekte bulmuş ve daha sonra da üretime başlamış üreticiler dikkat çekicidir.

Organik ürünlerin çocukların sağlığına önemli katkı sağladığını vurgulayan tüketiciler kaydedilmiştir.

Sağlık bağlamında kümelenen cevaplar kişinin kendisine ve kendi ailesine dönük bir çaba ile toplumsal faydaya dönük çabası olarak iki şekilde incelenebilmektedir.

Sağlık- Kendi tüketimi için güvenilir gıda

Ü1 “Sağlıklı olabilmek için, kanserden korunmak için. Birçok rahatsızlıklar yediğimiz besinlerden çocuklarımızı beslediğimiz gıdalardan kaynaklanıyor. (...) yani ben sağlığa çok önem veren bir insanım sağlık olmadıktan sonra hiçbir şeyin önemi yok bence.”(Sağlıklı kalabilmek için)

Ü7 “Neden üretiyorum. (...)mesela tarım ilaçları konusundaki hibrit yada genetiği değiştirilmiş ürünler yerine yerel ya da kendiliğinden çoğalabilir ürünlerin tüketilmesinin aslında bizim hem ruh hem de beden sağlığı üzerindeki etkisi (...) sağlıklı yüksek enerjili bir hayat sürmek istiyorsanız mesela şu çağın hastalığı ne kronik fatiguesendromu dimi herkes yorgun herkes güçsüz neden?

Onun bir sebebi var (...) yalnız başına beslenme de değil ama beslenme bunun bi ayağı”(Sağlıklı kalabilmek için)

Ü3 “Önce bir kere kendimiz için organik üretiyoruz ve organik tüketiyoruz. Organik tükettiğimiz için kendi sağlığımız açısından da faydalarını görüyoruz. Sağlık açısından çok büyük faydalarını görüyorum.” (Sağlıklı kalabilmek için)

Ü5 “Biz ben sağlıktan eşim de sağlıkçı benim sağlık memuruydu sağlıktan emekliyiz. Aşırı bir sağlık sorunu olduğu için kendimiz de yaşadık bunu ben kendim 6 defa ameliyat oldum yani. (...) sağlık olarak daha şey olduğu için faydalı olduğu için buna karar verdik”. (Sağlık sorunları nedeniyle)

Ü1 “Küçük yaşlarda çocuklarımızı hani daha doğal beslemek için organik tarıma yöneldik. (...)En büyük zenginlik sağlık, sağlığa önem verdiğim için çocuklarımı da organik yedirmek istediğim için ee bahçelerimin hepsini de organik yaptım.”(Çocukların sağlığı için)

Sağlık- Tüketicie karşı sorumluluk

Ü5 “Daha insanlar faydalı bişey yesin diye çünkü gıdalardan dolayı çok aşırı arttı hastalıklar.”(Sağlık sorunları nedeniyle)

Ü11 “Yani amaç sadece para kazanmak değil dediğim gibi insanların organik ürünlere ulaşmasını sağlamak. (...)bir sürü hastalığın ana sebebi zaten ilaçlı ürünlerin tüketimi yoksa başka bişey değil yani çevre faktörü de vardır ama neticede gıdadan insanlar hastalanıyor.” (Sağlık sorunları nedeniyle)

Ü4 “yani ne deyim kanser görüyorsunuz yaygınlaştı. Yani bunları önlememiz için biz de elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Onun için organik tarım yapmaya çalışıyoruz”(Sağlık sorunları nedeniyle)

Ü4 “Geleceğimiz için çocuklarımızın sağlığı için ilaç kullanmadan yetiştirmeye çalışıyoruz. Yani gübre olsun, ilaç olsun, zehir. (Çocukların sağlığı için)”

Kârlılık

Görüşmecilerden biri maddi getirilerin de bu üretim biçimini tercih etmesinde etkisi olduğunu belirtmiş, ürünleri doğrudan pazarlama imkanının sayesinde geçim sağlayabildiğini ifade etmiştir. Bir diğer üretici ise ürününü doğrudan tüketiciye sunmanın kendisi için daha değerli olduğunu kaydetmiştir.

Çalışanlarına karşı sorumluluk hissiyle kârlılığı üretimin idamesi için gerekli bir şart olarak gördüğünü belirten bir üretici, karı asli ve temel bir değer olarak değil araçsal bir değer olarak ortaya koymaktadır.

Bazı görüşmeciler organik tarım desteklemelerinin de bu sektörde bulunmak için teşvik edici olduğuna değinmişlerdir.

Kârlılık-Pazarlama avantajları

Ü9 “organik tarımda iyi kötü gene ürün fiyatı gene yüksek ama anca oluyo yani. Tüketiciye direk satabiliyorsunuz. Ötekinde toptan alınca pek bişey kalmıyo yani.” (Doğrudan pazarlama imkanı)

Ü12 “Herhangi bir dükkana da çok ürün vermek istemiyorum yani. Birebir tüketici evinde tüketecek, benim için çok daha değerli.” (Doğrudan pazarlama imkanı)

Kârlılık- Çalışanlara karşı sorumluluk

Ü13 “Yaklaşık 10 kişi çalışıyoruz. Ortaklarınıza karşı sorumluluğunuz var, elemanlar çalıştırıyorsunuz, gönüllüler çalıştırıyorsunuz, onlara bakmak zorundasınız, sonuçta kârlılığa geliyor. Her seferinde ben bu ürünü yapıcım, bu üründen kâr edicem, işletmemi daha iyi bir konuma getireceğim diye başlıyorsunuz, ve öyle devam ediyorsunuz. Kârlılığa geliyor, ben de kâr edemezsem yapamam sonuçta.”(Üretimin kendini idamesi)

Kârlılık- Desteklemelerden yararlanmak

Ü4 “desteklemesinden yararlanıyoruz, yani aslında o da bişeydir devletin verdiği dönüme 100 lira veriyö, bizim alanımız da biraz büyük ordan yararlanıyoruz onun bize bi desteğı var ek getirisi var ihtiyaçlarımızı karşılıyo aslında bir nevi. Ben 332 dönümde organik yapıyorum öyle olunca işte yıllık devletin verdiği en azından giderlerimi karşılıyor. O da benim için bi avantaj.”(Giderlerini karşılamak)

Mesleki Tatmin

Ürettikleri besinlerin faydalı olduğunu düşündüklerini ve işlerini tüm varlıklarını ortaya koyarak canla başla ve severek yaptıklarını ifade eden üreticilerin duyduğu mesleki tatmine, emeklerinin değerini bilen tüketiciler ile bir arada olmak da katkı sağlamaktadır.

Bir üretici, temel motivasyonunun tüketicilerden gelen olumlu dönüşler olduğunu ifade etmiştir. Yine müşterilerinin güvenini kazanmış olmak ve müşteriler tarafından tercih ediliyor olmak da önemsenmektedir.

Tüketicinin üreticiye karşı verilen emeğe istinaden vefalı bir davranışta bulunduğunu anlatan Ü5'ten yapılan alıntı dikkat çekicidir. Zira buna göre tüketici, üreticinin çektiği sıkıntılarla ilgili empati yaparak onu nazikçe desteklemekte ve üreticinin de ifade ettiği gibi emeğin değerini bilmektedir.

Mesleki tatmin – İşini sevmek

Ü2 “Valla mutlu olmak yani üretirken böyle canla başla yapabiliyosun, hevesle yapabiliyosun. En güzeli o...” (Mutlu hissetmek)

Ü9 “Bu işi severek yapıyoruz gönüllü olarak yapıyoruz insanlara faydalı olabilmek için yapıyoruz...” (Faydalı hissetmek)

Ü10 “insanlığa hizmet ediyosun. İyi bişey yapıyosun” (Faydalı hissetmek)

Mesleki tatmin – Emeğin değerinin takdir edilmesi

Ü10 “Ya organik nası biliyo musun? Aman ya Rabbi bana bir şeyler ver bana bir şeyler ver aha öyle diye diye yani bizi böyle şey yaptılar gaza getirdiler. Yani “sizden aldığım domatesin tadını unutmadım”, “sizden aldığım yumurtanın tadını unutmadım”, “sizden aldığım biberin patlıcanın tadını unutmadım”, “ ben öyle bişey yemedim” diye diye bizi organiğe şey yaptılar.” (Tüketicilerin övgü dolu geri dönüşleri)

Ü8 “Bu insanların bize olan güvenci gerçekten kaliteli insanlarla birebir diyaloglar... gerçekten bunlar benim işimi teşvik eden en önemli etken diyebilirim ben size.” (Üreticinin itibarlı hissetmesi)

Ü10 “Ben şimdi şurda maydanoz bitti öbür Zonguldaktan gelen bana maydanoz göndermiş vallaha ben diyorum benim maydanoz bitti komşudan aldım satıyorum diyorum. Söylüyorum öyleyse almam diyo. Niye? Ya onun tadı başka diyo” **(Üreticinin itibarlı hissetmesi)**

Ü5 “Müşteri az ama kaç senedir belli bir şey yakaladık yazık onlar bize kıyamıyorlar biz onlara kıyamıyoruz. Öyle geliyoruz. Soğukta ürünlerimiz don olsa bile yazık onlar geliyorlar siz bizim için geldiniz diye gelip buradan alışveriş yapıyorlar yani. (...) (bi defasında) bütün o şeyler ürünler dondu koymadılar tezgaha “hayır siz buraya kadar getirdiniz olsun içinden iki yaprak olsun alır yeriz gerisini atarız siz bizim için geldiniz” diye şey yapıyorlar, yani alışveriş yapıyorlar yani. Böyle insanlara kıyamıyoruz da devam ediyoruz yani. Öyle çok şey insanlar var yani değerini bilen insanlar var da ama çok yaygın değil.” **(Tüketicinin emeğe değer vermesi)**

Dayanışma Kültürü

Samimi ve arkadaşça ilişkilerin kurulması üreticilerin ve tüketicilerin birbirlerine karşılıklı olarak değer vermeleri, empati kurmaları ve yardımlaşmaları bir dayanışma kültürünün varlığına işaret etmektedir. Özellikle “şu insanlarla bir aile olduk”, “artık biz akrabadan daha yakın olduk” ifadeleri, kurulmuş olan bağın üreticilerin algısındaki gücünü ortaya koymaktadır.

Dayanışma Kültürü- Karşılıklı güven ve desteğe dayalı ilişkiler

Ü8 “Sağlık şeyi falan bi yana artık şu insanlarla biz bi aile olduk 14 seneden beri. Borç alıp verme durumuna kadar yani öyle diyim ben size. Geliyor adam 13-seneden beri 14 seneden beri gerçekten şey var sıcaklık var böyle, adam beni görmediği zaman arıyo beni hasta mı oldun usta mı oldun diye. Sıkıntın mı var

para yollıyım mı para yollar mısın falan gerçekten öyle muhabbetlere girmek yani giriyoruz zaten öyle diyim ben size” (Aile gibi olmak)

Ü5 “... artık yani biz 10 senedir akrabadan daha yakın olduk. Üreticiyle tüketici gibi değil de biz böyle şey yani ne diyelim ahbap olduk artık yani. ... babamız ...mide ameliyatı oldu evde sürekli yani böyle telefonlar şeyler yani okadar büyük bi bağıllık var ki. Bi şeylik var hani güven var ya karşılıklı ayrı bi dostluk var yani. (Dost/arkadaş olmak))

Ü12“... bunlar hem arkadaşım, hem müşterim. Yani “müşterek” bir ilişkimiz oluşuyor. Bende bunu bilerek ve isteyerek yaratmaya çalışıyorum. Her zaman bilirler ki benim tezgahın arkası önünden her zaman kalabalıktır. Atıyorum, 1000 kişi bana müdavim olursa, zeytinliğimle, üretimimle vs. birlikte bunu döndürebiliriz.” (Dost/Arkadaş olmak)

Sosyal Tatmin

Üreticilerden bazıları organik pazar ortamının kendilerini motive ettiğini belirtmişlerdir. Üreticilerin bu sosyal ortam için aidiyet hissi duydukları söylenebilir.

Sosyal tatmin- Aidiyet hissetmek

Ü5“Ben şuraya mesela ben çok şey oluyorum hasta oluyorum rahatsızım ama şurası bana terapi gibi geliyor. Gelen müşteri gibi değil yani ben ahbaplarımla sohbet ediyorum vakit geçiriyorum diye geliyorum.” (Sosyal ortam)

Ü8 “şöyle söyliyim şuranın sosyal ortamı ya da organik pazarların sosyal ortamı beni daha çok teşvik ediyo.” (Sosyal ortam)

Kültürel Değerleri Korumak

Üreticilerden biri bu üretim biçimine yönelmesindeki temel sebebin kültürel bir altyapısı olduğunu ifade etmektedir. Kendisi doktor olan Ü7 kodlu üreticinin aile geleneğini sürdürme arzusu kendini bu kültürün devamını sağlamaktan sorumlu hissetmesinden kaynaklanarak organik tarım üretimine yönelmesine sebep olmuştur.

Geleneksel kültüre karşı sorumluluk hissi

Ü7 “Sonra da bizim aile şöyle kırım göçmeni yaklaşık 100 yıl önce gelmişler o süreçte de bütün 100 yıl boyunca devam etmiş belki son 40 yılı tarımdan kopuk bi halde ama... orda şöyle düşündüm “burada 100 yıllık bir kültürümüz var. Hani biz kullanmıyoruz başkalarının bize dayattığı ilaçlı zararlı şeyleri yiyip nereye kadar gideceğiz”. “Ben bu kültürü yok etmeyeyim” dedim. Aile kültürünü öyle başladık yani.(...) Babam var şuan 88 yaşında o zaman 75 yaşındaydı. Bir de onu kaybedersem öyle bir korkuya kapıldım onu kaybedersem ondan öğrenmem gereken şeyleri hiç öğrenmediğim için bu kültürü de kaybederim. Kaybetmemem lazım bu kültürü yaşatmam lazım dedim.” (*Geleneği kaybetme kaygısı*)

3.2.4. Tüketici için Organik Tarıma Yönelme Motivasyonu

Tüketicilerin organik tarıma yönelme motivasyonu ile ilgili sorularına alınan cevaplar sağlık, çevre, üretici tüketici arasındaki kişisel ilişkiler, üretim biçimine yönelik destek, manevi ve kültürel değerler bağlamlarında gruplanmıştır (Çizelge 3.6).

Çizelge3.6.Organik Tüketme Motivasyonu

Bağlam	Ana tema	Tema
Sağlık	Önlem almak	Hastalık olasılığını azaltmak Hastalık olasılığını azaltacağını düşünerek huzurlu hissetmek Çocukların sağlığı
	Güvenilirlik	Sertifikalı olduğu için Denetimli olduğu için
	Güvensizlik	Hastalık ve kayıplar
Çevre	Sorumluluk	Çevreye zarar vermediği için Çevreye faydası olduğu için Ekosistem tahribatı bilgisine sahip olmak
Üretici tüketici arasındaki kişisel ilişkiler	Empati kurmak	Dostça ilişkiler kurmak Sahip çıkmak
Üretim biçimine yönelik destek	Üreticinin emeğine karşı duyulan sorumluluk	Üreticinin özverisini takdir etmek Üretim tercihinin ahlakiliğini takdir etmek Harcamanın direk emek sahibi üreticiye ulaştığını bilmek
Manevi ve kültürel değerler	Fitrat vurgusu	Şefkat, merhamet, bencil olmamak
	Kültürel değerler	Dini öğretiler Tarihi olgular

Sağlık

Tüketicilerin çoğu geleceğe dönük olarak hastalıklardan korunmayı amaçladıklarını organik tüketimi bunun bir yolu olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Hastalıklardan korunmak için/tedbir amaçlı olarak organik ürünlere güvendiklerini, bu ürünleri tüketmenin bu konuda faydalı olacağına inandıklarını belirtmişlerdir. Hatta burada yaptıkları harcamanın ileride yapacakları sağlık harcamalarını engelleyeceği fikri “koruyucu hekimlik” yakıştırması ile birlikte ifade edilmiştir.

Bunun yanında tüketici algısında, sağlık bağlamında güvenilirliği, denetimli üretimin sağladığı görülmektedir.

Sağlık-Önlem almak

T1 “Sağlıklı bir ihtiyarlık şimdi yani gerçekten sağlıklı ihtiyarlamak istiyorum ya yani hani 70 80 yaşına kadar yaşar mıyım bilmiyorum ama yan sorunlarım olmadan bir diyabet hastası olmak istemiyorum, bir tansiyon hastası olmak istemiyorum. Bu yüzden hani bunun yanında bir sürü kanser...kanseri yaşamak istemiyorum” (Hastalık olasılığını azaltmak)

T3 “Neden çünkü ilaç kullanılmadığı için bir nevi koruyucu hekimlik gibi yani ilerde sağlık masraflarına harcayacağım parayı organik ürünlere harcayarak daha sağlıklı kalabilmek için. Yani sağlık için diyelim” (Hastalık olasılığını azaltmak)

T2 “... sağlık açısından yani işte bu artan kanser vesaire vakalarına karşı tedbir amaçlı aslında işe yarayacağını düşünüyoruz belki de plasebo etkisi var bilmiyoruz. Ama vicdanen rahat ediyoruz en azından.” (Hastalık olasılığını azaltacağını düşünerek huzurlu hissetmek)

T11 “manevi sağlık derken yani mesela bi hastalığa yakalanma oranınız düşüyo. Atıyorum mesela şuanda en çok bilinen pestisit oranı çilekte ben normal o tarz bi çileği yersem benim ileriki dönemde bi kansere yakalanma ve bunun manevi olarak gücünü şey yapma bu olasılığı bile hissetme benim manevi kardır bana göre. Yani hastalığa yakalanma oranımın daha azda kaldığını düşünüyorum tabi ki hepimizde bi risk taşıyıcılık riski var ama bu tarz beslenerek hastalıklara yakalanma oranımın daha az olduğunu düşünmek benim için manevi bi kar.”(Hastalık olasılığını azaltacağını düşünerek huzurlu hissetmek)

T1 “bunların çünkü küçük yaşta tüketilmeye başlanmasıyla metabolik hastalıklara sebep olduğunu biliyorum. Belki hani bu yönde biraz daha bilincim fazla olduğu için burda da olabilirim.”(Çocukların sağlığı)

T17 “Sağlık için herşeyden önce ben çok fark gördüm. Çocuklar küçükkene kaşınıyolardıbi muz yerken sivilce çıkarıyolardı. (...)biz yiyoruz bize bişeyolmuyo ve görmüyoruz. Sonra (...) organik ürünler almaya başladık sonra çocuklar düzeldi. Alerjik reaksiyonları göstermediler.”(Çocukların sağlığı)

Sağlık- Güven

T5 “Türkiyede özellikle tarımın çok kontrollü olduğunu düşünmüyorum. Pazarda yani normal pazardan aldığımız ürünler ne kadar ilaç konuluyo noluyo denetimi var mı o tam bir muamma o yüzden en azından organik tarımda o sertifikalı olduğu için daha kontrollü olduğunu düşünüyorum.”(Denetimli olduğu için)

Sağlık- Güvensizlik

T12 “Endüstriyel tarım olur. Basarsın hormonu, ilacı, kökten 10 kilo değil de 20 kilo domates alırsın, ama hastanelerde kanserden geçilmez. Benim kardeşim kanserden öldü, bana göre kanser olmasının sebebi yaşadığımız ortamdı.”(Hastalık ve kayıp yaşamış olmak)

Çevre

Çevre bağlamında zarar vermemek ve fayda sağlamak temaları sorumluluk anateması altında toplanmaktadır. Ayrıca tüketicilerden biridaha önce tarım sektöründe hayata geçirilen uygulamalarla ilgili yanıltılmış olduklarını, şu anda sağlığa zararı sebebiyle yasaklanmış olan bazı ilaçların izinli olduğu dönemde ölçüsüzce kullanıldığını ve ekosisteme verdiği zararı bizzat gözlemlediğini ifade etmiştir.

Çevre- Sorumluluk

T4 “çevreye zarar vermeden yaşamak benim amacım. Çünkü yanlış kullanılan ölçüsüz kullanılan ilaçlar gübreler zararlı şeyler doğamızı kirletiyor suyumuzu kirletiyö.” (**Çevreye zarar vermediği için**)

T14 “...çevreye fayda sağlıyor; ekolojiye, bizim dışımızdaki bütün canlılara. O zaman toprak bunu kendi içindede tüketebiliyor, dönüştürebiliyor. Öbür türlü çevre kirliliğine sebep oluyor, bizim dışımızdaki bir çok canlı için aslında faydalı.”(**Çevreye faydası olduğu için**)

T12 “Gençliğimde biz çiftçilik de yaptık. Bir ilaç kullandık. İçeriğinde DDT vardı. DDT fare ilacında kullanıyor. İnsanın vücudundan atılamıyor. Senelerce onu kullandık sebze meyve ne varsa. Niye çünkü üzerinde bit olur, o bitler aslında uğur böcekleri ve serçeler tarafından yeniyor, biz o ilacı atınca serçeler öldü, uğur böcekleri öldü, piyasa bitlere kaldı, bu sefer 15 günde 1, 20 günde 1 vurmaya başladık. 1964 tü galiba, senede 1-2 kere vuruyorduk o ilaçtan, daha sonra o senede 6-7 kereye çıktı. Senede derken yaz sezonundan bahsediyorum. Daha sonra 80’li 85’li yıllarda kaldırmışlar galiba, çok zararı olduğu için. Şimdiki ne kadar az zararlı, onu da bilmiyorum. Bursa ovasının altı sudur, vakti zamanında denizmiş, çünkü bir 50-60 m. kazdığın zaman deniz kabukları çıkıyor. Bizim o vurduğumuz DDT’li ilaçlar, bütün o suların içine karıştı ve biz o suları şu anda içiyoruz.” (**Ekosistem tahribatı bilgisine sahip olmak**)

Üretici ve tüketici arasındaki ilişkiler-Empati kurmak

Tüketiciler de üreticiler gibi kurdukları samimi ve dostça ilişkilerden bahsetmiştir. Ayrıca bu ilişkilerin kendilerinde üreticinin emeğine sahip çıkma onu destekleme sonucunu verdiğini ifade etmişlerdir. Özellikle, görüşme esnasında tezgah arkasında pazarcıya yardım eden bir tüketici, o üreticiye senelerdir “annelik”

yaptığını söyleyerek anlamsal olarak yüklü bir ifade tercih etmiş, kurulan ilişkinin niteliğine dair önemli bir ipucu vermiştir.

T8 “Burada farklı bağlar oluşuyo. Kültürel ve sosyal bir bağ oluşuyo. Ben bu pazarcıların hepsini tanıyorum ismen değil. Merabalığım var yani. Ben semt pazarına gittiğimde almadığım zaman küfür yiyorum.” (**Dostça ilişkiler kurmak**)

T15 “gerçekten üreticileri tek tek tanıyoruz, ilişki kuruyoruz, bu da işin fazlası. Başka bir değer bu da, ilişki kuruyorsunuz, moral, motivasyon, insan ilişkileri, sosyalleşme, herşey var bunun içinde” (**Dostça ilişkiler kurmak**)

T8 “Bilinçli olarak destekliyoruz bir de. Öyle bişey var. Bilinçli olarak ondan malzeme alıyoruz” (**Sahip çıkmak**)

T9 “ (tezgahın arkasındaydı satıcıya yardım ediyordu) Ben buradayım zaten. Ben bu çiftçilere çok destek verdim, annelik yaptım kaç sene.” (**Sahip çıkmak**)

Üretim biçimine yönelik destek- Üreticinin emeğine karşı duyulan sorumluluk

Tüketiciler üretim ve pazarlama biçimini desteklemek istedikleri için bu alana yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bu yönelimin altında yatan sebepleri genel olarak üreticinin emeğine karşı duyulan sorumluluk başlığı altında toplamak mümkündür. Bu sorumluluk sonucu tüketici ahlaki bir tüketim tercihinde bulunarak ilkelerini benimsediği bir üretim biçimini desteklemeyi seçmektedir. Yine tüketici için, harcanan paranın doğrudan emeğin sahibi olan üreticiye gidiyor olması oldukça önemli görünmektedir.

T8 (Çanakkalede üretim yapıp Kadıköy pazarına getiren bir pazarcı bir aileden bahsediyor) “Ya benim aklım mantığım almıyor anlatabildim mi? düşündüğünde kilometrelerce yol ya en az 5 saat. Bilmiyorum. (...) Ve bu insanlar haftada bir bu eziyeti çekiyolar. Sağlık problemleri var. (...) malzemeyi bırakıp gitmiş. Bunu hiç kimse yapmaz. Bu pazarda birkaç kişiye ürününü satıcam diye bunu hiçbir pazarcı yapmaz bunu hiçbir endüstriyel tarımcı yapmaz. Bu başka bişey. Bunu açıklayabilmek çok zor. Yani bu adam bu ürünü buraya getiriyorsa ben şımarıklık yapmamam lazım ya!”(**Üreticinin özverisini takdir etmek**)

T9 “Bu tezgahdakiler üşenmeyip geliyorlar 4 saatlik yoldan arabayla.”(**Üreticinin özverisini takdir etmek**)

T16 “bu küçük ve özverili bi üretim biçimi ya aslında buna destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (**Üreticinin özverisini takdir etmek**)

T10 “bu kadar hızlı bi dünyada açgözlülükle her şeye saldırdığı atladığı tükettiği (...)ve bu kadar bi açgözlülükle üretilen şeylerin bi gün ayağımıza dolanacağını düşünüyorum. Zaten öyle bi dönemi yaşıyoruz bence. Bunun: sakinliğin ve durup düşünmenin “bidakka ben doğru bişey mi yapıyorum iyi bişey mi yapıyorum” demenin büyük bir sorumluluk olduğunu düşünüyorum. Ve bence üretenler de yani genellemeyeyim tabi ki öyle olmayan ve ticari olarak üreten insanlar da var çok da iyi anlıyorum tabi ki herkes parasını kazanacak bi noktada. Ama işte gidip de bilmem ne domatesi üretmemiş olması da hakaten beni de şaşkırtıyo yani. bi teyzenin bi amcanın bunu tercih ediyosun olması (...) bi sorumluluk duygusuyla olabilir.” (**Üretim tercihinin ahlakiliğini takdir etmek**)

T9 “o gelip buraya direk satsın... Böylece kendi kazançları oluyor. Arada aracı olmuyor. Al-satçı hiç anlamıyor de ne sattığını. Onların tek derdi para.”(**Harcamanın doğrudan emek sahibi üreticiye ulaştığını bilmek**)

T16 “Gidip bi market zincirinden almaktansa doğrudan üreticiden almayı her zaman tercih ediyorum. Yani organik Pazar tercih etmemizin nedenlerinden bi tanesi de bu. Bunu yapan insanların devam etmesi..çeşitlenemsi ürün yelpazesini değiştirmesi.” (**Harcamanın doğrudan emek sahibi üreticiye ulaştığını bilmek**)

T15 “Ben niye gidip migrostan alayım ki, tamam, biraz daha eziyet çekiyorum, arabama biniyorum buraya geliyorum, buradan alıyorum, daha iç huzuru ile tüketiyorum, bir de biliyorum ki burada hakkaten direk üreticiye gidiyor, migrosa vermiyorum ben paramı, onun da hakkı, o da döndürmek zorunda, döndürebilsin ki ben daha sağlıklı ürün tüketeyim diye düşünüyorum.” (**Harcamanın doğrudan emek sahibi üreticiye ulaştığını bilmek**)

Manevi ve kültürel değerler

Tüketicilerden biri ekolojik duyarlılığının altında yatan sebepleri her insanın doğasında bulunduğunu düşündüğü bir takım manevi duygulara işaret ederek açıklamıştır. Organik pazarlardan alışveriş yapma motivasyonunun, şefkat merhamet ve bencil olmamak gibi “fitri”terimiyle ifade ettiği duygularla yönelmiş olduğu ekolojik duyarlılık olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca aynı tüketici bu yöneliminin altında dini ve tarihi bir alt yapı olduğuna da dikkat çekmiştir.

Manevi ve kültürel değerler- Fitrat vurgusu

T14 “İnsan olmak bunu gerektiriyor diye düşünüyorum (bu duyarlılığı). Fitri bir şey bu yani. Şefkat, merhamet bunların hepsi var. Bunlar bizim yaratılışımızda var. Bazı menfaatler bunu bastırmış olsa da bizim özümüzde bu var. Bencil olmamakla da çok ilgili bir şey bu bence. Önce kendini düşünmemekle ilgili...”(**Şefkat, merhamet ve bencil olmama**)

Manevi ve kültürel değerler- Kültürel değerler

T14 *“bütün insanlığı düşünmek gibi birşeyim var. Ama bu potansiyel herkeste var. Bu yaşıma kadar beslendiğim kaynaklar, sonuçta inandığım din de bunu besliyor; “kıyamet kopsa da bir ağaç dikişiz”. Bu değerler... (Dini öğretiler)*

T14 *“millet olarak da bu değerlere sahibiz, köklerimizde bu var. Bu bizim fitri olarak, hem de kültür/medeniyet olarak da bu değerlere sahibiz. Güvercinlere yuva yapan bir milletiz, sadaka taşları koyan bir milletiz, o yüzden bizde var belki unutmuş olabiliriz, onlardan uzaklaşmış olabiliriz ama bu bizim genlerimizde var.”(Tarihi olgular)*

3.2.5. Üreticinin Yalnızca Organik Gıda Üretmesi

Görüşme yapılan üreticilerin tamamı yalnızca organik tarım ürünleri üretmektedirler. Konvansiyonel üretim alanına yönelmemelerindeki sebeplerin araştırılmasının nedeni hem üreticilerin konvansiyonel tarıma ilişkin düşüncelerini kavramak hem de kıyaslama yapmalarını sağlayarak öne çıkan değerlere ulaşmaktır. Bu soru özelinde ortaya çıkan temalar kişisel bir endişeden öte geneli ilgilendiren kaygıları içerdiği için ahlaki değerler bağlamında değerlendirilmiştir. Kişisel değerler bağlamında ise üreticinin şahsi beklentilerini karşılamaya yönelik sebepler gruplandırılmıştır. Burada elde edilen cevaplar, üreticinin tercihindeki sebeplerinden çok o sebepler altında yatan niyetleri daha anlaşılır bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu cevaplar ahlaki değerle ve kişisel değerler bağlamında toplanmıştır (Çizelge3.7).

Çizelge3.7.Üreticilerin Yalnızca Organik Tarım Ürünleri Üretmesinin Nedenleri

Bağlam	Ana-tema	Tema
Ahlaki değerler	<i>Alturizm</i>	<i>Tüketmediği şeyi satmamak</i>
	<i>Tutarlılık</i>	<i>İki ürünü de ilkesel olarak savunmak mümkün olmayacağından</i>
	<i>Ödev bilinci</i>	<i>Doğru olanı yapmak</i>
	<i>Sürdürülebilirlik</i>	<i>Irkların yok olmaması Dışa bağımlı olmamak</i>
Kişisel değerler	<i>Organik pazarda mutlu olmak</i>	<i>Organik pazara ait hissetmek</i>
	<i>Ekonomik avantaj</i>	<i>Aracı olmadan pazarlama imkanı</i>

Ahlaki değerler- Alturizm

Ü2 “ben bunu sana gerçekten söyliyim kendi aileme kendi çocuğuma yedirmediyimi başkasına yedirmem. Kendim yemiyosam çocuğuma da yedirmiyosam başkasının da yemesini istemem.”(*Tüketmediği şeyi satmamak*)

Ü3 “kendimiz tüketeyeğimiz gibi insanlara tükettirmeyi insanlara satmayı tercih ediyoruz. Sağlığımızı tehdit eden ürünleri yemiyoruz insanlara da bunları yedirmeyi sevmiyoruz ne kadar zorluk da çeksek ne kadar hani uı çabalasak da diyoruz ki en azından sağlıklı kaliteli ürünler üretip satmak bizim temel amacımız.” (*Tüketmediği şeyi satmamak*)

Ahlaki değerler- Tutarlılık

Ü12 “Çanakkale’de bir yerde ürünümüzü tanıtmamız için bize stant açma yeri vermişlerdi. Oraya giderken kendi organik ürünümü koydum. Organikle birlikte çeşit olsun diye konvansiyonel ürün de koydum. Sonra bir müşteri geldi, bunlar

nasıl üretiliyor dedi. Anlatıyorum işte canhıraş; ilaç kullanmadık, gübre kullanmadık, zehirlemedik, şöyle yapmadık, böyle yapmadık filan. Sonra adam “bunlar?” diye konvansiyonelleri sordu. O sırada ben çuvalladığımı anladım. Bunların ikisi aynı organikle konvansiyonel yanyana olmaz. Hiçbir şekilde üretimime sokmadım.(...)O tarih benim için milattır. Ya bunların ikisi yanyana olmaz.”(İki ürünü de ilkesel olarak savunmak mümkün olmayacağından)

Ahlaki değerler- Ödev bilinci

Ü7 “Yani şimdi şöyle benim zaten kendi işim var. Bunun böyle olması gerektiğine inandığım için bunu yapıyorum yani. Gelir beklentisinde değilim aslında. Çok da yani gelir beklentisinde olsam 15-16 yıl oldu 2003ten beri yapıyorum. Aslında çok bırakmam için bi sürü sebep var yani.”(Doğru olanı yapmak)

Ahlaki değerler- Sürdürülebilirlik

Ü6 “Konvansiyonele geçemeyiz çünkü diğer tarafta atalık tohum dediğimiz şimdi bunlar kısır olmayan geleneksel ürünlerin ırkının devam etmesini sağlayan bir yapı. Yani buradan aldığınız herhangi bir ürün olursa buradan aldığınız ürünü bir yere ekerseniz devam ettirebilirsiniz. Tohumluk yani.” (Irkların yok olmaması)

Ü6 “Toprakla uğraşan insanların hayat garantisi. Yetiştireceksiniz kanınız doycak soyunuz devam edecek. Toplumsal yapının da önemli bi dayanak noktası sonrasında o tohumu kaybettiniz domates ekeceksiniz yetiştireceksiniz gidip almanız lazım. Alıp yetiştiriyosunuz kısır... tekrar gidip alacaksınız. E o garanti bişey değil ki o fide yurtdışından mı nerden geliyorsa yarın vermiyorum dedi domatesin olmayacak. (...) Toplumsal olarak da çok önemli.”(Dışa bağımlı olmamak)

Kişisel değerler- Aidiyet hissi

Ü8 “konvansiyonel üretsem nerde satçam normal halk pazarında satsam kendimi o pozisyonda düşünemiyorum zaten. Şuan şuanki ortam beni çok mutlu ediyö yaşama sevinci veriyö açıkçası öyle söyliyim size.”(**Başka bir pazara kendini yakıştıramamak**)

Kişisel değerler- Ekonomik avantaj

Ü9 “Düşünmüyorum yani organik olmayan ürün yetiştirmeyi..herşey pahalı yani girdiler yüksek maliyetli onu istediğiniz zaman fiyatı pazarlaması daha çok ama uygun fiyatlara gidiyo. Yani ucuz gidiyo kârlı olmuyo ama organik tarımda iyi kötü gene ürün fiyatı gene yüksek ama anca oluyo yani. ötekinde toptan alınca pek bişey kalmıyo yani. Daha rahat ama onu da pazarlayamayız yani kendimiz satamıyoruz. Onu pazarlama sıkıntısı hala aracıya veriyoruz bişey kalmıyo ki bize.”(**Aracı olmadan pazarlama imkanı**)

3.2.6. Tüketicinin Yalnızca Organik Gıda Tüketmesi

Üreticilerin tamamı, yalnızca organik üretmektedir. Tüketicilerin ise yalnızca 4 tanesi, ihtiyaçlarını %100 organik karşılayabildiklerini ifade etmiş, konvansiyonel ürün tüketeceklerine hiç tüketmemeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Geri kalan tüketiciler ise, organik ürünlere ulaşamamak, ürün çeşitliliğinin azlığı ve pahalılık gibi gerekçelerle ihtiyaçlarının tamamını organik olarak karşılayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında tüm bunlara rağmen konvansiyonel üründen kaçınmayı başardığını ifade eden bir tüketici ise organik sertifikası olan ürünlere alternatif olarak iyi tarım tükettiğini ve bunun dışında kişisel olarak güvendiği üreticilerin ürünlerini satın aldığını söylemiştir.Bu başlık altındaki temalar tamamen organik ürün tüketememek ve yalnızca organik ürün tüketmek bağlamlarında sunulmuştur (Çizelge 3.8)

Çizelge 3.8. Yalnızca Organik Tarım Tüketmek

Bağlam	Ana-Tema	Tema
<i>Tamamen organik ürün tüketememek</i>	<i>Kısmi olarak tüketebilmek</i>	<i>Pahalılık Ulaşım zorluğu Ürün çeşitliliğinin azlığı</i>
<i>Yalnızca organik ürün tüketmek</i>	<i>Tüketebilmek için üretmek</i>	<i>Ürün çeşitliliğinin azlığı</i>
	<i>Daha az tüketmek</i>	<i>Az miktarda besin ile doymak Kıymeti bilmek-israf etmemek Planlı olmak</i>

Tamamen organik ürün tüketememek- Kısmi olarak organik ürün tüketebilmek

T3 “Çünkü ekonomik olarak çok maliyetli olduğu için ben de azami olarak elimden geldiğince ekonomimin yettiği ölçüde bütçemin yettiği sürece organik tüketmeye çalışıyorum. Ama ekonomik olarak daha iyi bi durumda olsam tamamen tüm hayatımda herşeyi organik hatta kendim üretmek isterim yani üreticisi bile olmak isterim.”(**Pahalılık**)

T5 “bazı ürünlerde organik tüketmeye çalışıyorum özellikle çocuklar için bi de yerde yetişen ürünler için onlar daha çok ilaç ve tarım ürünü çekiylormuş onun için patates havuç gibi kök sebzelerde organiğe dikkat ediyorum. E onun dışında yani denk geldikçe organik alıyorum ama hepsini organik almak mümkün değil özellikle 4 kişilik bi ailede.Tek kişi falan olabilir belki ama kalabalık bi ailede fiyat olarak mümkün değil.”(**Pahalılık**)

T7 “maliyetli oluyo daha yani her hafta düzenli yapamıyoruz çocuklar en azından yesin diyoruz hani biz yani organik beslendik diye düşünüyorum. Az yiyelim ama öz yiyelim. (...) Ama tabi dediğim gibi buna da sağlam bi bütçe gerekiyor.”(**Pahalılık**)

T13 “heryerde bulunmuyor mesela biz taksiyle geliyoruz her hafta veya metroyla ama babam da geldi bu sefer o da biraz yaşlı olduğu için yürüyemiyor metroya taksiyle geldik. O da hani çevreye zarar çünkü benzin yakıyoruz falan.” (**Ulaşım zorluğu**)

T14 “İstanbulda Zeytinburnu, Topkapı o taraflarda oturuyorum. Feriköyde var, Anadolu yakası Kadıköy’de var. Bir de bazı AVM’lerde günleri var ama ben çalıştığım için haftaiçi oralara gidemiyorum. Bir cumartesi burası kalıyor. Ulaşımdan dolayı. Aslında daha fazla yerde olabilir diye düşünüyorum.” (**Ulaşım zorluğu**)

T4 “burada bulabildiğim herşeyi buradan alıyorum. Burada bulamazsam iyi tarım ürününe ulaşmaya çalışıyorum.üretim yeterli değil. Burada da fazla sürüm olmadığı için pazarcılar fazla ürün getirmiyorlar ellerinde kalmasın diye. O nedenle Ama İstanbul’da ürün yelpazesi daha geniş. Yılda bi kere filan istanbuldakine gidiyorum görüyorum.” (**Ürün çeşitliliğinin azlığı**)

Yalnızca organik ürün tüketmek- Tüketebilmek için üretmek

T1 “kendi sirkemi kendim yapıyorum, kendi pul biberimi kendim kurutuyorum. Yani yoğurdumu kendim yapıyorum ekmeğimizi kendimiz yapmaya çalışıyoruz. Yapamazsak organik olduğuna inandığım diyeyim hani ne kadar organik bilmiyorum ama onları tüketiyorum. nanemi kurutuyorum, kekiğimi kurutuyorum, biberimi kurutuyorum yani hani büyükşehirde köylü gibi yaşıyorum aslında”(Ürün çeşitliliğinin azlığı)

Yalnızca organik ürün tüketmek-Daha az tüketmek

T1 “ben 5 kilo portakal alıyordum evime 3 5 sene öncesinde 5 kilo mandalin 5 kilo elma bilmemne şimdi öyle değil. Birer kilo ikişer kilo alıyorum ve yetiyo çünkü lezzet çok farklı çocuklar hani 3 tane portakal yediklerinde doyuma ulaşırken organik pazardan aldığım meyve sebzede birer tane yediklerinde yeterli

diyolar bunu biz yaşıyoruz. Evet fazla ödüyoruz ama aldığımız miktarlar daha aza indi”(Az miktar besin ile doymak)

T16 “Bi de şöyle bişey var ben onu da hissediyorum mesela yediğiniz şeyin tadını almadığınızda psikolojik olarak onu yemeye devam ediyosunuz. O tadı alana kadar. Ama mesela gerçekten tadı olan bi kiraz yediğinizde 10 tane yiyip doyabiliyorsunuz. Ama tadı az olan bi kiraz yediğinizde 30 tane 40 tane yemeniz gerekiyor. Organik tarım o anlamda gerçekten tadı doğru bişey. Kiraz kiraz gibi elma elma gibi bi tane yiyosunu ama tadını alıyorsunuz ve doyuyosunuz. Dahatatmin edici.” (Az miktar besin ile doymak)

T1 “İsrafa da engel biliyomusunuz israfa da engel öncesinde mutfağında çok şey atıyodum. Mesela böyle bi sistematige giriyosunuz ben bu hafta ne pişiricem sistematigi bu hafta karnabahar pırasa 3. Bir sebze almıyorum çünkü çok pahalı bu israfı da önledi benim mutfağında.” (Kıymet bilmek- israf etmemek)

T15 “...ben organik tüketmeden önce, eve herşeyi deli gibi alırdım, şimdi o kadar seçiciyim ki ve o kadar dikkatli kullanıyorum ki ürünleri. Ve şu da gelişti bende, onun kabuğunu atma, yazık, doğayı da düşünmeye başladım artık, böyle bir bilinç de gelişti, organığın ne olduğunu, toprağın ne olduğunu, emeğin ne olduğunu öğrendim, işte bir tarafını alıyorum, yiyemeyeceğim kısmını alıyorum, başka birşey yapıyorum, evimde torf oluştuyorum, oraya atıyorum, işte onu bitkilerime koyuyorum, hiçbir şeyi ben ziyan etmiyorum, çok dikkatli kullanıyorum,(...) Dikkatli kullanmak, yani çürütmek yerine 5 kilo alıp, 1 kilosunu çürütmek yerine, 1 kilo alıyorsunuz, hepsini tüketiyorsunuz. Bu kadar çok yememize de gerek yok zaten. O kadar çok tüketmemize de hiç gerek yok. Bu tüketim kültürünün dayatması ile oldu bence. İhtiyacımız olandan fazlasını alıp, yarısını çöpe atıyoruz.” (Kıymet bilmek- israf etmemek)

T16 “...aldığınız ürünün kıymetini biliyorsunuz yani şöyle 2 kilo domates aldığınızda mesela eve getirdiğinizde o bir şey oluyo yani o emek verdiğiniz bişey haline geliyor. Mesela diğeri bozuluyor bozulmasına okadar üzülünmüyo. Bu daha değerli bir ürün haline geliyor. Kıymetini biliyorsunuz (...) üretilen ürünün

3te linin çöpe gittiğini düşünürsek tüketilmeden bozulduğunu düşünürsek...”(*Kıymet bilmek- israf etmemek*)

T16 “pazardaki durum doğayla uyumlu davranmamız gerektiğini de hatırlatıyo. Bu aslında bi avantaj da yani. ama aslında çılgınca tüketim için bi dezavantaj”(Planlı olmak)

3.2.7. Üreticiye Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Problemler

Tarım ve gıda alanında ne gibi sorunların olduğu sorulduğunda üreticilerin verdiği cevaplar genel tarım problemleri ve organik tarım problemleri olarak iki bağlamda toplanmıştır (Çizelge 3.9).

Çizelge3.9. Üreticiye göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar

Bağlam	Ana-Tema	Tema
Genel tarımdakisorunlar	Güvensizlik	Denetimsizlik Üreticiyle tüketici arasındaki yabancılaşma
	Verimdeki düşüş	Plansızlık
Organik tarımdaki sorunlar	Teknik zorluklar	Zararlılarla mücadele güçlüğü Kalifiye eleman eksikliği Emek yoğun üretim biçimi
	Yüksek maliyet	Raf ömrü- depolama/ Düşük verim- ürün kaybı Desteklemelerin azlığı Sertifika ücretlerinin fazlalığı
	Tüketici algısı	Güvensizlik Pahalılık

Genel Tarımdaki Sorunlar

Üreticiler genel sorunlar bağlamında tarım ve gıda sektöründe denetimsizlik ve üretici ve tüketici arasındaki yabancılaşma gibi konulara değinerek güvensizlik temasına işaret eden cevaplar vermişlerdir. Ayrıca verimdeki düşüşün sebebi olarak plansız hareket etmeyi de bir sorun olarak dile getirmişlerdir.

Güvensizlik

Ü5 “şimdi hiç bişeyi alıp öyle gönül rahatlığıyla yiyemiyoruz ki herşeyde bişey katıyolar şimdi tuzda bile şey çıktı plastik çıktı. İnsan bişey yemeye cesaret edemiyo ki”(Denetimsizlik)

Ü12 “Bir kere üretenle tüketenin arasındaki yabancılaşmayı kaldırmamız lazım. Bu yabancılaşmayı kaldırmadan, Ömer abi benim tarlamda neler yaşadığımı, nasıl yaşadığımı, neler çektiğimi ya da çekmediğimi bilmek, görmek zorunda. Ondan sonra bunun bir fiyat politikası olabilir. Onu da ben satılmalma gücüne göre fiyatlandırabilirim. Yani nasılsa sevdiler bu zeytinyağını, bunu x liraya ittireyim gibi bir mantık olamaz. Bu'dur, karşılıklı. Yabancılaşmayı kaldırırsak eğer, üretim ve tüketim süreçlerinde... bu çok da hayal ettiğim bir şey değil. Bunun özellikle kaldırılmadığını düşünüyorum. Mahalle bakkalı yerine hipermarket açarsanız..çünkü mahalle bakkalından aldığın peynir bozursa, abi bu bozuk diye kafasına atıyorsun. Ama Migros'a gittiğinde, sizi müşteri temsilcisine bağlayım diyor. Kocaman bir tabela, arkasında flu bir kurum. Bunları kaldırırsak düzelecek, buna inanıyorum.”(Üretici ve tüketici arasındaki yabancılaşma)

Verimdeki düşüş

Ü7 “bi kere ekim dikim planının bence devlet tarafından belirlenmesi gerekiyo. Çünkü siz mesela geçen sene soğan fiyatı yüksek bu sene daha çok soğan ektirip ertesi sene onları çürütüyorsunuz atıyorsunuz. O arazilerde soğan ekilmiş arazilerde başka bişey üretecekken onları üretemiyosunuz. Yani bunun çok ciddi

planlanması gerekiyo. (...) Türk tarımının en büyük problemi bence plansızlık. Yani planlanması lazım. Bölgeler ayrılması lazım. toprağı en rantabl şekilde kullanma biçimine geçilmesi lazım. E şimdi bu yapılmıyor.”(Plansızlık)

Organik Tarımdaki Sorunlar

Organik tarım alanında üreticinin karşılaştığı sorunlar ise teknik zorluklar, yüksek maliyet, tüketici algısı ve araçlarla çalışmak gibi temalar altında toplanmaktadır. Ayrıca yine bu bağlamda değerlendirilebilecek bir başka bulgu ise üreticilerin düşük gelir grubu ile ilişkileri doğrultusunda sosyal adalet konusunda tespit ettikleri sorunlar ve buna ilişkin algılarıdır.

Teknik zorluklar

Ü4Yani ben deminden beri badem içi kurdu diye şikayet ediyorum. Iıu badem iç kurduna henüz organik çözüm henüz bulamadık. Yani ilaç konusunda organik ilaç konusunda zararlılarla mücadele elimizden geldiği kadar farklı yöntemlerle yapıyoruz ama başarılı olamadık. Denedik ama başarılı olamadık.”(Zararlılarla mücadele güçlüğü)

Ü2 “Böcek...böcekler sıkıntı mesela benim bi ürünümü böcek sardığı zaman ben o ürünü bahçeden söküp atabiliyorum, atmak zorundayım ilaç kullanamadığım için diğer şeylere de ürünlere de gitmemesi için o üründen ben hiç bişey elde etmeden direk atıyorum böceğiyle beraber.”(Zararlılarla mücadele güçlüğü)

Ü4 “Yetişmiş eleman... yani yetişmiş eleman bize yol gösterecek yetişmiş ziraatçiler maalesef yok diyebilirim yani çok az” (Kalifiye eleman eksikliği)

Ü7 “Organik tarımın en büyük şeyi işçilik en büyük ıı çünkü ilaç kullanamadığınız için en basitinden yabancı otları mücadelede çok ciddi sıkıntı çekiyoruz. Artık kimse öyle eskisi gibi toprağı düzgün kazmıyo. İşçi geliyo ve size istediğiniz verimi ve randımanı vermiyo yani o manada çok büyük sıkıntı var.

Çünkü onlar mesela ilaçlanmış tarlada ilaç artığı kalan otları falan kazıyolar ya ama bizde mesela ürettiğimiz üründen daha fazla büyüklükte ot olabiliyo. O zaman onlarla uğraşmak istemiyolar, tarlaya gelmek istemiyolar. Çünkü otlu oluyo tarlada istemiyolar yani.”(**Kalifiye eleman eksikliği**)

Ü10 “Şimdi sen bana 1 gününü bi anlat de bana: sabahleyin saat 6’da kalkıyorum. İşbaşı yapıyorum. Bunun etine bakıcan, bitine bakıcan yeri gelince bunu çapalıycan. Ondan sonra rüzgar olduğu zaman güneş olduğu zaman yönüne göre kapısını açıcan kapalı yerdeyse kapısını açıcan. Rüzgar böyle yatırır kırar bakıcan çapalıycan suyunu vericen. Yani başından ayrılmayacan. Küçük konuşamayan çocuk gibi. Bana su verin susadım dili yok daa bunu söylesin. Yanından ayrılamazsın ayrılamadığın gibi onun temposuna uyacaksın. 12 saat kesin...”(**Emek yoğun üretim biçimi**)

Yüksek Maliyet

Ü7“işçi önemli bi masraf çünkü şöyle hem ücret veriyosunuz hem o ücretin karşılığını almanız gereken hizmeti alamadığınız için onun 1,5 katı normal konvansiyonelin 2 katı para ödemek zorunda kalıyosunuz en büyük şeyi o. En büyük sıkıntısı o. En başlarda bizim en büyük derdimiz pazarlamaydı Pazar yoktu, kimse bilmiyodu bunu. Ama şimdi bu manada sıkıntı yok ama üretimle ilgili büyük alan yapmaya kalktığında küçük alan yapınca sorun yok kendiniz yapıyosunuz ama araya işçi koymaya başladığınızda o zaman hem maliyet yükseliyor hem randıman düşüyor.”(**İşçi maliyeti**)

Ü11 “Verimin düşüklüğü depolama ömrü... organikte bizim firemiz çok şöyle görüyorsunuz mesela. Bizim firemiz çok verimimiz düşük bu depolama aşaması sıkıntılı. Yani orda iyi bi depolama gerekiyor yoksa çabuk bozuluyor.”(**Raf ömrü-depolama/ Düşük verim- ürün kaybı**)

Ü3 “Mesela bizim sertifika ücretlerimiz çok maliyetli”(Sertifika ücretlerinin fazlalığı)

Ü10 *Bu organik pazarın sertifikasının da en az ayda demiyim yılda 10 bin liranın üstünde de masrafı var. Yani aylık 1000 lira masrafı var. Yani herkes de yapamaz, herkes da satamaz herkes de şey.”(Sertifika ücretlerinin fazlalığı)*

Ü8 *“Güya çiftiği destekliyo yalandan yere mazot desteği şey desteği yapıyolar ama yani bizim bir ayda harcadığımız mazota yetmiyor onların verdiği destek. Organik destekler de var o daha az şeyden konvansiyonel tarımdaki desteklerden daha az. Hiç bi şekilde yetmiyor. Malum fahiş mazot fiyatları olsun şey fiyatları olsun...”(Desteklemelerin azlığı)*

Ü3 *“Üretici açısından mesela ben desteğin çok az olduğunu düşünüyorum. Mesela bizim sertifika ücretlerimiz çok maliyetli öyle olduğu için hem hani üretici açısından organiğe yönelim az. Eee tüketici açısından da yine aynı zamanda işte sürekli maddi sorunlarla karşı karşıya geliyoruz. Normal piyasadaki ürünler daha ucuz olduğu için neden onu almak yerine bunu alayım gibi bilinçsiz”(Desteklemelerin azlığı)*

Tüketici algısı

Ü11 *“İnsanlar inanmıyorlar galiba? O da var yani şöyle biz zaten türk toplumu olarak zaten şüpheciyiz. Ama insanlar haklılar yani zamanında bir bakan çıktı çay içti radyasyonlu çayı içti bak ben içiyorum dedi. Nooldu kanserden öldü.”(Güvensizlik)*

Ü12 *“Şöyle bir problem var: İnançsızlık meselesi var, yani gerçekten organik olup olmadığına toplumun %99’u inanmıyor. Böyle bir gerçek var, bunu inandırmış da sayılmayız. Müşteri soruyor; burası gerçekten organik mi diyor. (...)bir inançsızlığı ve güvensizliği var kendince de haklı hep kazıklamışlar onu”(Güvensizlik)*

Ü5 “işte para yönünden çok ürkütücü geliyor insanlara aslında parası da çok şey değil. Migrosta gidin migrostaki şeyle aynı buradaki Geçen gün ben markette görmüştüm 9 liraya 10 liraya domates satıyorlar. Bu da aynı fiyat”(Pahalılık)

Ü10 “Altında milyarlık arabası olan kendisi marketten yiyo “çocuk için alıyorum” diyo çocuk için ya pahalı değil gözüm kör olsun pahalı değil şu organik Pazar pahalı değil. Vallaha da değil billaha da değil. Değil ya!”(Pahalılık)

3.2.8. Tüketicilere Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar

Tüketicilere yöneltilen aynı soru genel sorunlar ve organik tarım alanındaki sorunlar bağlamında değerlendirilebilecek yanıtlarla karşılanmıştır (Çizelge 3.10.)

Çizelge 3.10. Tüketicilere Göre Tarım ve Gıda Alanındaki Sorunlar

Bağlam	Ana-Tema	Tema
Genel tarım alanındaki sorunlar	Güvensizlik	Denetim eksikliği Bilinçsiz çiftçilerin eğitim almaması Sermayenin sektörü yönlendirmesi Zirai ilaç şirketlerinin beşeri ilaç sektöründe de faaliyet göstermesi - Tüketicinin sağlığını metalaşmış hissetmesi
	Üretimdeki düşüş	Plansızlık Köyden kente göç sorunu Destekleme ve teşviklerin eksikliği
	Tüketim alışkanlıkları	Aşırı tüketim- israf
Organik tarım alanındaki sorunlar	Güvensizlik	Sertifikaya olan güvensizlik Pazar denetimine güvensizlik
	Pahalılık algısı	Tüketim tercihlerinde öncelik sırası Düşük talebin maliyeti artırması Büyük firmaların manipülasyonu
	Aracıların çok olması	Kazancın üreticiye gitmediği durumlar

Genel Sorunlar

Tüketicilere göre tarım ve gıda sektöründeki öncelikli problem denetim ve eğitim eksikliğinin yanı sıra sektörel yapının çıkar odaklarının etkisi altında olması sebebiyle ortaya çıkan güvensizliktir. Bunun yanında, tüketicilerin görüşlerine göre üretim seviyesindeki düşüşe işaret eden bazı alt temalar şöyle gruplanmaktadır: Plansızlık, köyden kente göç, denetleme ve teşvik eksikliği. Bir diğer problem olan “düşük kaliteli gıda” ise beslenme adaletsizliğinin sebebi ve gıdalarda bulunan ilaç kalıntılarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca tüketiciler genel olarak nüfusun tüketim alışkanlıklarını da sektörü etkisi altına alan bir problem olarak görmektedirler.

Güvensizlik

T4 “cahil bir üretici hiçbir zirai veteriner kontrolü bilgilendirmesi olmadan üretiyor. Öyle olunca kendi kafasına göre ona şeyden alsa bile veterinerden ziraat mühendisinden alsa bile bir ilacı bir gübreyi işte şu kadar ürüne şunu kullanmanız gerekiyor dese bile o kendi kafasına göre canım şukadar daha kullanırsam daha parlak daha güzel elmalar olur diye fazladan kullanıyor sanıyorum. Öyle düşünüyorum. Onun için denetim gerekli aslında masa başındaki mühendislerin ya da sokakta işsiz gezen mühendislerin denetim işini yapması gerekli. Ozaman bu kadar da zorlanmayız aslında bu konudaki bilgisizliği de tabi ki aslında denetim de destek de biraz da bilgi vermekle bir arada yürümeli. Tek başına değil. Yani denetim yapan görüldüğü sorunlar üzerine bilinçlendirmeli de köylüyü üreticiyi.(...) Daha çok güvenerek alırız. İlle de organik peşinde de koşmam ozaman eğer güvenirsem. Devletin desteğinin ve denetiminin olduğuna güvenirsem, çok da peşinde koşmam organik.”(**Denetim eksikliği- Bilinçsiz çiftçilerin eğitim almaması**)

T9 “Bir de herşey ölçülü ama bizim çiftçimiz ölçü bilmez. Şöyle bir eker, şöyle bir koyar... Ölçüsünde yapsa bile sonuçta zehirdir.”(**Denetim eksikliği- Bilinçsiz çiftçilerin eğitim almaması**)

T12 “Bence devlet hiç denetlemiyor. Eskiden belediyeler, hazır gıdaları biraz denetliyordu ya, şimdi bildiğim kadarıyla onu tarım bakanlığına devrettiler, tarım il müdürlükleri yapması gerekiyor ama benim çevremde, seni denetleyelim diyen hiç kimseyi görmedim.” **(Denetim eksikliği)**

T5 “Yani ben aslında baya araştırıyorum özellikle çocuklar da olduğu için bu Amerika’daki yayınları falan araştırıyorum. Bu araştırmaların da hiç birinin güvenilir olduğunu düşünmüyorum çünkü bu FDA’ya falan da hep bi şeyler sponsor oluyo hangi firma sponsor olursa atıyorum o sene tavuk sponsor olursa tavuk öne çıkıyo. Et ürünleri sponsor olursa et ürünleri öne çıkıyo. O yüzden bence pek bi güvenilirliği yok.” **(Sermayenin sektörü yönlendirmesi)**

T8 “endüstriyel tarımı savunan kimyasal şirketlerin uluslararası şirketlerin lobi faaliyetleriyle abuksabuk yasalar çıkarıldı bu ülkede.” **(Sermayenin sektörü yönlendirmesi)**

T8 “Zaten endüstriyel tarım için kimyasal GDO üreticileri kimyasal şirketler aynı zamanda tıbbi ilaç şirketleri yok mu?” **(Zirai ilaç üreten şirketlerin beşeri ilaç sektöründe de faaliyet göstermesi)**

Üretimdeki düşüş

T4 “Böyle gidersek açlığın hepimiz için büyük bir sorun olmasından korkuyorum ben. Peki neden açlık gibi bişey görüyoruz tünelin ucunda? Üreticiler desteklenmediği için. Bilinçlendirilmediği için. Yani plansız hareket edildiği için. Şimdi üretici bilinçli olmayınca plansız hareket ediyor. Bu yıl patatesten kazanamadıysa gelecek yıl ekmiyor. Oysa devlet hem desteklese hem bilinçlendirse hem de bi plan yapsa devlet ya da belediye... o plan doğrultusunda hareket edilse o zaman açlık olmaz. Ürün verimi de daha iyi olur kaliteli olur.” **(Plansızlık)**

T7 “Öncelikle tarımı köylüyü köyünde tutmak lazım. Köylü köyünde değil. Herkes şehirde e köye gidiyorsunuz köyde hayvancılık yok. Bi tane inek buluyosanız sıraya giriyor insanlar süt almak için. Köylüye bedava para verirlerse hani al sana 2 bin lira bin lira her eve girerse bu sefer nooluyo köylü köylülüğünü yapmıyor tarım yapmıyor yani köylülük kötü bişey değil. O köylüye tarımı teşvik ederek, danışmanlık vererek katma değerli ürünler konusunda eğitim vererek destek vererek artık bunu köy enstitüleri mi veya başka bi adı mı olur bunun koyarsınız. Geliştirirsiniz”(Köyden kente göç- Destekleme ve teşvik eksikliği)

T12 “Bizim toplum için söyleyebilirim; Türk toplumunda herkes şehirlere göç etti. Köyler boş, Bursa’nın köyleri bile boş. Artvin’in köyleri de boş. Herkes şehirde asgari ücretle çalışıp, kimyasal maddelerle elde edilen ürünleri yemeyi tercih ediyor. Köyünde olsa hem kendisi organik beslenecek, hem satacak, başkaları da ondan faydalanacak. (...) Yani o insanların köylere gitmesini teşvik edecek , geri dönülmesini teşvik edecek program yapılması lazım.” (Köyden kente göç- Destekleme ve teşvik eksikliği)

Tüketim alışkanlıkları

T12 “Anormal bir tüketim şekli var dünyada. Biz çocukken, 1960’lı yıllarda biz tatmin oluyorduk. Senede 1 ay karpuz yiyorduk, o bize yetiyordu. Şimdi insanlar 6 ay karpuz yemek istiyorlar. İnsanların kiloları 60’lı 70’li yıllara göre çok arttı. O kilonun artması demek, onlara daha çok besin sağlamak anlamına geliyor herhalde.”(Aşırı tüketim- israf)

Organik tarım alanındaki sorunlar

Organik tarım alanında tüketicilerin tespit ettiği sorunlardan birisi güvensizlik olmuştur. Diğer sorunlar ise tüketici cephesinde bir özeleştirici olarak nitelendirilebilecek pahalılık algısıdır. Burada dikkat çekici olan tüketicinin üretici ile empati yapan bir bakış açısına sahip olmasıdır. Tüketicinin problem olarak ortaya koyduğu bir başka konu araçların organik pazarda fazla yer

tutmasıdır. Tüketicinin bunu dert edinmesini de yine üretici ile kurduğu empati ile ilişkilendirmek mümkündür.

Güvensizlik

Tüketiciler hem organik üretim sertifikalarının güvenilirliğinden hem de pazarda yapılan denetimlerden emin olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında görüşmecilerden T15, organik pazarlarda oluşan temasa dayalı üretici-tüketici ilişkisini daha ileri taşıyacak ve bu güvensizlik sorununa çözüm getirecek bir başka modelden bahsetmiştir. Buna göre, tüketici grupları direk üretici ile ilişki kurmakta ve tüketicinin talebi doğrultusunda üretim yapılmaktadır. Bu tüketici kooperatifi sistemiyle tüketiciler üretimi yerinde görmekte ve sertifika şirketlerinin yapacağı denetimi tüketici bizzat kendisi yapmakta, üretim şartlarını ve imkanlarını yerinde görmekte ve üreticiden bilgi almaktadırlar. Bunun gibi sistemlerin üretici ve tüketici arasında organik bir bağ kurmasına vesile olacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Güven ve güvensizlik konularına ilişkin diğer alıntılar organik tarımdaki sorunlar bağlamında aşağıda yer almaktadır.

T1 “gerçi sertifikanın da ne kadar güvenilirliği var bilmiyorum organik adı altında dünya baya yüklü bi miktarda para veriyoruz ama”(Sertifikaya olan güvensizlik)

T17 “Bizim bi arkadaşlar vardı sertifika alıyolardı bize de haber veriyolardı su iyi toprak iyi ama bi yerde birilerine güvenmek zorundayız. Şimdi ben aldım sertifikayı organik üretiyorum ama ben oraya gidip kontrol edemem. Nası su kullanıyosun toprağa başka bişey ekliyo musun, güvenmek zorundayım. Onun için o biraz sorun. Onun için de şöyle seçiyoruz organik pazara giderken ben gidiyorum konuşuyorum insanı görüyorum o anlatıyo nasıl yapıyolar daha küçük bahçelerden alıyorum.(Sertifikaya olan güvensizlik)

T7 “Bir de kontrol çok eksik. Belediye eksik, Tarım müdürlüğü eksik, denetim çok az. Denetim çok komik. Bir kere aradık, ben şikayet ettim; bir elma vardı, Pamuk

Prenses' in zehirli elması gibi. "Haftaya geliriz" diyor tarım bakanlığı. İyi dedim haftaya gelin (ironi yapıyor). Müşteriden bu kadar şikayetin üstüne sanki haftaya yine getirecek o elmayı (!!) Gel baskın yap, topla onları, al, tahlil yaptır... Hiçbir denetim yok. Her şey dostlar alışverişte görsün." **(Pazar denetimine güvensizlik)**

Pahalılık algısı

T4 *"Biraz insanların tercihi. Yani şuanda oturduğum yerdeki komşularımı söylüyeyim size. Komşularımın çoğunu buraya bi kere olsun getirdim görsünler diye ama çok pahalı olduğu için gelmediler. Ama ne yapıyolar ben yılda bir tane gömlek alırken onlar 5 tane gömlek alıyo onlara para verirken hiç pahalı falan demiyo ya da bu bana gerekli değil demiyo, ama buraya gelince pahalı diyo. Ve komşularımın hepsi aşağı yukarı benim gelir düzeyimde. Ama ıı tercih etmiyorlar. Başka yerde ucuzu varken bu kadar pahalılığı enayilik diye düşünüyorlar sanırım belki bana da öyle bakıyolardır."***(Tüketim önceliklerinin belirlenmesi)**

T6 *"Talebin az olmasından dolayı üretici sıkışıyor. Talep fazla olsa üretici de rahatlayacak mesela adam domates üretti satamadı. Çürüdü bu da bi maliyet oluyor. Üreticinin sıkıştığı bir nokta. Bir değer yaygınlaşması için ona güvenmek gerek. Olay bence fiyat değil."***(Düşük talebin maliyeti artırması)**

T9 *"İnsanları korkuttular. Makro' da geçen seneydi galiba, organik domates 17 liraydı. Eğer makroya gidip domatese bakarsa, ben 17 liraya domates yemem diyor. Oysa burada o sıra domates 8 liraydı. Fiyatları da bilmiyor bizim insanımız."***(Büyük firmaların manipülasyonu)**

Aracıların çokluğu

T9 *"Bir de al-satçılar çok, hiç hoşuma gitmiyor. ... herkes al-satçı. Sen şunu yapacaksın, çiftçiye bir fırsat tanı, tezgah açmaya bir özendir, o gelip buraya direk satsın... yok yapılmıyor bu. İlla o al-satçılar o kaymağı yiyecek."***(Kazancın üreticiye gitmediği durumlar)**

4 TARTIŞMA

Tez çalışması, Türkiye'deki organik pazarlar özelinde organik ürün üreticisinin ve tüketicisinin tutum ve duyarlılıklarının belirlenerek bu alana yönelmesinin altında yatan etik değerleri ve temel motivasyonları araştırmak amacıyla yapılmıştır. Organik hareket bir bütün olarak ele alınmış; hem tüketicilerin hem de üreticilerin organik tarıma yönelme nedenlerinin değersel bağlamda araştırılması hedeflenmiştir. Alanda gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıklı olarak organik ürün tüketicilerinin satın alma eğilimlerine odaklanmasına karşın; bu araştırmada hem tüketici ve üreticiler birlikte yer almış hem de görüşmecilerin tutum ve davranışları, onların organik tarıma ilişkin yaklaşımları temel alınarak bütünlüklü bir biçimde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Organik tarım üretici ve tüketicisine yönelik olarak hazırlanmış organik tarımdan ne anladıkları, neden organik tarımı tercih ettikleri, organik tarım üretimi ya da organik tarıma ulaşımında yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklara neden göğüs geldiklerine dair görüşlerinin belirlendiği yarı yapılandırılmış açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda organik tarım üreticisi ve tüketicisinin organik tarıma ilişkin motivasyonları ve değerleri hakkında erişilen bulgular, çalışmanın bu bölümünde, hem üretici-tüketici ekseninde tartışılmış hem de konu ile ilgili ülke içinde ve dünyada gerçekleştirilmiş diğer çalışmalarla karşılaştırmalı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Yurtiçi literatürde organik tarım üreticisi ve tüketicisinin tutum ve algısına ilişkin etik değerlere yönelik bir çalışma bulunmamasına karşın; özellikle tüketici davranışlarına yönelik yapılmış çok sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Konuya yönelik hazırlanmış tezlerin önemli bir kısmı da üniversitelerin tarım ekonomisi bölümleri altında gerçekleşmiş çalışmalar olup, genel olarak organik tarım pazarıyla, pazarın üretici ve tüketicisinin eğilimlerini değerlendiren ve çoktan seçmeli soru formları kullanılarak hazırlanmış araştırmalardır. Bu tezlerden Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi bünyesinde Prof. Dr. Canan Ay

danışmanlığında Sinan Nadarlı (2009) tarafından hazırlanan ‘Etik Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Organik Tarım Ürünlerinin Pazarlaması’ başlıklı doktora tezi konuya etik disiplini çerçevesinde yaklaşılan tez olarak dikkat çekmektedir. Ancak belirtilen tez kapsamında organik ürünlerin pazarlanması ve sertifikalandırılması aşamasında uyulması gereken etik ilkeler belirlenmeye çalışılmış olup üretici ve tüketicinin tutum ve algısına yönelik etik değerler tez kapsamında bulunmamaktadır.

Türkiye’de organik tarım üreticilerinin ve tüketicilerinin bu alana yönelmesinin altında yatan etik değerleri ve temel motivasyonları araştırma çabası olarak bu tezde ise, organik hareket bir bütün olarak ele alınmaya ve tüketicilerin satın alma eğilimleri, tam da bu bağlam içinde, değersel ve etik çerçeve üzerinden değerlendirmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte çalışmanın niteliksel yöntemle planlanmış olması ve konuya ilişkin üretici ve tüketicinin görüşlerine derinlemesine ulaşılması da, bu araştırmanın metodolojik açıdan diğer çalışmalardan ayrılmasını sağlamıştır. Diğer yandan çalışma, örneklemini sadece organik pazarlarda bulunan üretici ve tüketicilerden oluşturarak, ilgili alanda süregelen ve market tüketicisine yönelen genel eğilimden uzaklaşması açısından da diğer araştırmalardan ayrılmaktadır. Nitekim çalışma konusunun odağında yer alan değersel ve etik çerçevenin ortaya çıkarılmasına ilişkin çaba, çalışmanın, sahasını organik pazar olarak belirlemesinde etkili olurken; burada tüketici davranışlarını belirleyen ve organik tarım motivasyonuna doğrudan etki etmeyen birçok parametre de (indirimli ürün, tanıtım stantları, ürünü deneme amacı ile satın alma vb.) konu dışında bırakılabilmektedir. Zira organik pazarda bulunan tüketici yalnızca organik ürün satın alabilmek için orada bulunduğundan motivasyonu araştırma alanımıza odaklanmıştır. Benzer biçimde organik pazar sahası, organik üreticilere de doğrudan erişimi sağlayarak; etik ve değersel çerçeveye ulaşmayı zorlayacak ve konuyu odağından uzaklaştıracak unsurları ortadan kaldırılarak; organik ürünlerin üretiminden satışına kadar seyreden tüm aşamalardaki zorlukların bizzat üreticiler tarafından doğrudan aktarılmasına imkân vermiştir.

Tartışma bölümünde sosyodemografik veriler ve niteliksel verilere ilişkin saptanan bağlamlar üretici ve tüketici özelinde ele alınacaktır.

4.1. Sosyodemografik Veriler

4.1. 1. Üretici Çalışma Grubu

Üreticilere sosyodemografik verilere yönelik olarak; yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, meslek, eğitim durumu ve organik üretim süresi, sadece organik üretim yapıp yapmadıkları ve organik üretimin kârlı olup olmadığı soruları sorulmuştur.

Araştırmaya katılan üreticilerin yaşları 22 ile 60 arasında değişmektedir. Çalışma grubunda bulunan üreticilerin 9'u erkek 4'ü ise kadındır. Bununla birlikte, ilgili literatüre göre ülkemizde tarım sektörü kadın ve erkek istihdamının eşit olduğu tek sektördür (Candan ve Günel, 2013). Bu çalışmada cinsiyet açısından her ne kadar erkek üretici çok sayıda bulunsa da, üreticiler genelde aile olarak çalıştıklarını görüşme yapılan an itibari ile pazarda ailenin temsilcisi olarak bulunduklarını belirtmişlerdir.

Çalışmaya katılan 13 üreticiden 10'u çocuk sahibidir. Üreticilerden 2'si organik tarıma çocuk sahibi olduktan sonra yöneldiklerini bildirmiş; diğerleri ise organik tarıma çocuk sahibi olmadan başlamış olmakla birlikte, çocuk sahibi olduktan sonra organik tarımı daha fazla sahiplendiklerini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde üreticilerden bir kısmı organik tarıma yönelmelerinde sağlıklı olduğunu düşündükleri organik ürünleri çocuklarına ve ailelerine sağlamanın önemli rol oynadığını vurgulamışlardır.

Katılımcıların 9'u çiftçi olduklarını belirtirken 4 katılımcı emekli hemşire, doktor, mimar ve öğrenci olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 10'unun organik üretim dışında ek geliri bulunmazken, doktor ve mimar olan katılımcılar aynı zamanda bu mesleklerini yapmaya devam etmektedirler.

Üreticilerin 2'si ilkokul, 5'i lise ve 6'sı lisans derecesinde eğitim düzeyine sahiptir. Organik incir üretimi yapan üreticilere yönelik yapılan bir çalışmada organik tarım yöntemlerini kullananların konvansiyonel yöntemleri kullananlara göre daha eğitilmiş oldukları bulunmuştur (Çobanoğlu ve Işın, 2009). Bu bulgunun, bizim çalışmamızda yer alan üreticilerin eğitim durumuyla da uyumlu olduğu düşünülmektedir.

Organik tarım üretim süreleri ortalama 11,7 yıl olarak saptanmıştır. En kısa süre üretim yapan üretici 3, en uzun süre üretim yapan üretici ise 35 yıldır organik tarım üretimi yapmaktadır. Türkiye’de organik tarım üretiminin 1990’lı yıllarda başlamış olduğu (Demiryürek, 2011) düşünüldüğünde 35 yıldır organik tarım üretimi yaptığını ifade eden üreticinin ilk yıllarda üretim sırasında tarım ilacı kullanmamış olmalarını organik üretim olarak tanımladığı;“organik sertifikası” almanın üretim biçiminde herhangi bir şeyi değiştirmedeği sonucunu vermektedir.

Çalışmaya katılan bütün üreticiler sadece organik üretim yaptıklarını ifade etmişlerdir. İki ürünü de ilkesel olarak savunmanın mümkün olmayacağını belirten üreticiler, bu nedenle yalnızca organik ürettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte organik tarım esaslarına ve uygulamasına ilişkin yönetmelikte, tarım arazisinde kullanılacak gübreden, konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçiş sürelerine kadar yapılacaklar ayrıntılı şekilde belirlenmiştir. Mevcut yönetmeliğe göre yakın araziler üzerinde konvansiyonel ve organik tarımın aynı anda yapılması sertifikasyon açısından büyük risk içermektedir (Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 2010). Belirlenmiş bu sıkı yönetmeliğin üreticilerin sadece organik tarım yapmalarının altında yatan gerekçelerden biri olduğu da düşünülebilir.

Araştırmaya katılan üreticilerin ‘Organik üretim daha kârlı mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar 3’ü için “Evet”, 6’sı için “Hayır” ve 4’ü için hiç konvansiyonel üretmediğim için “bilemiyorum” şeklindedir. Organik üretimin kârlı olmadığını düşünen üretici sayısı ise daha fazladır. Organik kuru incir üreticilerinin organik tarıma geçiş ölçütlerini inceleyen bir çalışmada pazar kolaylığı ilk sırada yer

alırken fiyat ölçütü ikinci sırada yer almıştır (Çobanoğlu ve Işın, 2009).Seferihisar’da 100 organik tarım üreticisinin katılımıyla gerçekleştirilen ve organik tarım yapan üreticilerin mevcut tarım politikalarından yararlanma düzeyini belirleyen etkilerin değerlendirildiği bir çalışmada; organik tarım yapmada çok önemli olarak belirlenen faktörler arasında birinci sırada doğaya yararlı üretim(%69) yer almaktayken verilen desteklerden faydalanmak(%10) ve satış fiyatı yüksekliği(%10) 2. ve 3. sıralarda yer almıştır (Şimdi, 2015). Bu bulguların da, tez çalışmamızın bulguları ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kârlı olduğunu düşünen üreticilerin verileri doğrultusunda bulgularımızda belirlenen bağlamlardan biri kârlılık olmuştur. Organik tarımın kârlı olduğunu düşünen üreticiler konvansiyonel tarımdan organik üretime geçtiklerini belirtmişlerdir.

4.1. 2. Tüketici Çalışma Grubu

Tüketicilere sosyodemografik verilere yönelik olarak; yaş, cinsiyet, çocuk sayısı, meslek, eğitim durumu, hangi süreden beri organik gıda tükettiği, sadece organik gıda mı tükettiği ve organik gıdanın hesaplı olup olmadığı soruları sorulmuştur.

Araştırma grubuna katılan tüketicilerin yaşları, 34 ile 62 arasında değişmektedir. Çalışma grubumuzda bulunan tüketicilerin 5’i erkek, 12’si ise kadındır. İzmir’de yapılan bir çalışmada kadınların erkeklere göre daha sık organik ürün tükettikleri belirlenmiştir (Lüleci 2012). Tüketicilerin organik tarım tüketim eğilimlerini araştırmak için Sakarya ilinde yapılan bir başka çalışmada organik ürüne güven, ulaşılme ve organik ürün için ekstra para verme konusunda kadın tüketicilerin daha yüksek oranda katılımı saptanmıştır (Gürses, 2014). Bu sonuçlar tüketici çalışma grubundaki kadın sayısının fazla olmasının beklenen bir durum olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmaya katılan tüketicilerin 12'si çocuk sahibiyken, 5'i değildir. Bu bulgu aynı zamanda tüketici grubunun yaşları değerlendirildiğinde beklenen bir bulgudur. Benzer şekilde İskoçya'da yürütülen bir çalışmada da organik ürünleri sürekli alan tüketicilerde çocuk sayılarının yüksek olduğu bulunmuştur (Mceachern ve Mcclean, 2002). Buradan yola çıkarak, organik ürüne yönelmede çocuk sahibi olmanın kültürel değişkenlerden bağımsız olarak önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Tüketicilerin meslekleri, doktor, akademisyen, yönetici, gazeteci, yönetmen, psikolog, mühendis gibi geniş bir yelpazeyi ortaya koymaktadır. Tüketicilerin 10'u lisans, 7'si lisansüstü eğitim almışlardır. Tüketicilerin organik gıda satın alma tercihlerini etkileyen faktörlerin değerlendirildiği ülkemizde yapılan bir çalışmada tüketicilerin organik satın alma tercihlerinin öğrenim durumuna göre anlamlı şekilde değiştiği bulunmuştur (İçli ve ark 2016). Yurt dışında gerçekleştirilen bir çalışmada ise yüksek eğitim düzeyinin beraberinde organik gıda hakkında daha yüksek bilgi düzeyini getirerek organik gıda tüketimini arttırdığı, düşük gelir seviyesinin ise organik gıda tüketimini azaltan en önemli faktör olduğu belirlenmiştir (Gracia ve Magistris 2007). İlgili literatürde gelir düzeyinin yalnızca organik gıda tercihinde değil aynı zamanda bu tercihin motivasyon önceliğini de etkilediğine ilişkin çalışmalar mevcuttur. Örneğin Mceachern ve Mcclean (2002) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada refah seviyesine göre 5 grubun belirlendiği bir çalışmada en üst düzey gelir grubunun organik gıda alım motivasyonu önceliğinde gıdanın güvenilir olması yer alırken; ikinci en iyi gelir düzeyine sahip grubun öncelikli motivasyonunun çevreye önem vermek olduğu belirlenmiştir. Bu noktada, çalışma örnekleminin genel eğiliminin ilgili literatürdeki diğer araştırmalarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Tüketicilerin organik tarım ürünleri tüketme süreleri 6ay ve 15yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların 4'ü sadece organik gıda tükettiğini ifade etmiştir. Sadece organik gıda tüketmediğini ifade eden 13 tüketiciden 11'i ise mümkün olduğunca organik gıda tüketmeye çalıştığını söylemiştir. Katılımcıların istikrarsız

olarak nitelenebilecek bu tüketim davranışında, organik ürünlerin pahalı olması ve her gıdanın organik olanına erişimin her zaman kolay olmaması gibi kimi durumlar söz konusudur. Benzer bulgulara ilgili literatürde de rastlanmaktadır. Örneğin Lobo ve arkadaşları tarafından Avustralya’da yapılan çalışmaya (2014) göre de tüketiciler, organik gıdaların tüm marketlerde olması veya yaşadıkları yerlere yakın olması durumunda daha fazla organik gıda tüketceklerini ifade etmişlerdir. Aynı araştırmada ayrıca, tüketicilerin organik ürünleri çok pahalı buldukları ve bu ürünlere yönelimdeki en büyük engelin fiyatlar olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmamızda konuya başka bir açılım, tüketicilere soruyu pahalı-ucuz geriliminde yöneltmektense, “Organik ürün daha hesaplı mı?” şeklinde sorulmuş ve katılımcılardan kar-zarar ekseninde düşünceleri istenmiştir. Bu soruya 17 tüketicinin 2’si yorum yapmamış, 7’si pahalı, 3’ükârlı, 4’ü değişir ve 1’i dengeli olarak cevap vermiştir. Katılımcılardan ‘kârlı’ ve ‘değişir’ cevabı veren tüketiciler de organik ürünlerin diğer ürünlere oranla alış fiyatı açısından pahalı olduğunu ancak uzun vadede onlara getirecekleri sağlık kazanımlarını düşündüklerinde pahalı olarak değerlendiremeyeceğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla organik tarıma yönelmede, hem tüketicilerin pahalı olmasına rağmen bu yönelime devam ettiklerini hem de ürünlere değer biçmede, bir alternatif maliyet üzerinden düşünmekte oldukları söylenebilir.

4.2. Üretici ve Tüketicilerde Organik Tarım Algısı

Yapılan derinlemesine görüşmelerde üretici ve tüketicilerin organik tarım algılarında benzer temalar ortaya çıkmış, sağlık ve çevre bağlamında değerlendirilmiştir. Organik tarım üreticisinin her birinin tüketici konumunda da olduğu dikkate alındığında ve tüketicilerin bir kısmının kişisel tüketimlerini karşılamak üzere üretim yaptığı düşünüldüğünde benzer yanıtların elde edilmesi beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Birbiriyle uyumlu görünen ve benzer biçimlerde kategorize edilen bu yanıtlar üzerinden, organik tarım hareketi dahilinde üretici-tüketici algısında keskin bir ayrımın bulunmadığı yorumunu yapmak mümkündür. Bu doğrultuda, üretici-tüketici kimliklerinin birbiri içine

geçtiği ve katılımcıların araştırmacının yönelttiği sorulara yanıt verirken, zihinsel arka planlarında üretici-tüketici ikili rolünün birlikte yer aldığı gözlemlenmektedir. Nitekim sahadan toplanan bulgularla, organik tarımın tanımında öne çıkarılan değerleri kategorileştirmeyi amaçlayan tablolarda üreticilerin (Çizelge 3.3) ve tüketicilerin(Çizelge 3.4) yaklaşımlarının birbiri ile örtüşmesi bu bağlamda anlamlıdır. Bununla birlikte tüketici yaklaşımında, sağlık ve çevre bağlamlarında kesişen iki kategoriye ek olarak, bir üçüncü kategori açılmış; ahlaki üretim de organik tarımın tanımında öne çıkarılmıştır. Bu ise “toprağın verdiği razı olmak” ve “açgözlü olmamak” ile ilişkilendirilen “iyi niyetli üretim” ana temasında ifadesini bulmuştur. Sürekli ihtiyaçlar silsilesi yaratan kapitalizmin tüketim kültürü (Tandaçgüneş, 2016), doğal kaynakların sınırlılığı ve ekolojik tahribatla birlikte düşünüldüğünde ortaya çıkan tehlide (Carrington ve ark., 2016) karşı, tüketicinin organik tarımı ahlaki üretim bağlamında değerlendirmesi; tüketim alışkanlıklarını dönüştürmeye yönelik itici bir güç olarak yorumlanabilir.

Üretici ve tüketici yanıtlarının kesişme gösterdiği sağlık ve çevre bağlamlarına bakıldığında ise, öncelikle ürünlerin kimyasal gübre ve ilaçla muamele edilmeyişinin hem üreticiler, hem de tüketiciler tarafından önemli bulunduğu görülmektedir. Bu noktada öne çıkan temel bağlam ise sağlık olmuştur (Çizelge 3.3, Çizelge 3.4). Ayrıca üretici ve tüketicinin ait oldukları organik kültürün ortak dilini oldukça uyumlu bir biçimde kullandıkları dikkat çekmektedir.

Organik tarım ürünlerinin konvansiyonel tarım ürünlerine kıyasla daha sağlıklı olup olmadığını araştıran çalışmaları derleyen Hurtado-Barroso ve arkadaşlarına göre (2019) organik tarımın, besin değerlerindeki biyoaktif bileşenlerin yüksekliği nedeniyle daha sağlıklı olduğu söylenebilir. Organik tarım ürünlerinde Cd (kadmiyum) daha düşük oranda bulunmakta ve bu ürünler pestisit gibi sağlığa zararlı bileşenler içermemektedir. Ancak organik tüketicisinin kalp, şeker hastalıkları gibi metabolik hastalıklar ile aşırı kilo ve obezite sorunlarının bulunmasını, onların daha çok meyve sebze ve baklagiller ağırlıklı beslendiklerini

daha az et tükettiklerini belirterek, sürdürdükleri yaşam biçimleriyle açıklayan bazı çalışmalar mevcuttur. Bu sebeple sağlıkla ilişkilendirilen besin değerlerinin yüksekliği ve bazı spesifik çalışmalarla organik tüketicisinin sağlıklı olmaları desteklense de, sonuçların net olarak ortaya koyulmadığı ifade edilmektedir (Hurtado-Barroso ve akr. 2019). Benzer şekilde Crinnon'un çalışmasına göre de (2010) fonksiyonel bileşenlerin, belirli vitaminlerin ve minerallerin yüksek oranda bulunması ve insektisit oranlarının düşük olması nedeniyle bu gıdaların sağlıklı olduğu kabul edilebilir. Bunun yanında antioksidan aktivitesinin yüksek ve bazı ürünlerin kanser hücreleri üzerinde etkili olduğunu ileri süren bazı çalışmalar da mevcuttur (Crinnion, 2010).

Yapılan pek çok tanım arasında en geçerli ve kapsayıcı olarak, sağlık ögesini de içeren ve ancak daha çok çevresel hasarı azaltmaya dönük bir tanım yapmış olan FAO'ya göre organik tarım, suni girdiler yerine ekosistem yönetimine dayanan bir tarım yöntemidir. Organik tarımda sentetik gübre ve pestisitlerin, veteriner ilaçlarının, genetiği değiştirilmiş tohumların, koruyucu ve katkı maddelerinin ve radyasyon işlemlerinin yasaklanmasıyla çevreci ve sosyal etkiler elde etmek, pestisitlerden ve hastalıklardan korunmak, sürdürülebilirlik ve uzun vadede toprak veriminde artış amaçlanmaktadır. Bu genel çerçeve dikkate alındığında, araştırma katılımcılarının organik tarım sistemini öncelikle “faydalı bulma”, “zararsız bulma” ve suni girdilerden uzak olması açısından değerlendirmelerinin organik tarımının bu kapsamlı tanımı içinde anlamlı olduğunun altı çizilmelidir.

Bununla birlikte organik tarımı tanımlarken ürünlerin denetimli ve sertifikalı olmasına hem üreticiler hem de tüketiciler vurguda bulunmuştur. Burada değinilen unsurlar, araştırmada, sağlık bağlamında güvenilirlik değerinin ortaya çıkması olarak yorumlanmıştır. Diğer bir deyişle, ürünlerin sertifikalı olması katılımcılar açısından güvenilirliği sağlarken; sertifikasyon ise temelde kontrol ve denetim süreçlerinin doğru işlediğinin garantörü gibi algılanmaktadır. Bu doğrultuda, üreticiler ürünlerinin organik olduğuna ilişkin tüketiciye güven vermeyi, ürününün sahip olduğu sertifika üzerinden, başka bir ispata

başvurmaksızın kurarlarken; tüketiciler de sertifikaya sahip olma durumunun beraberinde getirdiği kontrol ve denetim süreçlerine güvenmektedirler. Zira tüketicilerin organik tüketme motivasyonlarına bakıldığında da (Çizelge 3.7), ürünlerin sertifikaya sahip olmasının, üretim sürecinin denetimli olmasıyla birlikte anıldığı görülmektedir. Tüketiciler organik ürünü sertifikası üzerinden değerlendirdiklerini ve buna güvendiklerini tanımlama yaparken de ifade etmişlerdir. Ancak bulgulardaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi tüketicilerin ilgilendiği aslında sertifika değil yiyeceklerinin nasıl üretildiği, nasıl işlendiği ve nasıl pazarlandığı ve bu aşamalar üzerindeki denetimdir. Tüketicinin talebi üretim biçimini etkilemiş, bunun denetlenmesi ve belgelendirilmesi ise sertifika kuruluşlarına devredilmiştir (FAO).

Sertifika konusuna ilişkin görüşler tartışma bölümünün ilerleyen kısımlarında da ele alınmaktadır. Ancak, burada değinilmesi gereken önemli bir husus, organik tarımın denetim ve sertifika süreçlerini barındıran boyutunun, hem alanda söz sahibi kuruluşlar hem de katılımcılar açısından tartışmaya açık olduğudur. Örneğin FAO'nun tanımına göre sertifikadan muaf tutulan bazı küçük işletmeler de organik kategorisinde değerlendirilebilmektedir (<http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq1/en/>). Bu noktada araştırmaya katılan üretici görüşlerinde de ayrışmalar söz konusudur. Zira organik üreticisinin bir kısmı Ü6'dan alıntılandığı gibi bu kavramın içinin boşaltılarak her ürüne organik denmesinden rahatsızlık duymaktadır ve piyasadaki diğer ürünlerle ayrımını vurgulamak adına sertifika alma zorunluluğunun önemine değinilmiştir. Buna karşın Ü12'den yapılan alıntıda görüleceği gibi, sertifika kuruluşlarının bu alanı kâr amaçlı bir sektör haline getiriyor olmasından şikayet edilerek bu kuruluşlara gerek olmayan eski zamanlara atıfla tarım, gıda ve ekoloji üzerine yazılar yazan Abdullah Aysu'nun "*bilge köylü tarımı*" ifadesi kullanılmıştır.

Üretici cevaplarına göre çevre bağlamında belirlenmiş olan sorumluluk teması altında gelecek nesillere borçlu olmak, ata tohum ile sürdürülebilir üretim, toprağın canlılığını koruyan üretim ve ekosistemle uyumlu üretim gibi değerlendirmeler ifade edilmiştir (Çizelge 3.3).

FAO ve WHO ortaklığında yayımlanan kodekse göre organik tarım, tarım ekosistem sağlığını, biyoçeşitliliği, biyolojik döngüyü ve topraktaki biyolojik aktiviteyi arttırmayı destekleyen holistik bir üretim yönetimidir. Uygulamalardaki tercihlerin, yerel ihtiyaçlara göre şekillenen bölgesel koşullar dikkate alınarak yapılması önemlidir. Bu da herhangi bir gerekliliği yerine getirebilmek için sentetik maddeler kullanmak yerine mümkün olan tarımsal, biyolojik ve mekanik yöntemlerin kullanılmasıyla başarılabilir. (<http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq1/en/>)

Organik tarım mevzuatları GDO'lu ve ilaçlı tohumlara izin vermemekle beraber yerel çeşitlere, organik sertifikalı ata tohum ve ilaçlanmamış olması şartıyla hibrit tohumlara izin vermektedir (http://ekolojikpazarlar.org/?page_id=3387). Organik tarım sektöründe hibrit tohumun sakıncalı olmadığı, sürdürülebilirliğe aykırı olmadığı hatta organik üretime fayda sağladığı fikrine karşı bunu organik tarım üretimi içinde onaylamayan ve sürdürülebilir bulmayan görüşler de mevcuttur. Bu çalışma kapsamında karşılaşılan ata tohumun önemine dair ifadeler sürdürülebilirliğin sağlanması ile ilişkilendirilmektedir. Organik tarım sektöründe tartışmalı olan bu konuyla ilgili bu teknik ayrıntıya girilmemekle birlikte üretici ve tüketici algısındaki sürdürülebilirlik odaklı düşüncenin varlığı ortaya konulmuştur.

Bulgularda rastlanan gelecek nesillere karşı sorumluluk teması (Çizelge 3.3), gelecekte dünyanın devredileceği kuşaklarla şu anda yaşayan insanlar arasında bir sözleşmeye dayandırılabilir. Rawls'un "kuşaklar arası adalet"e sözleşmecî yaklaşımı bu olguyu açıklamakta kullanılabilmektedir. Özellikle adalet ilkesi gereği gelecek kuşakların günümüz insanı ile eşit biçimde kullanımına sunulması gerekli olan doğal kaynakların tüketimi ve israfı kabul edilebilir değildir ancak; gelecek kuşaklara karşı günümüz insanın sorumluluğu olduğunu düşünenlerin yanında bu teoriye karşı çıkanlar da mevcuttur (Cevizci, 2013). Bu argümana karşı çıkanlara göre henüz var olmayan gelecek kuşağa karşı sorumluluk duygusu, hâlihazırda açlık çeken çağdaşlarımıza karşı hissetmemiz

gereken sorumluluğun önüne geçmemelidir. Genel olarak organik tarımın verimsizliğini eleştiren ana akım üretim destekçileri, organik tarım üretim biçiminin vaat ettiği sürdürülebilirliğin nesiller boyunca devamını dünyada var olan açlığın yanında önemsiz olduğu fikrini ileri sürmektedirler. Dahası organik tarımın, örneğin 2050’de 9,2 milyara ulaşacak olan dünya nüfusunu besleyebilecek potansiyeli olmadığını iddia etmektedirler (Connor, 2013). Çalışmada yer alan katılımcı görüşlerine bu çerçeveden bakıldığında, tüketicilerin ahlaki üretim bağlamında ve iyi niyetli üretim ana-temasında toplanan ve en özet ifadesi ile “toprağın verdiği razı olmak” ve “açgözlü olmamak” ifadeleriyle ele aldıkları organik tarım algılarının bu noktada dikkat çekici olduğu vurgulanmalıdır (Çizelge 3.5). Zira organik tarımın “verimsizliğine” ilişkin tartışmalara karşı katılımcı görüşlerinin ekonomik bir terim olarak “verimlilik” üzerinden değil; onlar açısından önemli bulunan değerlerle ve etik gerekçelerle birlikte biçimlendiği söylenebilir. Üreticiler açısından bakıldığında da organik tarımın tanımlanmasında başvuru, doğaya (“toprağın canlılığını koruyan üretim” ve “ekosistemle uyumlu üretim”) ve gelecek nesillere karşı hissedilen sorumluluk duygusunun tam da bu bağlamda önemli olduğu vurgulanmalıdır (Çizelge 3.4). Diğer yandan organik pazardaki görüşmeciler mevcut açlığın sebebinin israf ve aşırı tüketim kültürü olduğunu; bu konularda da sorumluluk duygusu ile davranmayı gerekli bulduklarını ifade etmektedirler. Tarım ve gıda alanlarındaki sorunlara ilişkin düşünceleri sorulduğunda “aşırı tüketim” teması altında verilen cevaplar israfın ve konvansiyonel üretimin getirdiği duyarsızlığa işaret etmektedir. İlgili literatüre başvurulduğunda da, bu sonuçlarla benzer olarak açlık sorununun asıl sebebinin gıdaya erişimdeki adaletsizlik ve gelir yetersizliği olduğunu ileri süren çalışmalar olduğu görülmektedir (Reganold ve Wachter 2016). Ayrıca organik ve konvansiyonel tarım; üretkenlik, ekonomi, çevre ve çiftçi sağlığı, işsizlik gibi konuları da içeren sosyal refah hedefleri kapsamında karşılaştırıldığında, organik tarımın gelecek nesilleri beslemekte anlamlı bir seçenek olabileceğini ileri süren çalışmalar da mevcuttur (Reganold ve Wachter 2016).

Organik tarımı tarif ederken toprağın canlılığını koruma ve ekosistemle uyumlu üretim ifadelerinin kullanılması, üreticinin yaptığı iş içerisinde kendini nasıl konumlandığına dair bir bilgi vermektedir (Çizelge 3.3). Üretici toprağın kendinde değerini tanımakta ve üretim sürecinde mutlak bir iktidar iddia etmemektedir. Toprağın şartlarına göre çevresel döngünün belirleyiciliğine saygılı ve onunla uyumlu bir şekilde üretim yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Bu durumun, organik üreticisinin insan merkezli (antroposantrik) anlayış yerine çevre merkezli (ekosantrik) bir yaklaşımı tercih ettiği sonucunu verdiği yorumu yapılabilir. Ancak, görüşmecilerin yanıtlarında sağlık ve çevre bağlamında ortaya çıkan temaların genel görünümünde sağlığa ilişkin ifadelerin önemli ölçüde öne çıkmasına dayanarak üretimin sürdürülebilirliğinin önemsenmesi, insanın kendi faydasına bir talep olarak da değerlendirilebilir. Bu bulgunun doğayla işbirliği yapan kâhya insan anlayışına (Ertan, 2004) atıfla ele alınması uygun görülebilir. Doğaya karşı sorumluluklarını yerine getirmenin, doğanın kendinde değerinden ziyade insana olan faydasına binaen önemli bulunduğu, görüşmelerden elde edilen bulguların işaret ettiği önemli bir noktadır. Ancak bu öncelik sıralaması, araştırmanın konusu olan tarımın kendisinin yapısal olarak insanın doğaya fayda odaklı müdahalesi olması sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmelidir. Bu verileri antroposantrik-ekosantrik gerilim altında ele almak yerine, tarımın dinamiklerini göz önünde bulundurarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Zira tarım insan için vazgeçilmez bir etkinlik olarak insanın çevre ile en kapsamlı etkileşime girdiği bir alandır (Zimdahl,2019). Bir ürünün insan sağlığına faydalı olabilmesi için ekolojik olması yani aslında doğaya da faydalı olması gerektiği fikrinin, insanı doğanın efendisi değil bir parçası olarak konumlandıran bir anlayışın ürünü olduğu değerlendirilebilir. Buna göre, insan (üretici) kendi faydası için üretim yaparken doğanın kendi döngüsünü hiçe saymamakta, onunla savaşmak yerine onunla birlikte hareket etmekte ve doğada bulunan geleneği taklit ederek, zarar vermemeyi ve yarar sağlamayı gözetmektedir.

Organik tarımın çevreci bir üretim biçimi olduğuna işaret eden tüketici ifadeleri ise “doğaya zararsız üretim” , “ata tohum ile sürdürülebilir üretim” temaları altında toplanmıştır (Çizelge 3.4).Bu ifadeler organik tarımın, toprakta

herhangi bir zarar oluşturabilecek yapay gübre kullanımına izin vermemek, zararlı ve hastalıklarla mücadelede zararlı kimyasallar kullanmamak, toprağı iyileştirerek, içindeki organizmaların korunması ve beslenmesini sağlamak, toprağı sömürmeden verimliliğini doğal yollarla arttırmak ve genetiğı değıştirilmiş tohum kullanmamak gibi ilkeleri ile uyumludur (Sirat, 2016).

Ahlaki üretim bağlamında değıerlendirilen“İyi niyetli üretim” ifadesine (Çizelge 3.4) ilişkin bir başka dikkat çekici boyuta da değinmek gerekir. **T10**’dan yapılan alıntıda organik üreticisinin zor bir iş başardığı ve bunun gibi bir üretim biçimini seçmesinin bir sorumluluk bilinci ile gerçekleşmiş olabileceğine değinilmiştir. Burada toprağın verdiği “razı olmak” iyi niyetlilik olarak tanımlanmış ve daima daha fazla üretimi ve büyümeyi hedefleyen kapitalist üretim biçiminin aksine organik tarımdaki kanaatkâr tutum takdir edilmiştir.

T10 *“Teknik bir sürü tanımlama yapabiliriz ama ben orada iyi bir niyet görüyorum, toprağın da iyi niyetini görüyorum, işte üreticinin de çünkü zor bir şey olduğunu biliyorum organik tarımı sürdürmenin.(...) zor bir şeyin başarıldığını düşünüyorum. ... sonuçta parıltılı yaldızlı birşeyin çıkmayacağını düşündüğün halde yaptığın her türlü çabanın iyilik olduğunu düşünüyorum....çok vermesine gerek yok, olduğu kadar gibi bir şey”*

Parıltılı yaldızlı bir şeyin çıkmayacağını bile bile üretmenin iyi niyetli bir üretim olduğunu ifade eden tüketici parıltılı ve yaldızlı olmayan ürünü tercih ettiğini de beyan etmektedir. Bu tanımlamada tüketicinin davranışı gönüllü sadelik kavramı ile açıklanabilmektedir. Gönüllü sadelik tüketim kültürüne karşı ortaya çıkmış bir akım olup bireyin kendi kendine yetmesi, metalara daha az bağı olması ilkeleri üzerine kurulmaktadır (Buğday ve Babaoğlu, 2016).Tüketicinin bu ifadesi ahlaki tüketim bağlamında yorumlanmaktadır. Zira tüketici, seçme hakkını etik kaygılarla yapılan üretimi desteklemekten yana kullanmaktadır. Bu üretim biçiminin çevreye zararsız olmasından öte göğüslenmesi gereken pek çok zorluğu içeriyor olması da tüketicinin bu alanı tanımlarken kullanmayı tercih ettiği üreticinin emeğinin önemine işaret eden bir unsur olarak kaydedilmektedir.

4.3. Organik Tarımın Motivasyonu

Araştırmada, istisnasız bütün görüşmeciler organik tarım ürünlerinin sağlık açısından olumlu etkilerine odaklanarak bu ürünleri üretmeyi ve/veya tüketmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 3.5, Çizelge 3.6). Çoğunlukla aynı zamanda tüketici de olan organik üreticisi temel motivasyonunun hem kendi sağlıkları hem ailelerinin sağlıkları hem de insanların genelinin sağlığı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Saha bulguları değerlendirildiğinde, katılımcıların organik tarımı sağlıklı veya konvansiyonel tarım uygulamalarını zararlı bulmalarının altında kendi deneyimleri ve izlenimleri sonucunda; söz gelimi *çevrelerindeki kanser vakalarının artışına* ilişkin gözlemleriyle *doğal yöntemlerin tarımda giderek azaldığına* yönelik kanaatlerini birleştirerek ulaştıkları sonuçların yattığı söylenebilir. Hatta bu kanının bir yakının hastalığı veya kaybı gibi geçmiş deneyimlerle katılımcının zihninde somutlaştığı görülmektedir (Çizelge 3.6). Nitekim konvansiyonel ve organik tarıma yönelimlerinde tüketicilerin algılarını karşılaştıran bir çalışmada da zaman içinde artan sağlık problemlerinin gözlenmesinin organik tüketicisini destekleyen bir olgu olduğuna değinilmiştir (Yiridoe ve ark., 2005).

Buna karşın çalışmanın örneklem grubundan bir tüketici bilimsel çalışmaları takip ettiğini ancak o çalışmalara da güvenmediğini gerekçeleriyle birlikte beyan etmiş (Çizelge 3.10), benzer görüşler aynı zamanda çalışmanın bu bölümünün Tarım ve Gıda Alanındaki Problemler başlığı altında “sermayenin sektörü yönlendirmesi” teması altında değerlendirilmiştir.

T5 “Yani ben aslında baya araştırıyorum özellikle çocuklar da olduğu için bu Amerika’daki yayınları falan araştırıyorum. Bu araştırmaların da hiç birinin güvenilir olduğunu düşünmüyorum çünkü bu FDA’ya falan da hep bir şeyler sponsor oluyor. Hangi firma sponsor olursa atıyorum o sene tavuk sponsor olursa

tavuk öne çıkıyor. Et ürünleri sponsor olursa et ürünleri öne çıkıyor. O yüzden bence pek bir güvenilirliği yok.”

Avrupa'nın 5 ülkesinde (Avusturya, İtalya, Hollanda, İngiltere ve İsviçre) yapılan toplam 16 odak grup ve 119 üretici ile gerçekleştirilmiş olan bir çalışmanın bulgularında gıda kalitesi, sağlık ve çevre değerleri üreticilerin organik tarıma yönelmesinde öne çıkmıştır (Padel, 2008). Organik Ticaret Birliğinin 2016'da Amerika Birleşik Devletlerinde yaptığı bir araştırmaya göre organik ürünlere yönelimdeki birincil neden, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ile benzer olarak sağlıktır (Brantsæter ve ark., 2017). Saha çalışmasının bulgularının söz konusu araştırmalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim tüketiciler açısından ise sağlık başat olarak öne çıkan kategori olmuştur ve üreticilerin tamamı da kendileri de organik ürün tüketmeye özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, çalışmada üreticinin verdiği, sağlık bağlamında kümelenen cevaplar kişinin kendisine ve kendi ailesine dönük bir çaba ile sınırlı kalmamakta; toplumsal faydaya dönük bir çaba olarak da tüketiciye karşı sorumluluk anateması altında görünmektedir (Çizelge 3.5).

Sağlık endişesini, çevre konularına öncелеmek insanların yönelimlerdeki egoist (kişinin kendi yararına odaklı) bir yaklaşım olarak değerlendirilirken ekolojik duyarlılık ve hayvan refahı hassasiyeti alturistik (toplumun ve kendinden başkasının yararına odaklı) bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Magnussonet ve ark, 2003). Araştırma bulgularından yola çıkarak, bu çalışmada yer alan üreticilerin, sağlık endişelerinin yalnızca egoist bir yaklaşım olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığına altı çizilmelidir.

Üreticilerin tamamı yalnızca organik ürün üretmektedirler. Konvansiyonel üretime yönelmemelerinde ahlaki bir tutuma işaret eden pek çok temaya ulaşılmıştır. Tüketmediği şeyi satmamak (Çizelge 3.7) adına konvansiyonel tarıma yönelmeyi doğru bulmayan üretici, tüketici ile arasında etik bir ilişki kurmuştur. Levinas'ın kendi ayrıcalığını sorgulamakla başlayan *başkasının* adaleti kavramı

ile bu tutum arasında bir özdeşlik kurulabilir (Akçetin, 2019). Organik üreticisi tüketici ile birebir temas kurarak onunla bir duygudaşlık içerisine girmiştir.

Üreticiler, işlerini severek yaptıklarını, bu işi yaparken kendilerini faydalı ve mutlu hissettiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 3.5). Ayrıca doğru olduğuna inandıkları için bu üretim biçimine yöneldiklerini ifade ederek organik tarımın içerdiği değerleri araçsal değerler olarak değil temel değerler olarak ele almaktadırlar (Çizelge 3.7). Zira ekonomik kaygının ötesinde bu alana ekstra para yatırarak bu işi sürdürdüklerini ifade eden üreticiler olmuştur.

Yine bulgularda üreticinin sürdürülebilirliği hedeflediği, tohum ırklarının yok olmamasını ve tohum tekelleşmesi sonucunda dış ticarete bağımlı olamamayı önemsedikleri görülmektedir (Çizelge 3.7). Bu bulgular, ahlaki değerler bağlamında çevresel sorumluluğa işaret eden sürdürülebilirlik teması altında değerlendirilmiştir. Üreticilerin yaptıkları organik tarım tanımlarında, gelecek nesillere bir borç olarak toprağın canlılığını, ata tohum ile sürdürülebilirliği ve ekosistemle uyumluluğu gözetme sorumluluğunu vurgulayan ifadeler, buradaki bulgularla uyumlu olarak, çevresel değerlere işaret etmektedir.

Avrupa’da üreticilerle yapılan bir araştırmaya göre üreticileri organik tarıma yönlendiren temel kaygı, tarımsal uygulamalara ve ürün yönetimine bağlı olarak toprağın korunmasıdır. Buna göre, yabancı ot istilası gibi tarımsal problemlerin üstesinden organik ve geleneksel tarım yöntemleriyle gelmek birinci plandadır. Organik tarımın toprağa sağladığı fayda çiftçilerin motivasyonunu artırmaktadır (Casagrande ve ark., 2014).

Amerika’da organik tarım üreticileriyle yapılan bir çalışmaya göre ise organik tarım çiftçileri kârlılık sebebiyle, çevresel sorumluluk sebebiyle ve organik üretimi bir yaşam tarzı olarak benimsedikleri için bu alana yönelmektedirler (Peterson ve ark., 2012).

Üreticilerin yöneliminde kayda değer bir başka bulgu da tarımda gerçekten geleneksel olan yöntemleri koruma ve devam ettirme sorumluluğudur (Çizelge 3.5). Schwartz (1992) değer içeriği ve yapısını sınıflamaya yönelik tanımladığı modele göre kişinin bireysel değerlere ya da kolektif değerlere verdiği önem nispetinde bir sınıflama yapmaktadır. Bu modeli organik olarak üretilmiş belirli bir ürünü tüketicilerin tercihinine yönelik olarak, İsveç’te uygulayan bir araştırmada “geleneğe saygı” ve “ataların geleneğini onurlandırma motivasyonları” ile karşılaşılmıştır (Kihlberg ve Risvik 2007). Bu çalışmada ise üreticinin geleneği koruma ve sürdürme sorumluluğu hissederek organik tarım alanına yönelmiş olduğu görülmektedir. Bunun sebebi daha önce de belirtildiği gibi üreticilerin temel olarak aslında birer tüketici olmaları gerekçesiyle açıklanabilir. “Bir tüketici olarak fark yaratmak” yolu ile yetinmeyen bu tüketiciler, üretim biçimini yalnızca tüketim tercihi ile değiştirmeyi değil, bizzat üreterek ideal bulduğu üretim biçimini hayata geçirmeyi tercih etmiştir.

Çalışmanın bulguları arasında desteklemelerden yararlanabilmek ve ürünü direk tüketiciye satabilme imkanı üreticinin organik üretim biçimini benimsemesinde etkili olduğu görülmektedir. Bu sonuç araştırma kurgulanırken kabul edilen varsayımlardan biri ile uyumlu olmakla birlikte demografik verilerin analiz edildiği bölümde de değinildiği gibi konvansiyonel geçmişi olan üreticiler için geçerli olduğu kaydedilmelidir (Çizelge 3.5).

Üreticilerin cevapları arasında kârlılığa işaret eden ifadeler olduğu gibi organik tarımı kârlı bulmayan üreticiler de mesleki tatmin bağlamında işlerini severek yaptıkları bu işin tüketici tarafından taktir edilmesini değerli bulduklarını ve bu durumun kendilerini teşvik ettiğini belirtmişlerdir (Çizelge 3.5). Çalışma koşulları üzerine yapılan bir araştırmaya göre yapılan işin olumlu sonuçlarını net bir biçimde görebilmek, çalışma motivasyonunu artıran bir faktördür (Gällstedt, 2003). Ayrıca mesleki tatminin motivasyon ve etik kararlar almak üzerinde olumlu bir etkisi vardır (Yetmar ve Eastman, 2000). Bu nedenle ilgili bulgular bu perspektif dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanında bir diğerk dikkat çekici nokta ise organik tarım çiftçilerinin ürettikleri ürüne yabancılaşmış olmamaları ve öncelikle kendi tüketimleri için ürettiklerini, kendi yemedikleri bir şeyi satmayı düşünmedikleri için konvansiyonel tarım üretimi yapmayı tercih etmediklerini beyan etmeleridir (Çizelge 3.7). Bu üretim biçiminde, üretici işine yabancılaşmadığı gibi tüketiciyle bir duygudaşlık kurabilmiş görünmektedir. Öte yandan kendileri de tüketici olan üreticilerle; piyasadaki alternatiflerine göre daha pahalı ürünleri satın almaya talip,tezgahta çürüyen ürünü gören, üretim yerinden pazara kadar ürünü getirme sürecinin zorluğuna şahit olan ve üreticinin çektiği zorlukları içselleştiren tüketici arasında oldukça güçlü bir empati geliştiği gözlemlenmiştir. İlgili literatür ışığında bu bulguların organik tarım taraflarının bir etik anlayışı geliştirmelerinde etkisi olduğu söylenebilir. Zira önemli bir kısmı sağlık hizmetleri alanında olmak üzere etik kararlar almanın empati ile desteklendiğini gösteren pek çok çalışma mevcuttur (Van Dijke ve ark.,2018)

Bu çalışmanın bulgularında da görüldüğü gibi donmuş ürününü tezgaha koymaktan çekinen organik üreticisi ve o nasıl olursa olsun ürünü pazara getirmiş olduğu için üreticiye minnet duyan tüketicinin anlatıları arasında birbirini destekleyen sonuçlar ortaya çıkmaktadır. “*Kıymet bilen insanlara kıyamıyoruz*”(Ü5) diyerek organik tarımla gelen zorlukları göğüsleme motivasyonunu belirten üretici ile “*bu adam bunu buraya getirdiyse ben şımarıklık etmemem lazım*”(T9) diyen tüketici, iki ayrı şehirde birbirinden habersiz, organik hareket ile oluşan kültürü oldukça tutarlı bir şekilde anlatmışlardır.

Bu tablo bize organik pazarda bir dayanışma kültürünün oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca Ü12’den yapılan alıntıda müşteri yerine “müşterek” ifadesinin kullanılması oldukça anlamlıdır. Burada kendi işine tüketiciyi ortak eden, süreçten onu haberdar ederek tam bir şeffaflık içerisinde üretimini sürdürmeyi amaçlayan üretici hem tüketicideki güveni tam anlamıyla sağlamayı hem de kendi fiyat politikasına tüketiciyi razı etmeyi amaçlamaktadır. Bu bulgu Goleman’ın radikal şeffaflık kavramını akla getirmektedir. Radikal şeffaflık bir

malın imalatından tüketimine ve hatta daha sonra atılmasına kadar karbon ayak izi ve diğer çevresel maliyetin, biyolojik risklerin ve üretim aktörleri üzerindeki etkilerin de dahil olduğu takip edilebilir bilginin satın alma kararı vermesi gereken tüketiciye tam bir şeffaflık içinde verilmesidir (Doğan, 2010).

Tüketicilerin motivasyonları arasında büyük ölçüde sağlık, çevre ve üretim biçimine destek vermek gibi bağlamlar ortaya çıkmıştır (Çizelge 3.6).

Sağlık konusu ile ilgili ortaya çıkan hastalıklardan korunmak ve hastalanma olasılığını azaltmak gibi temaların koruyucu hekimlik ifadesiyle bulgularda yer alması (Çizelge 3.6) Yiridoe ve arkadaşlarının çalışmasında ortaya çıkan tüketici yönelimi bulguları ile örtüşmektedir. Buna göre tüketiciler organik ürüne daha fazla ödeyerek bir sağlık yatırımı yapmaktadırlar (Yiridoe ve ark., 2005).

Türkiye özelinde tüketicinin organik gıdaya yönelimini araştıran bir çalışmaya göre tüketicinin değerleriyle ve fiyat algılarıyla belirlenmektedir. Satın alma sebepleri, sağlıklı yaşam bilinci, organik ürün anlayışı, fiyatlar ve çevre bilinci olarak belirtilmektedir (Yılmaz ve Ilter, 2017). Bunun yanında yapılan pek çok araştırmada organik ürün satın alma sebepleri arasında birinci sırada sağlık gelmektedir (Sandallıoğlu, 2014; Bulut, 2018; Nasırlı, 2019).

Motivasyon, inanç ve değerlerin organik ürünleri satın alma davranışları üzerine etkilerini araştıran çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Organik ürünlere yönelmede sağlık endişelerinin ekolojik hassasiyete göre öncelikli olduğu çalışmalar mevcutken, çevresel hassasiyetlerin ve hayvan refahını gözetmenin daha öncelikli bir tercih sebebi olduğunu ortaya koyan çalışmalar da yapılmıştır (Michaelidou, N., ve Hassan, L. M. (2008). Bir başka çalışmada ise tüketiciler, yüksek besin değerinde gıdalara ulaşmaktan ziyade pestisit kalıntılarından kaçınmayı daha çok önemsemektedirler (Brantsæter ve ark., 2017).

Bu çalışmada da tüketicilerin yönelimleri alanyazında mevcut olan diğer çalışmalarla benzer olarak sağlık ve çevre bağlamında gruplanan değerler etrafında şekillenmiş, görüşmelerde sağlık gerekçesi daha fazla değinilen unsur olmuştur. Bu durum tüketicinin yöneliminde etkili olan tutumun faydacılık olduğu sonucunu vermektedir.

Çalışmada elde edilen bulgulardan bir diğeri, yalnızca organik ürün tüketmekte iddialı olan tüketicilerin bazı durumlarda organik ürün tüketebilmek için üretim yapmalarıdır. Tüketim toplumu tarafından yalnızca tüketici olarak kimliklendirilmiş gıda kaynağıyla ilişkisi tamamen kesilmiş, tükettiği yiyeceği, kendisi üretmeyen yaşamın devamı için gıda elde etmeye uğraşmayan ancak başka toplumsal rolleri olan modern insanlar olarak tüketiciler, organik pazardaki kısıtlılıklar karşısında üretmeyi deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Üretici ile tüketici arasındaki fiziksel ve zihinsel boşluk bu deneyim sayesinde azalmaktadır (Brom, 2000).

Organik tüketimin kendilerine daha az miktarda besinle yetinmeyi öğrettiğini, bu şekilde mevsimle uyumlu hareket etmenin önemini kavradıklarını ayrıca üretilen ürünün arkasındaki emeğe duydukları saygının onları israftan alıkoyduğunu söylemişlerdir. Buna göre organik tarım tüketim alışkanlıkları, tarım ve gıda sektöründeki sorunlardan biri olarak tüketici algısı ve tüketim alışkanlıkları kapsamında ortaya çıkan aşırı tüketim ve israf sorununa karşı bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Bu veriler bütünsel olarak değerlendirildiğinde, organik pazarın kısıtlılıkları sayesinde tüketiciler de organik ürünlerin vaat ettiği sağlık ve çevre temel değerlerine ulaşabilmek için tüketim süreçlerinde değişiklikler yapmışlardır. Organik pazardaki tüketicinin *homo consumens* olmadığı, gönüllü sadelikten yana bir tüketici olduğu söylenebilir (Buğday ve Babaoğlu, 2016).

Çalışmanın bulguları arasında tüketicinin organik ürünlere olan yöneliminde bir başka itici güç manevi ve kültürel değerler yer almaktadır (Çizelge 3.8). Schwartz modeline göre yapılan araştırmada da kolektif bir tutum

olarak ele alınan hayırseverlik ve evrensellik değerleri altında “bencil olamamak”, “kendin için istediğini başkası için de istemek” bulgularıyla çalışmamızın bulguları örtüşmektedir. Bauman’a göre kendin için istediğini başkası için de istemek ve bencil olmamak etiğin tüketim dünyasında var olabilmesinin en önemli gereklerinden biridir (Bauman, 2009).

Çalışmamızla benzer şekilde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme olarak tasarlanmış bir başka araştırmaya göre çevre, kişisel sağlık, dini inanç gibi kavramlara ilişkin değerler, inançlar ve normlar organik ürünleri satın almada etkindir (Zepeda ve Deal, 2009).

4.4. Tarım ve Gıda Alanındaki Problemler

Derinlemesine görüşmelerde elde edilen verilere göre tarım ve gıda alanında genel problemler bağlamında *denetim eksikliği* teması öne çıkmaktadır.

TARGET projesi kapsamında yürütülen ve tarım ve gıda sektöründe çalışan teknik personelle yapılan bir araştırmada denetimlerin, güvenilirliği sağlayacak yeterlilikte olduğunu düşünenler %13, denetimlerin güvenilirliği sağlamadığını belirtenler %68 oranında olduğu görülmüştür (TARGET, 2016). Bu sonuç, araştırmada elde edilen üreticiler tarafından vurgulanan denetim eksikliği bulgusu ile uyumlu görünmektedir.

Tüketicilerin cevaplarında yer alan denetim eksikliği, çiftçilerin genel olarak ilaç kullanımı gibi konularda bilinçsiz olmaları ve ilaç şirketlerinin sektörü yönlendiriyor olduğu düşüncesi genel olarak bir güvensizlik yaratmaktadır (Çizelge 3.10). Organik üretim biçimi ise bu sorunlara kendi sistemi içinde bazı çözümler üretmektedir. Zira organik ürünler sertifika denetiminden geçmekte, organik üreticileri bu süreçte eğitim almakta ve tarım ve gıda sektöründe faaliyet gösteren ilaç şirketleri bu alanda kendilerine yer bulamamaktadır.

Çalışmanın çıktıları arasında gerek üreticiler gerekse tüketiciler; hem üretimdeki hem de tüketimdeki plansızlığı bir sorun olarak ortaya koymuşlardır (Çizelge 3.9, Çizelge 3.10). Katılımcılara göre tarım politikalarının doğru bir üretim planı önerememesi sonucu ortaya çıkan düşük verim ve kırsaldan kente göç ve buna bağlı üretim düşüşü konvansiyonel üretimi de kapsayan önemli bir problem olarak görülmektedir ve bu durum sektöre yüksek fiyatlar olarak yansımaktadır. Ayrıca emek yoğun bir üretim biçimi olan organik tarımın sorunlarından biri olarak üreticiler tarafından ifade edilen teknik yetersizlikler ve nitelikli işçi sıkıntısı da bu durumun bir sonucu olarak yorumlanabilir. Yetiştirilmiş eleman eksikliği ve böcek ve zararlı otlar gibi üretim sorunlarına organik çözümler üretmekteki zorluklar üretici tarafından dile getirilmiştir (Çizelge 3.9).

Küreselleşme sürecinde yoğunlaşan neo-liberal politikalar, hem ulusal hem de uluslararası alanlarda tarım sektörüne yansıyan kentsel ve kırsal alanlardaki mekânsal dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Tarımsal arazilerde hangi ürünün üretileceği, kırsal tarımsal istihdam, işgücü planlanmasının devlet tarafından yapılması gerekliliği karşılanmamaktadır (Şenol ve Yörür, 2006). Çetiner'e göre üretimin artması, gıda arz güvencesinin olmazsa olmaz koşuludur. Bunu sağlayabilmek içinse bir plan dâhilinde tedarik zinciri gibi tüm aşamalarda ürün kayıplarının önlenmesi ve aşırı fiyat dalgalanmalarının önüne geçilmesi gerekmektedir (Çetiner, 2015).

Görüşmecilerin de değindiği köyden kente göç sorunu (Çizelge 3.10), artan nüfus ile tarımdan sağlanan gelirin yetersiz kalması, tarım arazilerinin çeşitli nedenlerle parçalanmasıyla tarım işletmelerinin düşük gelirli küçük işletmelere dönüşmesi, tarımsal üretimde yeni gelişmeler ile makine kullanımının artmasıyla iş gücüne olan talebin azalması gibi özellikle ekonomik kökenli nedenlerle gerçekleşmektedir. Böylece tarımsal üretimde çalışacak genç işgücünün azalması, terk edilen arazilerin atıl şekilde kalması, tarımda üretim ve verimin düşmesi, gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Yalçın ve Öcal, 2016).

Tüketiciler tarafından plansız tüketim bağlamında israf ve aşırı tüketim alışkanlıklarının yaygınlığına ve normalleşmiş olmasına değinildiği gözlemlenmektedir. Organik tüketicisi, içinde bulunduğu tüketim toplumunu düşünömsel modernite kuramı çerçevesinde eleştirmekte, bu kültürün beraberinde getirdiği *bireyin bedensel ve zihinsel sağlığındaki kötüleşme, çevre kirliliği ve toplumsal dokudaki bozulma* sorunlarının (Doğan, 2010) bir parçası olmayı reddettiği görölmektedir.

Üreticiler açısından organik tarımdaki sorunlar bağlamında ürünlerinin kısa raf ömrü ile depolama sorunlarına ve düşük verimin fiyatı yükseltmesine değinilmiştir. Bu yüksek fiyatın bir sonucu olarak talebin azlığı, satılamayan ve elde kalan ürünün maliyete eklenmesiyle üreticinin yüksek maliyet şikayetini bir kısır döngüye sokmaktadır. Bu duruma tüketici tarafından da değinilmekte ve yüksek fiyatlarda tüketicinin bu alana yönelmemesinin de payı olduğı tüketiciler tarafından da ifade edilmektedir. Aşırı tüketim, israf gibi temalar altında tüketim alışkanlıklarını eleştiren tüketiciler, organik tüketiminin yaygınlaşması için kendi çevrelerine organik tüketimi teşvik edici konuşmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Tüketim ihtiyaçlarında öncelik sırasının, - bilhassa sağlığı etkilediği için - gıda harcamaları kaleminde olması gerektiğini ifade eden tüketicilere göre organik ürünleri tercih etmemek, tüketicideki bilinçsizliğin bir sonucudur.

Tarım ve gıda alanındaki problemlere ilişkin olarak bu çalışmanın en önemli çıktılarından biri ise üreticinin de tüketicinin de iletişim konusuna önem atfetmesidir. Tüketicilerin yerel ve organik ürünler alırken üretici ve tüketici arasında güvene dayalı güçlü kişisel ilişkiler kurmayı hedeflediklerini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Zepeda ve Deal, 2009).

Sektörde genel olarak mevcut olan denetimsizlik algısı ve yapılan denetimlere güvenmeme durumuna çözüm önerisi, üretici ve tüketici arasında kurulabilecek bir bağ ve karşılıklı güvene dayalı bir ilişki olarak ileri sürölmektedir. Üretici ile tüketici arasında organik bir bağ kurabilmeyi önemli bulduklarını anlatan üreticilerle uyumlu olarak tüketiciler de bu konuyu

önemsediklerini ve ilişki kurabildikleri insanlara daha rahat güvenebildiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla araştırma bulgularına göre üreticiyle tüketici arasında; güven ögesi temelinde yüzyüze iletişimi öne çıkaran birincil ilişki biçimi ortaya çıkmakta ve bu ilişki her iki taraf açısından da önemli bulunmaktadır. Bununla paralel olarak tüketicilerin önemsedikleri bir başka olgu da ödedikleri paranın emeğin sahibine ulaşması konusundaki duyarlılıklarıdır. Tüketici organik pazarda aracılardan varlığını bir sorun olarak ortaya koymaktadır.

Üretici ve tüketici arasındaki temasın kopması sonucunda hem fiziksel hem de zihinsel anlamda oluşan uzaklık ve yabancılaşma sorunu Brom (2000)'a göre iki taraf arasında ahlaki değerlendirmeler bağlamında farklılıklar bulunmaktadır. Brom'a göre güven artık insan ilişkilerine dayalı olarak sağlanamamakla birlikte güvenin temini ancak kurumsal bir dürüstlüğü temsil eden etiketleme sistemi ile sağlanabilir. Bu çalışmada ortaya çıkan "sertifikaya güven" konusu Brom'un teorisi ile uyumludur (Brom, 2000).

Bunun yanında sertifikanın güvenliğinden de şüphe eden bazı üreticilerin ve tüketicilerin beyanlarına göre gerçek güven ilişkisi üretici tüketici arasındaki insan ilişkisine dayanmaktadır. Yiridoe ve arkadaşlarına göre organik tarımın özelliklerine ilişkin kısmen tekdüze olmayan organik standartlar ve sertifikasyon prosedürlerinden kaynaklanan organik etiketler hakkındaki şüphelik, bazı tüketicileri organik ürün satın almaktan alıkoymaktadır (Yiridoe ve ark., 2005). Bu çalışmada tüketicilerin bahsettiği güvensizlik teması bunu desteklemektedir. Tüketici bu sorunu üretici ile bire bir ilişki içine girerek çözmüştür.

Çalışmada ortaya çıkan bu görünümün, örneklem dışında kalan diğer pazarlara uyarlanabilmesi yönünde alanda kimi girişimlerin bulunması, oldukça dikkat çekicidir. Üreticiyle tüketicinin hiç karşılaşmadan gerçekleştirdiği alışverişlerde yaşanan güven başta olmak üzere birçok sorunlara ilişkin getirilmeye çalışılan çözümler arasında organik pazarların yanında diğer bazı oluşumlar da mevcuttur. Bunlardan birisi olan Boğaziçi Mensupları Tüketim Kooperatifi (BÜKOOP), üretici ve tüketici arasındaki aracılardan kaldırarak ve

sağlıklı gıdayı, uygun fiyatla küçük üreticiden tüketiciye ulaştırarak gıda, tarım ve hayvancılıkta yaşanan sıkıntılara çözümler sunmayı hedeflemektedir (BÜKOOP, 2014).

Çalışmamızın bir başka çıktısı olan organik ürünün pahalılığı sorununa da çözüm üretmek bu tüketici kooperatifinin hedefleri arasında yer almaktadır. Sağlıklı, organik ürünlerin yalnızca yüksek gelirli gruplar tarafından tüketilebilmesi yerine adil bir şekilde tüm gelir gruplarınca erişilebilir olmasını sağlamak adına tarla ziyaretleri ile üretici ve tüketici arasında güvene dayalı uzun soluklu ilişkiler kurmak çözümün önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir (BÜKOOP, 2014).

Buna benzer olarak karşılıklı güven ilişkisine ve dürüstlüğe dayalı, tüketici kooperatifleri benzeri bir çözüm önerisi çalışmamıza katılan tüketicilerden **T15**'in ifadesinde ortaya çıkmaktadır: *“Sadece ürünlerin organik olması yetmiyor. Tüketici ile üretici arasında da organik bir bağ kuruluyor.”*

Üretici ve tüketici arasındaki yabancıliğin kaldırılması gerektiğini ifade eden **Ü12** organik pazarları henüz bu yeterlilikte bulmadığını, ancak umut vaat ettiğini ifade etmiştir.

Tarım ve gıda alanındaki denetimsizliği önemli bir sorun olarak ortaya koyan tüketiciler, organik pazarların denetiminden de emin olmadıklarını ancak bir ihtimali kovalayarak organik pazarlardan alışveriş yapmaya geldiklerini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte bu ihtimale dayalı başlangıç adımını izleyen süreç ve deneyimlerde, üreticiyle tüketici arasında gelişen ilişkilerle kurulan güvene dayalı alışverişin, denetim konusunu giderek geri plana ittiği söylenebilir.

5 SONUÇ VE ÖNERİLER

“Türkiye’de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler” başlıklı bu çalışmada Türkiye’nin çeşitli illerinde faaliyet gösteren organik pazarlarda üreticiler ve tüketiciler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme soruları, üreticilerin ve tüketicilerin organik tarım algılarını ve bu alana yönelmelerinde etkili olan faktörleri anlayabilmek amacıyla yapılandırılmış bir biçimde kurgulanmıştır.

Araştırma kurgulanırken üreticinin organik tarım alanına yönelmesinde etkili olan nedenlere ilişkin varsayımların başında *artan talebin varlığı, devlet teşviklerinden yararlanabilmek, ürünü organik pazarlar vasıtası ile birinci elden tüketiciye sunarak nihai fiyattan nispeten daha büyük kâr elde etmek*, gibi kâr odaklı motivasyonlar gelmiştir. Ancak çalışmanın bulgularına göre bu etmenler ilk sırada olmayıp, ancak her birine ilişkin olumlu veriye de ulaşılmıştır. Burada sıfırdan organik üretime başlayan üretici ile konvansiyonel üretim biçiminden organik üretime yönelen üretici arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Görüşülen üreticilerden 7 tanesi en başından beri organik ürün üretmekte olup bu alana sağlık duyarlılıkları gerekçesiyle yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Konvansiyonel üretimden organik tarıma geçen üreticilerin ifadelerinde yine sağlık odaklılığın beraberinde kârlılık, artan talebin varlığı, devlet teşviklerinden yararlanabilmek, ürünü organik pazarlar yoluyla birinci elden tüketiciye sunarak, nihai fiyattan daha büyük kâr elde etmek gibi motivasyonlar mevcuttur. Bu araştırmanın bulgusundan yola çıkarak tarıma organikle başlayan ve konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçiş yapan çiftçilerin etik algılarının karşılaştırılması üzerinden bir başka araştırma kurgulanabilir.

Üreticilerin *çevreci kaygılar ve sağlıkla ilgili endişeler* taşıdıkları için bu alana yönelmiş olabilecekleri ayrıca *toprak kalitesini korumayı ve uzun vadede*

sürdürülebilirliği sağlayarak verimliliği artırmayı amaçlıyor oldukları da araştırmanın varsayımları arasında bulunmaktadır. Araştırma sonucunda olumlanan bu varsayımların yanı sıra; üreticilerin sürdürülebilirliği yalnızca toprak özelinde değil dış ticarete bağımlı olmadan üretim yapabilme ve tohum ırklarının yok olmasının önüne geçmek gibi unsurlar doğrultusunda da ele aldıkları görülmüştür.

Araştırma kurgulanırken tüketicinin organik ürünlere yönelme nedenlerinin, *sağlık endişeleri, çevreci kaygılar, toprak kalitesinin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması* olduğu varsayılmıştır. Araştırmanın sonunda bu varsayımları destekleyen bulgulara ulaşıldığı net bir biçimde söylenebilir. Bunun yanında tüketicilerin bu üretim biçimini ahlaki bir üretim biçimi olarak niteledikleri ve özellikle bu üretimin sürdürülebilirliği adına kendilerinde üreticiyi destekleme sorumluluğu hissettikleri araştırmadan önce öngörülmeyen bir sonuç ve araştırmaya ait bir katkı olarak değerlendirilebilir. Zahmetli ve zor bir üretim modeli olarak gördükleri organik tarımda üreticinin emeğine karşı sorumluluk hisseden tüketici bu emeğe saygı duymaktadır. Yine bu kapsamda harcadıkları paranın üretim yapan kişiye ulaştığını bilmeyi önemseyen tüketicinin, konvansiyonel tarım sistemindeki gibi çiftçi yerine aracılardan para kazanıyor olmasından hoşnut olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Organik üreticisinin sorunlarına ilişkin varsayımlar *sertifikasyon şartlarını sağlayabilmek ve maliyeti ve ürün kaybını artıran kısa raf ömrü* olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları bu varsayımları desteklemektedir. Sertifikasyon koşullarından sorun olarak söz edilmemişse de sertifikasyon için yapılan harcamalara bir sorun olarak değinilmiştir. Aslında bu durum, sertifika koşullarının organik tarım üretimi için vazgeçilmez olması sebebiyle üretici tarafından zaten içselleştirilmiş olduğu, fakat bu şartların onaylanması için ticari bir yapıdan hizmet alma zorunluluğunun üreticiyi rahatsız ettiği sonucunu vermektedir. Kısa raf ömrünün ürün kaybını arttırması ve yüksek maliyetin ise üretici cephesinde bir sorun yaratması çalışmanın bulgularıyla doğrulanmaktadır.

Organik ürün tüketicilerinin olası en önemli sorunları *organik ürüne erişimin kısıtlılığı, organik ürünlerin pahalılığı ve organik ürün çeşidinin azlığı* şeklinde kabul edilmiştir. Araştırma bulgularına göre bu varsayımlar tüketiciler için birer sorun olmakla birlikte aşılabılır durumlar olarak görülmektedir. Sertifikaya olan güvensizlik ve organik pazarda araçların bulunmasının tüketicilerce de birer ek sorun olarak algılandığı sonucuna varılmıştır.

Organik üreticiler arasında istisnasız olarak öncelikli motivasyon kaynağının sağlık endişeleri olduğu çalışmanın sonuçları arasında görülmektedir. Artan kanser vakalarının ve şeker hastalıklarının küçük çocuklarda dahi görülmesinin ardında konvasiyonel ürünlerin payının bulunduğunu düşünen üreticiler öncelikle kendi tüketimleri için organik tarım yapmaya başladıklarını ve daha sonra bunu insanların hizmetine sunduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma öncesinde üretici ve tüketici arasında olduğu düşünülen önemli farklılıklar gereği organik tarıma yaklaşımlarında da büyük farkların olacağı varsayılmıştır. Ancak araştırmanın sonuçlarında görülmüştür ki, üretici ve tüketicinin organik pazarda bulunma motivasyonları ve organik tarımı algılama biçimleri arasında çok derin farklılıklar bulunmamaktadır. Her şeyden önce ürettiği ürünü tüketebilen, bu ürünün insanlar üzerindeki olumlu etkisini onların olumlu geri dönüşleri vasıtasıyla görebilen üretici, emeğine yabancılaşmadan, kendini organik tarım kültürüne ait hissederek üretmektedir.

Çevreye ilişkin kaygılar hem sorumluluk duygusu ile, hem de faydalılık ile açıklanabilmektedir. Çevre duyarlılığı, toprak kalitesinin korunması ve sürdürülebilirlik hem gelecek nesillere karşı sorumluluk kavramıyla, hem de üretim açısından verimliliğin artışına daha olumlu bir katkı sağlamakla faydalılık bağlamında değerlendirilebilir.

Gerek gelecek kuşakları öne sürmesiyle, gerek üretimdeki verimliliğe daha olumlu katkı sağlama gerekçesiyle organik tarıma yönelen üreticinin çevre merkezli (ekosantrik)/ bütüncül (holistik) anlayışı antroposantrik bir şekilde

yorumladığını söylemek mümkündür. Her ne kadar doğayı araçsallaştıran insan merkezli anlayışa uygun olarak faydalılık ve sağlık faktörleri öne çıksa da, organik üreticisi doğanın bir parçası olduğunu göz ardı etmemektedir. Bu bakımdan organik üreticisi, doğanın kendi içindeki döngüsünü korumayı önemseyerek ve toprak zenginliğinin önemini kavrayarak ürün elde etmektedir.

Benzer bir şekilde sağlık vurgusu istisnasız olarak tüketicilerin cevapları arasında da birinci sıradaki yerini almıştır. Katılımcılar tarım ve gıda sektöründeki denetimsizlikten ve bunun sonucu olarak ortaya çıkabilecek ölçsüzlüklerden kaçınarak organik ürünlere yöneldiklerini ifade etmişlerdir.

Bunun yanında çevreci kaygılar da tüketicileri organik pazarlara yönlendiren bir başka etkidir. Katılımcılar, doğada insan türüne ait olmayan canlıların da önemsenmesi ve döngülerinin bozulmadan tamamlanması gerektiğini; bu şekilde üretmenin iyi üretim olacağını ileri sürmüşler, toprak kalitesinin korunmasının ve sürdürülebilirliğin önemine değinmişlerdir.

Üreticilerle benzer olarak tüketicilerin de insan merkezli etik yaklaşıma çevre sorumluluğu yükleyen bir anlayışın benimsediğini, belirtmek mümkündür.

Ancak bu çalışmada organik pazarlardaki ürün çeşitlerinin meyve ve sebze ağırlıklı olması nedeniyle hayvan refahına yönelik bulgulara ulaşılamamıştır. Bu nedenle, belirli ürün grupları özelinde yapılacak çalışmaların planlanması organik tarıma ilişkin çok daha farklı değerlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Tüketiciler organik gıda tüketiminde mevsimsel döngüye uygun gıda tüketimiyle birlikte, sınırsız tüketim kültüründen ve konvansiyonel üretimin getirdiği duyarsızlıktan uzaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Organik tarımın beraberinde getirdiği bu kültürün vahşi kapitalist sistemin dayattığı sınırsız harcama ortamında tüketici bilincinin değişiminde önemli faydalar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tüm bu bağlamların yanı sıra, saha çalışmasında ortaya çıkan bir başka veri ise, üreticilerin ve tüketicilerin genel olarak tarım ve gıda alanında mevcut sorunlara karşı organik tarımın ne gibi çözümler getirdiğine ilişkin fikirlerinin bulunmasıdır. Konvansiyonel tarım pazarlarının öncelikli sorun alanlarından biri olan “aracılar” konusunda üretilmeye çalışılan çözümlerle birlikte düşünüldüğünde, organik pazarları konvansiyonel tarımdaki pazarlama süreçlerinden ayıran temel nitelik olarak üretici ile tüketici arasındaki doğrudan ilişkilerin örnek bir model olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Özellikle güven sorunu ve yüksek maliyet konularında, üretici ve tüketiciyi buluşturan alanlar olması nedeniyle organik pazarları, dürüstlük ve empati değerleri üzerinde yükselen organik kültürün her anlamda hüküm sürdüğü birer ortam olarak değerlendirmek mümkündür.

KAYNAKLAR

- AİSKHYLOS (2015). Zincire Vurulmuş Prometheus. Çev. Azra Erhat, Selahattin Eyüboğlu, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı,
- ALLINSON R. (2011). The ethical producer. In *Spirituality and Ethics in Management* (pp. 53-73). Springer, Dordrecht.
- AKÇETİN N.Ç.,(2019). Etik İlişki, *Etik ve Etik Sorunlar*, Editör Celal Türer, Nobel Akademik Yayıncılık.
- ARDA B, (2009). Etiğe Kavramsal Giriş ve Temel Yaklaşımlar. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Genişletilmiş 2. Baskı, 25-45.
- ATKINS P, BOWLER I, (2001). Food in Society Economy, Culture, Geography, Co-Published in the United States of America by Oxford University Press Inc.
- ATSAN T, KAYA TE, (2008) Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların (GDO) Tarım ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri, *U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*.22(2) 1-6.
- ASLAN B., DEMİR Y., (2016). Organik tarım Türkiye’yi Besler!. *Toplum ve Bilim*, 138, 139.
- AYDOĞAN M. (2018). Muhafazakarlık İnanç ve Değerlerinin Tüketime Etkisi.
- AYKAÇ A. (2018). Dayanışma Ekonomileri Üretim ve Bölüşüme Alternatif Yaklaşımlar. İstanbul: Metis.
- BAHRO R,(1996). Nasıl Sosyalizm Hangi Yeşil Niçin Tinsellik?,Çev. Bora T, Ayrıntı Yayınları.
- BAŞAĞAÇ GÜL T, (2009). Doğa ile Sözleşme; Egosentrizmden Ekosentrizme, Bilim etiği ve Bilim Tarihi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Genişletilmiş 2. Baskı, 171-188.
- BAUMAN Z, (2009). Etiğin Tüketiciler Dünyasında bir Şansı Var mı?, Çev. Çoban F., Katırcı İ., De ki Basım 2010.
- BAYRAKTAR F, (2019) Etik Değerler ve Popülizm, Etik ve Etik Sorunlar, Editör Celal Türer, Nobel Akademik Yayıncılık.
- BAYRAKTAR S, (2015). KaDergi 1(4), <http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/KaDergi/KADergi%20Say%C4%B1%204.pdf>. Erişim tarihi: 11.11.2019

- BRANTSÆTERAL, YDESBOND TA, HOPPIN JA, HAUGEN M, MELTZERHM (2017). Organic food in the diet: exposure and health implications. *Annual review of public health*, 38, 295-313.
- BROM FW. (2000). Food, consumer concerns, and trust: food ethics for a globalizing market. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 12(2), 127-139.
- BROWNELL KD, HORGEN KB, 2004, Food Fight, Contemporary Books.
- BUĞDAY DERNEĞİ, <http://www.bugday.org/blog/degerlerimiz/>, Erişim tarihi: 11.11.2019.
- BUĞDAY EB, BABAOĞUL M. (2016). Bilinçli Tüketim Kavramının Boyutları: Bilinçli Tüketim Davranışının Yeniden Tanımlanması. *Sosyoekonomi*, 24(30), 187-206.
- BULUT E., (2018). İstanbul ili'nde organik gıda tüketimini etkileyen özellikler üzerine bir araştırma (Master's thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- CANDAN E., GÜNAL S.Ö. (2013) Tarımda kadın emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 19(1): 93-101.
- CARRINGTON MJ, ZWICKD, NEVILLEB, (2016). The ideology of the ethical consumption gap. *Marketing Theory*, 16(1):21-38.
- CASAGRANDE M, PEİGNE J, DAVIDC, SANS FX, BLANCO-MORENO JM, COOPER J, SURBÖCKA. (2014). Organic farmers in europe: motivations and problems for using conservation agriculture practices."TILMAN-ORG Session". Building Organic Bridges, 1, 295-298.
- CEVİZCİ A. (2013). Uygulamalı Etik, Say Yayınları.
- CLARE L, KINZEL M, SÖNMEZ D., ULUDAĞC. (2019) Göbekli Tepe: UNESCO Dünya Miras Alanı ve Değişen Yaklaşımlar. *Mimarlık*, 405: 14-18.
- CONNOR DJ. (2013). Organically grown crops do not a cropping system make and nor can organic agriculture nearly feed the world. *Field Crops Research*, 144(20), 145-147.
- CRINNIONWJ, (2010). Organic foods contain higher levels of certain nutrients, lower levels of pesticides, and may provide health benefits for the consumer. *Alternative Medicine Review*, 15(1).
- ÇELİK V, BALIK D, BALIK T, 2007, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 23 (1-2) 13 – 23.
- ÇETİNER, S. (2015). Tarımda dönüşüm nasıl olacak?. *Tarla Sera Dergisi*, 5(61), 22-23.
- ÇOBANOĞLU F, İŞİN F (2009). Organik kuru incir üreticilerinin organik tarım sistemi tercihini etkileyen kriterlerin analitik hiyerarşi süreciyle analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 15(2): 63-71
- DEANE P, (1994). İlk Sanayi İnkılabı. Çev. GÜRAN T., Türk Tarih Kurumu,

- DEMİRYÜREK K, (2011). Organik tarım kavramı ve organik tarımın dünya ve Türkiye'deki durumu. *GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi* 28(1), 27-36.
- DESCARTES R.,(2011)Animals are machines. *Journal of Cosmology*, 14.
- DOĞAN E, (2010). İnsanın Çevreye, Topluma Ve Kendine Yabancılaşması Sorununu" Radikal Şeffaflık" ve" Sosyal Değer" Kavramları İle Yeniden Düşünmek. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(2), 603-617.
- DURMUŞ Ç. (1996). Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi. ,
- EREN M. (2015) Çevre Sorunları Karşısında Sorumluluk Etiği. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi*, , 13.1: 423-437.
- ERCIŞ A, TÜRK B, (2016) Etik Çerçevesinde Tüketim, Tüketici ve Çevre: Ekolojik Okuryazarlığın Moderatör Rolü1. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20.2: 1-24.
- ERGÜN T, ÇOBANOĞLU N, (2017) Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1).
- ERTAN B, (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları veTürkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 93-108.
- FAO, <http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq1/en/>, Erişim tarihi: 11.11.2019.
- FREYER B, BINGEN J, KLIMEK M, (2015).Ethics in the organic movement.In Re-Thinking Organic Food and Farming in a Changing World Springer, Dordrecht.(13-39).
- GÄLLSTEDT M, (2003). Working conditions in projects: perceptions of stress and motivation among project team members and project managers. *International Journal of Project Management*, 21(6),1 449-455.
- GRACIA A, MAGISTRIS T, (2007). Organic food product purchase behaviour: a pilot study for urban consumers in the South of Italy. *Spanish Journal of Agricultural Research*. 5(4) 439-451.
- GÜLEÇ C, (2015). Thorstein Veblen ve gösterişçi tüketim kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(38), 62-82.
- GÜNGÖR, A. (2017). Neolitik dönemde beslenmenin insan morfolojisine yansımaları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 38(1-2).
- GÜNDOĞANA O, (2019). Etik ya da ahlak felsefesi, Etik ve Etik sorunlar, Editör Celal Türer, Nobel Akademik Yayıncılık.
- GÜNÖR R.B, 2(016) Siyasi ve etik bir kavram olarak özgecilik düşüncesi, Felsefelogos (Etik ve Siyaset) Yıl:20 Sayı:61, Fehmi Ünsalan (Editör).
- GÜRSES S.T, (2014). Organik Ürünlerin Tüketim Eğilimleri ve Tüketici Profilinin Belirlenmesi: Sakarya İli Örneği.

- GÜVEN M, (2014). Kur'an-ı Kerim'de çevre bilincine dair bazı ahlaki esaslar. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 139-162.
- HOBSBAWM, E. (1996). Kısa Yirminci Yüzyıl 1914-1991: Aşırılıklar Çağı. Çev. Y Alagon). *İstanbul: Sarmal Yayınevi*.
- HARMAN C, (2009). Halkların dünya tarihi taş çağından yeni binyıla, Yordam Kitap.
- HARARI YN,(2015), Hayvanlardan tanrılara: sapiens, Çev. Ertuğrul Genç, Kolektif Kitap.
- HURTADO-BARROSO, S., TRESSERRA-RIMBAU, A., VALLVERDÚ-QUERALT, A., LAMUELA-RAVENTÓS, R. M. (2019). Organic food and the impact on human health. *Critical reviews in food science and nutrition*, 59(4), 704-714.
- İÇLİ GE, ANIL NK, KILIÇ B, (2016) Tüketicilerin organik gıda satın alma tercihlerini etkileyen faktörler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5(2) 93-108.
- KARABAŞ S,GÜRLER AZ, (2011) Organik tarım ve konvansiyonel tarım yapan işletmelerin karşılaştırmalı analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (21): 75-84.
- KILIÇR, (1996). Olgü ve değeri problemi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 355-402.
- KIHLBERGI, RISVIK E, (2007). Consumers of organic foods–value segments and liking of bread. *Food quality and preference*, 18(3), 471-481.
- KIPLE KF, (2010). Gezgin Şölen Gıda Küreselleşmesinin On Bin Yılı, Çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları.
- KOÇ M, 2020, Gıda Politikaları ve Gıda Etiği. 2. Uluslararası Tarım Ve Gıda Etiği Kongresi Kongre Kitabı, Editörler: Cemal Taluğ, Neyyire Yasemin Yalım, Petek Ataman, Ayşe Kurtoğlu, 45-60.
- KUÇURADIİ, (1971) İnsan ve değeri. İstanbul: Yankı Yayınları, 113-114.
- LAMUELA-RAVENTÓSRM, (2019). Organic food and the impact on human health. *Critical reviews in food science and nutrition*, 59(4), 704-714.
- LEVENT A, (2019). Etik ve İktisat: Tarihi ve Gerilimli Bir İlişki, Etik ve Etik Sorunlar, Editör Celal Türer, Nobel Akademik Yayıncılık.
- LEWIS T, (2012).Ethical Consumption. In P. James ve N. Soguk (eds) *Annual Review 2012: Global Cities*. Global Cities Research Institute (RMIT University): Carlton, 67-71.
- LEWIS T, POTTER E, (2013).Ethical consumption: A critical introduction. Routledge.
- LICHTFOUSE E, NAVARRETEM., DEBAEKE P, SOUCHÈREV, ALBEROLA C, MÉNASSİEUJ, (2009). Agronomy for sustainable agriculture: a review. In *Sustainable agriculture* (1-7). Springer Netherlands.

- LITTERJ, (2011). What's wrong with ethical consumption?.In *Ethical Consumption* 27(37): 27-37.
- LOBO A, MASCITELLI B, CHEN J, (2014). Opportunities for small and medium enterprises in the innovation and marketing of organic food: investigating consumers' purchase behaviour of organic food products in Victoria, Australia. *AI Soc*29:311-322.
- LOCKERETZ W, (2007).What explains the rise of organic farming. *Organic farming: An international history*, 1-8.
- LUEDICKE MK, THOMPSON CJ, GIESLER M, (2009). Consumer identity work as moral protagonism: How myth and ideology animate a brand-mediated moral conflict. *Journal of Consumer Research*, 36(6), 1016-1032.
- LÜLECİ S, (2012). İzmir'de organik gıdalar ilişkin tüketici davranışlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- MCCANN E, SULLIVAN S, ERICKSON D, DE YOUNG R, (1997). Environmental Awareness, Economic Orientation, and Farming Practices: A Comparison of Organic and Conventional Farmers.*Environmental Management* 21(5):747-758.
- MEPHAM TB, (2000). The role of food ethics in food policy. *Proceedings of the Nutrition Society*, 59(4), 609-618.
- MEVLÜTT, AYDA GÖK, (2010). Yeşil pazarlama anlayışı açısından üretici işletmelerin sosyal sorumluluğu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9.32: 199-220.
- MICHAELIDOUN, HASSAN LM, (2008). The role of health consciousness, food safety concern and ethical identity on attitudes and intentions towards organic food. *International journal of consumer studies*, 32(2), 163-170.
- MAGNUSSONMK, ARVOLA A, HURSTI UK K, ÅBERG L, SJÖDÉN PO, (2003). Choice of organic foods is related to perceived consequences for human health and to environmentally friendly behaviour. *Appetite*, 40(2), 109-117.
- MCEACHERN MG, MCCLEAN P, (2002). Organic purchasing motivations and attitudes: are they ethical?.*International Journal of Consumer Studies*, (26), 85-92
- NARDALI, S. (2009). Etik Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması. *Basılmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa*.
- NATIONAL GEOGRAPHIC, Göbekli tepe belgeseli, <https://www.youtube.com/watch?v=w8gKuLMPFyY> , Erişim Tarihi: 01.12.2019
- NASIRLI A.D., (2019) Organik gıda ürünleri ve iyi tarım ürünlerine ilişkin tüketici algı ve tutumları: Antalya örneği, Yüksek Lisans Tezi.

- NERIL RY, Interfaith centre of sustainable development, *Kurucunun Mesajı*, Erişim: <https://www.interfaithsustain.com/about-icsd/> , Erişim tarihi: 03.03.2020
- NESTLE M, (2007). Food Politics: How The Food Industry Influences Nutrition And Health, University of California Press, Ltd., London, England.
- NORMANR, Food Ethics Council Web Sitesi, <http://www.foodethicscouncil.org/society/what-is-food-ethics.html> Erişim: 29.10.2017
- NYE A, (1994) *Philosophia: The Thought of Rosa Luxemburg, Simone Weil, and Hannah Arendt*. Psychology Press.
- ORGANİK TARIM ESASLARINA VE UYGULAMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİK, 18.08.2010, 27676 sayı
- ORGANİK TARIM KANUNU Kanun Numarası: 5262 Kabul Tarihi: 1/12/2004 Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 3/12/2004 Sayı :25659
- ÖZALPH(2016) İnsanlığın en eski tapınağı göbeklitepe teolojik olarak bize ne söyler? *Bilimname*, (1):59-74.
- ÖZKAYA T, (2007) Tohumda Tekelleşme ve Etkileri, *Tarım Ekonomisi Dergisi*; 13(2):39-48.
- PADEL S, (2008). Values of organic producers converting at different times: results of a focus group study in five European countries. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology (IJARGE)*, 7(1):63-77.
- PERKINS J H, (1997). *Geopolitics And The Green Revolution Wheat, Genes, and the Cold War*, Oxford University Press.
- PETERSON HH, BARKLEYA, CHACÓN CA, KASTENS TL, (2012). The motivation for organic grain farming in the United States: profits, lifestyle, or the environment?. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 44(2):137-155.
- REGANOLD JP, WACHTERJM, (2016). Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature plants*, 2(2), 1-8.
- RUKANCI F, ANAMERİÇ H, (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale, *Felsefe Dünyası*, 39, 170-186.
- SANDALLIOĞLU A. (2014). Adana İlinde Organik Tarım Ürünleri Tüketimi ve Tüketici Eğilimleri. Çukurova Üniversitesi. *Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Adana*.
- SAYERS S. (2009). Marksizm ve insan doğası (76). Yordam Kitap.
- SİRATA, (2016). Organik Tahıl Tarımı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 26(3):455-474.

- ŞENOL P, YÖRÜR N. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kırsal Alanda Neo-liberal Politikalar ve Bütünsel Mekansal Stratejilerin Gerekliği, 7. *Tarım Ekonomisi Kongresi*, 930-940.
- ŞİMDİ U, (2015) Organik tarım yapan üreticilerin mevcut tarım politikalarından faydalanma düzeyini etkileyen faktörlerin analizi: izmir ili seferihisar ilçesi örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- TANDAÇGÜNEŞ N, (2016). İleri tüketim toplumunda tüketici ve reklam açısından etik algısı üzerine bir inceleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, **10**, 47-69.
- TARGET PROJESİ ARAŞTIRMA SONUÇ RAPORU, 2016. İnternet Erişimi: <http://targetder.org/images/dosya/637206414526729278.pdf> Erişim: 27.10.2019
- TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI, Organik tarım tüketicinin bilmesi gerekenler, İnternet Erişimi: <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Genel-Bilgiler> Erişim: 01.11.2017
- TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI. Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016. Ankara, İnternet Erişimi: <https://www.tarim.gov.tr/BUGEM/Belgeler/Bitkisel%20%C3%9Cretim/Organik%20Tar%C4%B1m/UlusalEylemPlan-2013-2016.pdf> Erişim: 28.10.2017
- TDK Sözlüğü, Erişim: 01.11.2017 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575d5fb0a3ecc6.28216754
- UMUT TN, (2018). Antik yunan'da tekhnê ile ahlâki alan arasındaki ilişki üzerine. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 8.
- ÜNDER H, (2019).Çevre etiği, etik ve etik sorunlar, Editör Celal Türer, Nobel Akademik Yayıncılık.
- VAN DIJKEJ, VAN NISTELROOIJ I, BOSP, DUYNDAM J, (2018) Care ethics: An ethics of empathy? *Nursing Ethics*, 1-10.
- VARDAR N, BİA Haber Merkezi, 19 Mart 2016, http://ekolojikpazarlar.org/?page_id=4758 Erişim: 01.10.2017
- VERMILLION R. Organic economics. İnternet Erişimi: <https://thewisdomofgold.com/organic-economics/how-demand-determines-supply/> Erişim Tarihi: 27.10.2017
- VURAL H, (2015). Tarım ve gıda güvenliğinde etik ilkelerin önemi. *UÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 29(2), 193-202.
- WHITEFIELD P, (2016) “Can permaculture feed the world?”, Permaculture, <http://www.permaculture.co.uk/articles/can-permaculture-feed-world>, Erişim Tarihi: 11.11.2019

- WIKER, B, (2008) Darwin, Nietzsche, and Hitler: Evolution of the Übersch.,
<https://humanevents.com/2008/05/13/darwin-nietzsche-and-hitler-evolution-of-the-ubersch/> Erişim: 01.12.2019
- YETMAR SA,EASTMAN KK, (2000). Tax practitioners' ethical sensitivity: A model and empirical examination. *Journal of Business Ethics*, 26(4), 271-288.
- YILDIZ A, (2012). Meta-Etik Bir Teori Olarak Ahlâkî Sezgililiğin Savunulabilirliği. *Ankara: doktora tezi, Ankara Üniversitesi, XII*.
- YILMAZ, BS,ILTER B, (2017). Motives Underlying Organic Food Consumption in Turkey: Impact of Health, Environment, and Consumer Values on Purchase Intentions. *Economics*. 5(4), 333-345.
- YALÇIN, G. E., ÖCAL F., (2016). Kırsal göç ve tarımsal üretime etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158.
- YALIM NY, TALUĞ C. (2017) Tarım ve Gıda Etiği El Kitabı. 1. Baskı. Engin Öztürk Yayınevi. Ankara.
- YIRIDOE EK, BONTI-ANKOMAH S, MARTINRC, (2005). Comparison of consumer perceptions and preference toward organic versus conventionally produced foods: A review and update of the literature. *Renewable agriculture and food systems*, 20(4), 193-205.
- YÖNDEN H,(2015). Ahlaki ilke ve ahlaki değer problemi üzerine. Yüksek Lisans Tezi Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ZEPEDA L, DEAL D (2009). Organic and local food consumer behaviour: Alphabet theory. *International Journal of Consumer Studies* 33(6), 697-705.
- ZIMDAHL R., 2020, Sustainable Agriculture and Environment - An Ethical Perspective. 2. Uluslararası Tarım Ve Gıda Etiği Kongresi Kongre Kitabı, 67- 74.

ÖZET

Türkiye’de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler

Dünyada 1972’den beri, Türkiye’de ise resmi olarak 1992’den beri uygulanan organik tarımın çevreci hareketlerle de yakından ilişkisi vardır. Organik tarıma olan bu yönelim, insan sağlığına, ekosisteme ve çevreye karşı sorumluluk bilinci içinde bir etik tüketim tutumu olarak değerlendirilebilir.

Her ne kadar Türkiye’de organik tarım uygulamaları dış talep üzerine düzenlenmiş ve resmiyet kazanmışsa da ülkede zaman içinde oluşan iç pazarın üretici ve tüketici ayağında organik tarım değerlerinin incelenmesi ve organik tarım konusundaki değersel algının değerlendirilmesi alanyazına katkı sağlayacaktır.

Bu tez çalışması kapsamında üretici ve tüketicinin organik tarıma yönelmelerindeki temel motivasyonu, bu motivasyona ait değerleri, tutum ve duyarlılıklarını belirleyebilmek amacıyla nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma organik pazarlarda satış yapan üreticiler ve buralardan alışveriş yapan tüketicilerle görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda hem üretici hem tüketici tutumunda sağlık ve çevre değerleri öne çıkmakla birlikte bu sonuç ilgili literatürle uyumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında üretici ve tüketicinin bu alana ahlaki üretim ve ahlaki tüketim motivasyonu ile yöneldikleri görülmüştür. Ayrıca organik pazarların üretici ve tüketicinin temas kurdukları, karşılıklı empati kurabildikleri ve bir dayanışma kültürü oluşturdıkları bir ortam olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: çevre etiği, etik, etik tüketim, organik tarım

SUMMARY

Ethical Values Regarding Attitudes and Perceptions of Organic Food Producers and Consumers in Turkey

Organic production in agriculture, which became official in Turkey in 1992, since 1972 in the world, is closely related to the environmentalist movements. This trend can be considered as an ethical consumption attitude with regard to consciousness of responsibility towards human health, ecosystem and environment.

Although organic farming practices in Turkey have gained official status and have been regulated according to the foreign demand, observing and evaluating organic farming values of producers and consumers in the rapidly developing domestic market, will contribute to the literature.

Within the scope of this thesis, it is planned to use semi-structured interview method of qualitative researches in order to determine the basic motivation which leads producers and consumers towards organic products and their values, attitudes and sensitivities related to organic agriculture. We have met producers who sell their products in organic markets and their clients who are the consumers of those markets.

Health and environmental values appeared in the both producer and consumer sides attitude at the end of this research and this can be considered as a result which is in line with the relevant literature. In addition, the trend of the producer and consumer to this field, is regarded as moral production and moral consumption motivation. Besides organic markets can be evaluated as a place where producers and consumers come into contact, mutual empathy and create a culture of solidarity.

Keywords: environmental ethics, ethical consumption, ethics, organic farming

EKLER

EK 1: ETİK KURUL KARARI

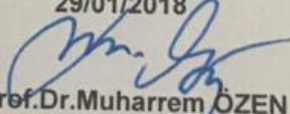
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 29/01/2018
Toplantı Sayısı : 02
Karar Sayısı : 26

26-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Burcu Namal**'ın "Türkiye'de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler" başlıklı tez projesi ile ilgili 08/01/2018 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Burcu Namal**'ın "Türkiye'de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler" başlıklı tez projesinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
29/01/2018

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 2: BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU:

Bize bu görüşme ile ilgili zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz. Bu görüşme “Türkiye’de Organik Tarım Üreticisi ve Tüketicisi Tutumu ve Algısına İlişkin Etik Değerler” başlıklı yüksek lisans çalışması kapsamında yapılan araştırmanın bir parçası olarak yapılmaktadır. Bu çalışmada organik pazarlarda ürünlerini tüketiciye sunan üreticinin ve buralardan alışveriş yapan tüketicinin tutum ve duyarlılıklarını belirleyerek etik değerlere yönelik derinlemesine bir kavrayışa ulaşmak amaçlanmaktadır.

Araştırmaya 36 gönüllü katılacak ve her gönüllü ile yüzyüze, derinlemesine görüşme yapılacaktır. Görüşme, yaklaşık 45-60 dakika sürecektir. Görüşme tekniği açısından ses kaydı alınacaktır. Tüm görüşme kayıtları gizli tutulacaktır. Kayıtlara sadece bu çalışmanın araştırmacıları tarafından ulaşılabilir ve hiçbir şekilde isminiz ve kişisel bilgileriniz üçüncü şahıs ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. İstedığınız zaman görüşmeyi sonlandırmakta özgürsünüz.

Anlaşılmayan herhangi bir konu varsa bilgi istemekten lütfen çekinmeyiniz. Bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, yukarıda belirtilen gizlilik şartlarına uyulacağını da bu formu belirten bu gönüllü katılım formunu lütfen imzalayınız.

Araştırmaya Katılan
Görüşmeci

Görüşmeci

Yardımcı

EK- 3 GÖRÜŞME FORMU

Üretici Soruları:

1. Organik tarımın tanımını yapar mısınız, organik tarım nedir?
2. Neden organik tarım ürünleri üretiyorsunuz?
3. Neden sadece organik üret(m)iyorsunuz? (Demografik soru formunda verilen cevaba göre değişecektir)
4. Gıda ve tarım alanında en önemli sorunlar sizce nelerdir? Organik hareket buna ne gibi çözümler sunmaktadır?
5. Sizce organik tarım üretiminin getirdiği ne gibi sorunlar ve güçlükler var?
6. Organik üretimin getirdiği zorlukları göğüslemeyi neden göze alıyorsunuz?
7. Her organik ürün tüketmek isteyen bu ürünlere ulaşamamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Tüketici Soruları:

1. Organik tarımın tanımını yapar mısınız, organik tarım nedir?
2. Neden organik tarım ürünleri tüketiyorsunuz?
3. Neden çoğunlukla organik tüket(e-m)iyorsunuz? (Demografik soru formunda verilen cevaba göre değişecektir)
4. Organik tarım hareketinin mevcut üretim biçimine göre gıda ve tarım sorunlarına dair ne gibi farklı çözümler vadettiğini düşünüyorsunuz?
5. Organik tüketimin getirdiği ne gibi zorluklar var?
6. Bu zorlukları göğüslemeyi neden göze alıyorsunuz?
7. Her organik ürün tüketmek isteyen bu ürünlere ulaşamamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

**EK- 4 GÖRÜŞMEDEN ÖNCE KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK
BİLGİLERİNİ SORGULAYAN SORU FORMU:**

1. Yaş:
2. Cinsiyet:
3. Meslek:
4. Eğitim:
5. Ne zamandır organik üretiyorsunuz/tüketiyorsunuz? :
6. Sadece organik ürün mü üretiyorsunuz/tüketiyorsunuz? :
7. Sizce organik tarım konvansiyonel tarımdan daha kârlı/hesaplı mı? :

ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI: Burcu NAMAL

DOĞUM TARİHİ VE YERİ: 04.11.1983 Ankara

MEDENİ DURUMU: Evli

İLETİŞİM BİLGİLERİ: burcuernamall@gmail.com

LİSE: Bahçelievler Deneme Lisesi

LİSANS: Ankara Üniversitesi Gıda Mühendisliği

YABANCI DİL/SEVİYESİ/BELGE TARİHİ: İngilizce /80-B / 2014 Sonbahar

YAYINLAR

- Burcu Namal, Hilal Kanber, Mustafa Volkan Kavas, “İş güvenliği uzmanlarının ücretlerini denetledikleri kurumlardan almaları nedeniyle karşılaştıkları etik sorunlar”, Turkish Journal of Bioethics. 2016; 3(3): 146-164

- Burcu Namal, "Bir yanda pis peynir, bir yanda okula gidemeyecek çocuklar", Turkish Journal of Bioethics. 2018; 5(1): 20-23

- III. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi 28-29-30 Kasım 2018, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kültür ve Kongre Merkezi (KKM), Burcu Namal, Üretim ve Tüketim Ahlakı Bağlamında Organik Tarım, Poster Sunumu

SERTİFİKA VE BELGELER

- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca Düzenlenen “Etkili İletişim, Motivasyon ve Protokol Eğitimi” Katılım Belgesi (Afyonkarahisar, 29 Kasım – 05 Aralık 2015)

- “Uluslararası Katılımlı 1. Tarım ve Gıda Etiği Kongresi”, Ankara , 10-11 Mart 2017.

- “Bakliyat 2017: Gıdanın Geleceği- Bakliyat Kongresi” Vancouver-Kanada, 11-12 Temmuz 2017.